

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Σεπτέμβρης - Οκτώβρης 2024 / Νο 166 / Τιμή: 4€

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

"Έχουμε τη δύναμη

να τους διώξουμε"

- Ταξικά πολωμένος παγκόσμιος καταστροφικός καπιταλισμός
- ΜΠΑΓΚΛΑΝΤΕΣ Χρονικό της εξέγερσης
- ΓΑΛΛΙΑ Αντίσταση στη φασιστική απειλή
- ΗΠΑ Αποσταθεροποίηση στην καρδιά του ιμπεριαλισμού
- Οι γυναίκες στην αρχαιότητα
- Κύπρος πριν το 1974 - Ιστορία πογκρόμ κατά των Τουρκοκυπρίων

Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2024

2

Έχουμε τη δύναμη να τους διώξουμε

Μαρία Στύλλου

32

Οι γυναίκες στην αρχαιότητα

Κώστας Βλασόπουλος

9

**Ταξικά πολωμένος παγκόσμιος
καταστροφικός καπιταλισμός**

Πάνος Γκαργκάνας

37

**Κύπρος πριν το 1974 - Ιστορία
πογκρόμ κατά των Τουρκοκυπρίων**

Αργυρή Ερωτοκρίτου

17

**Γαλλία - Αντίσταση στη
φασιστική απειλή**

Ντενί Γκοντάρ

42

Βιβλιοκριτική

Άλεξ Καλλίνικος

Η νέα Εποχή της Καταστροφής

Πάνος Γκαργκάνας

24

**ΗΠΑ - Αποσταθεροποίηση
στην καρδιά του ιμπεριαλισμού**

Νίκος Λούντος

Πέτρος Παπακωνσταντίνου
Η νέα ακροδεξιά και οι συνεργοί της

Πέτρος Κωνσταντίνου

Διονύσης Ελευθεράτος
Μεταπολίτευση - Ένα βολικό «τέρας»

Κώστας Πολύδωρος

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**

Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, **Υπεύθυνη σύνταξης:** Μαρία Στύλλου

Συντακτική Επιτροπή: Δημήτρης Δασκαλάκης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Λέανδρος Μπόλαρης, Λίλιαν Μπουρίτη, Γιώργος Ράγκος
Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση: Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης

Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14,

Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό "Σοσιαλισμός από τα Κάτω", Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, **ISSN:** 2241-7176

Για επικοινωνία: sosialismosapotakato@gmail.com - www.socialismfrombelow.gr

Έχουμε τη δύναμη να τους διώξουμε

Στις Ευρωεκλογές τον Ιούνη η Νέα Δημοκρατία έπεσε στο 28 τοις εκατό και τώρα, ούτε τρεις μήνες μετά, η πρώτη δημοσκοπήση στο ξεκίνημα του φθινόπωρου δίνει τη ΝΔ στο 22 τοις εκατό! Αλλά δεν χρειάζονται δημοσκοπήσεις για να φανεί το πού βρισκόμαστε. Η «υποδοχή» του Μητσοτάκη στην Πεντέλη, η «υποδοχή» του Γεωργιάδη από νοσοκομείο σε νοσοκομείο, η «υποδοχή» κάθε υπουργού, υφυπουργού, μεγάλου ή μικρού στελέχους της ΝΔ, όπου εμφανιστούν δημόσια, σημαίνει γιουχαΐσματα, συγκεντρώσεις με συνθήματα που αρχίζουν από το «Είσαστε καθάρματα» και φτάνουν στο «Δολοφόνε παραιτήσου». Αυτή είναι η «υποδοχή» της κυβέρνησης του «41τα-

Φουντώνει η οργή ενάντια στην κυβέρνηση της ΝΔ, έστω κι αν η αντιπολίτευση είναι παράλυτη. Η Μαρία Στύλλου προβάλλει τους αγώνες που έχουμε να οργανώσουμε και τη στρατηγική για να νικήσουμε.

κατό» που μέσα σε ένα χρόνο έχει πέσει στα μισά... και πού είσαι ακόμα.

Οι εξελίξεις προχωράνε πολύ γρήγορα, ο κόσμος παλεύει για να απαλλαγεί από την κυβέρνηση και αυτό είναι αποτέλεσμα όχι μόνο της μαζικής αγανάκτησης, αλλά και των εμπειριών από τις μάχες ενάντια στην κυβέρνηση των καταστροφών και των δολοφονιών. Δεν είναι απαραίτητο να θυμηθούμε όλη την τελευταία πενταετία που είναι γεμάτη από κυβερνητικές επιθέσεις στην εργατική τάξη και τη νεολαία. Και μόνο το πιο

πρόσφατο διάστημα είναι αρκετό: δολοφόνησαν στα Τέμπη, δολοφόνησαν στην Πύλο, έκαψαν τη Δαδιά, έπνιξαν τη Θεσσαλία και μπήκαν στρατιωτικά και πολιτικά στη Γενοκτονία των Παλαιστίνιων στο πλευρό του Ισραήλ, παράλληλα με την εμπλοκή στον πόλεμο του ΝΑΤΟ στην Ουκρανία.

«Η κυβέρνηση ξεκίνησε τη συμμετοχή της στη Γενοκτονία φωτίζοντας το κτίριο της Βουλής με τη σημαία του Ισραήλ και συνέχισε με τις αγκαλιές Μητσοτάκη-Νετανιάχου στην Ιερουσαλήμ: «διάλογος

του Πρωθυπουργού με τον κ. Netanyahu κατά την έναρξη της συνάντησής τους:

Benjamin Netanyahu: Κύριε Πρωθυπουργέ, καλέ μου φίλε Κυριάκο, χαίρομαι πολύ που σε βλέπω εδώ. Είναι μια μάχη του πολιτισμού ενάντια στη βαρβαρότητα. Είμαστε στη μεριά του πολιτισμού και πρέπει να ενωθούμε όλοι μαζί απέναντι στη Χαμάς, που είναι το Ισλαμικό Κράτος (ISIS).

Κυριάκος Μητσοτάκης: Σας ευχαριστώ πολύ, κ. Πρωθυπουργέ, αγαπητέ Bibi. Έρχομαι εδώ όχι μόνο ως σύμμαχος, αλλά ως αληθινός φίλος. Μπορείτε να υπολογίζετε στην υποστήριξή μας, τη βοήθειά μας».¹

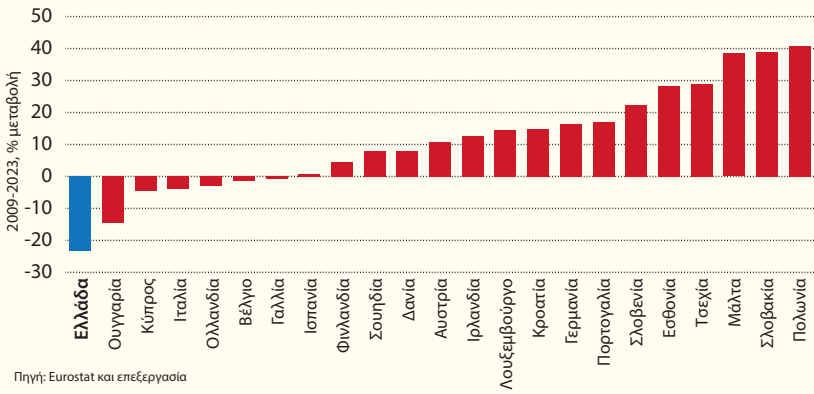
Εγκλήματα διαρκείας

Όλα αυτά τα εγκλήματα δεν ήταν «στιγμιαία», ήταν και είναι διαρκείας. Διαρκείας οι φωτιές, που έφτασαν μέχρι το Πάτημα στο Χαλάνδρι αφήνοντας μια γυναίκα, την Νάντια Ποντουμπνία νεκρή μέσα στην καμένη βιοτεχνία όπου δούλευε. Διαρκείας οι πλημμύρες, με το Βόλο και τον Παγασητικό γεμάτο νεκρά ψάρια. Διαρκείας οι εξοπλισμοί και οι ιδιωτικοποιήσεις που απλώνουν τη φτώχεια.

Όπως διαπιστώνει μελέτη του Κέντρου Προγραμματισμού και Έρευνας (ΚΕΠΕ), στη 15ετή περίοδο από το 2009 έως το 2023 η Ελλάδα παρουσιάζει τη μεγαλύτερη πτώση στο ύψος του πραγματικού ωρομισθίου, σε ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από τη δεύτερη Ουγγαρία! Συγκεκριμένα, η Ελλάδα παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό μείωσης της αγοραστικής δύναμης του ωρομισθίου με -23,7%.² (βλ. διάγραμμα)

Τον Γενάρη φέτος η κυβέρνηση ξεκίνησε την ιδιωτικοποίηση των ΑΕΙ, τον Φλεβάρη έβαλε μπροστά την ιδιωτικοποίηση της Ψυχικής Υγείας, κλιμακώνοντας την οργανωμένη προσπάθεια για τη διάλυση του ΕΣΥ και όλης της δημόσιας Υγείας. Ο ανασχηματισμός που έκανε τότε ο Μητσοτάκης έφερε ξανά στο υπουργείο Υγείας τον Άδωνη Γεωργιάδη, τον υπουργό με το παρελθόν και την εμπειρία της επίθεσης και των κλει-

Η Ελλάδα, μακράν πρώτη στη μείωση της αγοραστικής δύναμης του ωρομισθίου στην Ε.Ε. (ποσοστιαία % μεταβολή 2009-2023)

Πηγή: Eurostat και επεξεργασία

Διάγραμμα. Μεταβολή της αγοραστικής δύναμης του ωρομισθίου στις χώρες της ΕΕ

σιμάτων σε μια σειρά κρατικά νοσοκομεία στο Λεκανοπέδιο.

Ένα από αυτά ήταν η Πολυκλινική που κάποτε ήταν το πιο μεγάλο και πρωτοποριακό νοσοκομείο στη νευροχειρουργική και στη νευρολογία. Όπως θυμίζει ο Θανάσης Λεβέντης, γιατρός και αγωνιστής της ΕΔΑ που θήτευσε εκεί:

«Το καλοκαίρι του 1962 επισκέφθηκα για πρώτη φορά την Πολυκλινική. Ένα επιτελείο εκλεκτών γιατρών στελέχωνε τις διάφορες κλινικές, τα εξωτερικά ιατρεία και τα εργαστήρια. Το Νευρολογικό Κέντρο της Πολυκλινικής, όπως απεκαλείτο, το αποτελούσαν δύο τμήματα, το Νευροχειρουργικό με διευθυντή τον Δώρο Οικονόμο και το Νευρολογικό με διευθυντή τον νευρολόγο-ψυχίατρο Νάσο Χατζηδήμο. Ο Οικονόμος αυτήν την εποχή έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη των εγκεφαλικών βλαβών, και μάλιστα των όγκων του εγκεφάλου, με ραδιοϊσότοπα. Μου ανέθεσε τη μελέτη των όγκων με υδραργυρικά ισότοπα, ώστε να αποτελέσει θέμα της διδακτορικής μου διατριβής».³

Πάνω από μισό αιώνα αργότερα, ο Γεωργιάδης φρόντιζε να υποβιβάσει την Πολυκλινική σε εξωτερικά ιατρεία του Ευαγγελισμού. Και τώρα προσπαθεί να διαλύσει όλα τα δημόσια νοσοκομεία και τις υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας.

Μέσα σε μόλις τρία χρόνια έχουμε δει από την πλευρά του Υπουργείου Υγείας:

τον πρωτοφανή νόμο 4999/2022 περί ιδιωτικοποίησης του ΕΣΥ, την εγκύκλιο περί ιδιωτικών ΕΚΑΒ, τα απογευματινά χειρουργεία, τη σύσταση δεκάδων Μονάδων Έγκαιρης Παρέμβασης στην Ψύχωση με ΣΔΙΤ, το άνοιγμα δεκάδων ιδιωτικών Μονάδων Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης με Μ.Κ.Ο., την υπ' αριθμ. πρωτ. Ν/Γ.Π. οικ. 36375/5/07/2024 απόφαση του Υφυπουργού Υγείας και την πρωτοφανή εμπλοκή της Εκκλησίας στη δημιουργία Δομών Ψ.Υ. -και μάλιστα ενόσω βρίσκεται σε εξέλιξη το τρομερό σκάνδαλο της Κιβωτού του Κόσμου-, το εν λόγω νομοσχέδιο για την Ψ.Υ και την Απεξάρτηση και εν συνόλω εκατομμύρια ευρώ να διακινούνται, ενώ η εικόνα από το πεδίο παραμένει ίδια και χειρότερη.

«Μια εικόνα που στην πράξη οδηγεί επαγγελματίες και μη να χρησιμοποιούν την οικογένεια ως υπόχρεη να φροντίσει για την υγεία και την ψυχική υγεία των ανθρώπων που έχουν ανάγκη, ελλείψει των απαραίτητων δικτύων και ενός Εθνικού Συστήματος Υγείας, που ακουμπά στις ανάγκες του κόσμου. Με λίγα λόγια η Υγεία, με ραγδαίους ρυθμούς, μετατράπηκε από δημόσιο δικαίωμα σε μια κατάσταση με "ιδιωτικά" χαρακτηριστικά, θέτοντας στο κέντρο μια απενοχοποιημένη βιομηχανία της φροντίδας που εξαιτίας της η πλειονότητα του κόσμου υποφέρει, ενώ οι λίγοι κερδοφορούν».⁴

Δίπλα στις ιδιωτικοποιήσεις, οι περι- κοπές των δημόσιων δαπανών συμπλη- ρώνουν το καταστροφικό έργο της κυ- βέρνησης. Όπως εξηγούσε έμπειρος πυ- ροσβέστης:

«παράγοντας που δυσχεραίνει την κα- τάσβεση και τη δουλειά μας είναι ο εξο- πλισμός. Καταρχάς τα πυροσβεστικά οχήματα. Είναι σε άθλια κατάσταση από τη συνεχή χρήση και δεν συντηρούνται. Οχήματα που μέσα στη φωτιά ανακαλύ- πουμε χαλασμένο το σύστημα διεύθυν- σης, άδειες μπαταρίες, φθαρμένα λά- στιχα που δεν αλλάζουν.(...) Και βέβαια υπάρχει το ζήτημα του ατομικού εξοπλι- σμού και της ασφάλειας. Έχουν φτάσει οι συνάδελφοι να κυκλοφορούν με τρύπιες αρβύλες. Οι αρβύλες που φοράμε είναι ειδικές, για θερμικά φορτία, καλύτερη μόνωση για το ρεύμα. Κανονικά οι εται- ρίες δίνουν πιστοποίηση για δύο χρόνια. Υπάρχουν συνάδελφοι που έχουν να πά- ρουν από το 2008».⁵

Και το πριόνισμα των κοινωνικών δα- πανών συνεχίζεται, όπως δείχνουν τα πιο πρόσφατα στοιχεία της εκτέλεσης του προϋπολογισμού. Έχουμε μια συ- στηματική «σφαγή» στις δαπάνες και δη σε αυτές με κοινωνικό χαρακτήρα. Στο γενικό κονδύλι των Μεταβιβάσεων, από το οποίο χρηματοδοτούνται -μεταξύ άλλων- όλες οι κατηγορίες κοινωνικών δαπανών, δαπανήθηκαν 1.821 εκατ. ευ- ρώ λιγότερα σε σχέση με τον στόχο του προϋπολογισμού (16.918 εκατ. ευρώ, έναντι στόχου 18.739 εκατ. ευρώ). Αντί- θετα, στις δαπάνες για τόκους καταγρά- φεται υπέρβαση σε σχέση με τους στό- χους κατά 436 εκατ. Ευρώ.⁶

Ένας εργαζόμενος στο Δήμο στα Βρι- λήσσια δίνει την εικόνα για τις συνέπειες αυτής της διάλυσης:

«Όταν μπήκα στο δήμο Βριλησσίων ως εργάτης καθαριότητας το 2020, με τοποθέτησαν στην πυρασφάλεια. Ήμα- σταν γύρω στα 12 άτομα με συμβάσεις covid και δύο μόνιμοι εργαζόμενοι. Εκτε- λούσαμε χρέη πυροφύλακα, περιπολί- ες με υδροφόρα οχήματα κλπ. Εκείνη τη χρονιά θυμάμαι ότι είχαμε προλάβει πυρκαγιές με αποτελεσματικότητα. Π.χ

θυμάμαι είχε πάει να πιάσει φωτιά κοντά στη Μονή Πεντέλης, το κατάλαβε μια συναδέλφισσα που ήταν σε ένα πόστο εκεί κοντά, ειδοποίησε αμέσως και την έσβησαν πριν επεκταθεί. Φτάνουμε τώ- ρα, το 2024. Οι εργαζόμενοι που είναι σε αυτά τα καθήκοντα είναι οι δύο μόνιμοι και άλλοι τέσσερις της Πολιτικής Προ- στασίας του δήμου Βριλησίων. Κι όταν χρειάστηκε τώρα με τη φωτιά να παρέμ- βουν δεν μπορούσαν γιατί δεν υπήρχαν τα μηχανήματα για να τα δουλέψουν. Η μείωση του προσωπικού είναι δραματι- κή. Από 14 άτομα στην πυρασφάλεια αυ- τή τη στιγμή είναι 6. Φέτος δεν υπήρχαν πυροφυλάκια με πυροφύλακες, ένα ση- μαντικό μέτρο πρόληψης. Όταν έφτανε η φωτιά στα Άνω Βριλησσία και πέρασε το ρέμα του Βριλησίου και στο Άνω Πά- τημα Χαλανδρίου οι αρχές δεν έκαναν τί- ποτα απολύτως».⁷

Αντιστάσεις

Μαθητές, φοιτητές, αγρότες, ο κό- σμος που ζει στις καταστραμμένες από τις θανατηφόρες πυρκαγιές περιοχές, δεν μένει με σταυρωμένα χέρια. Παλεύει ενάντια στην κυβέρνηση σε κάθε βήμα.

Το σύνθημα «Να αλλάξουμε το σύ- στημα, όχι το κλίμα» συνδέεται με τις καθημερινές εμπειρίες. Χαρακτηριστι- κό παράδειγμα είναι οι μαθήτριες και οι μαθητές από το Γυμνάσιο στο Σουφλί που έφτιαξαν τη μικρή ταινία «Οι ποδη- λάτες της φωτιάς» και έδωσαν το λόγο στον κόσμο που έχει συγκλονιστεί από την καταστροφή στο δάσος της Δαδιάς, γιατί ζει και δουλεύει εκεί και πονάει για τα χαμένα δέντρα, τα ζώα, τους ανθρώ- πους.⁸

Αντίστοιχη είναι η εμπειρία των μα- θητών του 4ου ΕΠΑΛ της Αλεξανδρού- πολης που έφτιαξαν το ντοκιμαντέρ «940.000».

«Στην ερώτηση αν κάτι άλλαξε μέσα τους μετά την ολοκλήρωση του ντοκιμα- ντέρ, όλοι οι μαθητές παραδέχθηκαν ότι έμαθαν πολύ περισσότερα από αυτά που ήξεραν και συνειδητοποίησαν ακόμη πε- ρισσότερο την τεράστια καταστροφή που υπέστη η περιοχή τους. Όταν ακού-

σαμε ότι μπορεί η φωτιά να έφτανε στο αεροδρόμιο και να έκαιγε τους τόνους κηροζίνης ή όταν μας είπαν επίσημα τον αριθμό των στρεμμάτων που κάηκαν- 940.00, όπως και ο τίτλος μας- πάθαμε σοκ, τόνισε ο Σάββας Μαργαρίτης».⁹

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι και στην Αθήνα στο συλλαλητήριο στις 13 Αυγούστου η νεολαία ήταν μπροστά, την ώρα που οι φωτιές είχαν απλωθεί από το Βαρνάβα στα Βριλησσία:

Μαζική διαδήλωση οργής για τις εγκληματικές ευθύνες της κυβέρνη- σης για την πυρκαγιά στην Αττική που κόστισε την ζωή μιας εργάτριας, μη- τέρας δύο παιδιών, πραγματοποίησαν στις 13 Αυγούστου εκατοντάδες εργα- ζόμενοι και νεολαία, ανταποκρινόμενοι στο κάλεσμα της Ανατρεπτικής Συμμα- χίας για την Αθήνα. Η κινητοποίηση ξε- κίνησε με συγκέντρωση στο Σύνταγμα και ολοκληρώθηκε με διαδήλωση μέ- χρι τα Προπύλαια. «Η Ανατρεπτική Συμ- μαχία για την Αθήνα χαιρετίζει τις ηρω- ικές προσπάθειες των πυροσβεστών, υπαλλήλων, στρατιωτών, κατοίκων και εθελοντών για την κατάσβεση της κατα- στροφικής πυρκαγιάς στην Αττική» τό- νισε ο Κώστας Παπαδάκης ξεκινώντας την ομιλία του. «Μόνη ελπίδα απέναντι στην καταστροφική επέλαση της διάλυ- σης του κοινωνικού κράτους, των ιδιω- τικοποιήσεων και της κυβερνητικής πο- λιτικής που βάζει τα κέρδη πάνω από τις ζωές και τις ανάγκες της κοινωνίας είναι οι αγώνες μας.... Και όχι, δεν θα λογαρια- στούμε μετά. Θα λογαριαστούμε εδώ και τώρα με την κυβέρνηση. Η σημερινή μας κινητοποίηση ας είναι μόνο η αρχή».

«Δεν είμαστε εδώ μόνο για να καταγ- γείλουμε την κυβέρνηση αλλά για να στείλουμε το μήνυμα ότι είμαστε εδώ και θα τους ρίξουμε» τόνισε ο Γιώργος Ρά- γκος. «Μας λένε ότι για τις φωτιές φταί- ει η κλιματική αλλαγή λες και αυτή είναι απλά φυσικό φαινόμενο και δεν αποτε- λεί έγκλημα του συστήματος. Δεν θα μεί- νουμε με σταυρωμένα τα χέρια, μπορού- με να ανατρέψουμε αυτήν την κυβέρνη- ση γιατί είναι αποδυναμωμένη. Να τους γκρεμίσουμε και να πάρουμε εμείς τον

«Οι ποδηλάτες της φωτιάς». Μαθητές και μαθήτριες από το Γυμνάσιο στο Σουφλί έκαναν ταινία την οργή για την καταστροφή του δάσους.

έλεγχω πάνω στις ζωές μας, την κοινωνία, το περιβάλλον, τον χώρο που εργαζόμαστε».¹⁰

Το ίδιο ισχύει για την κινητοποίηση στην Πεντέλη που «έκραξε» τον Μητσοτάκη. Γεμάτοι οργή υποδέχτηκαν εκατοντάδες κάτοικοι της Πεντέλης και των γύρω περιοχών στην επιστροφή του Μητσοτάκη στον τόπο του εγκλήματος, την Τρίτη 20/8, λίγες μόλις μέρες μετά την πυρκαγιά που κατέκαψε τη βορειοανατολική Αττική. Το παλιό δημαρχείο στην Π. Πεντέλη, όπου ήταν προγραμματισμένη η επίσκεψη των κυβερνητικών στελεχών, ήταν από νωρίς αποκλεισμένο από κάθε είδους αστυνομικούς. Ήταν ο μόνος τρόπος να αποφύγουν την αγανάκτηση των κατοίκων από τις πυρόπληκτες περιοχές που κατήγγειλαν τη διαχρονική εγκληματική διάλυση της πυροπροστασίας και πυρόσβεσης. Αλλά δεν τη γλίτωσαν. «Δολοφόνοι» και «Παραιτήσου» φωνάχτηκε ξανά και ξανά πίσω από το φραγμό των MAT, μόλις εμφανίστηκαν ο Μητσοτάκης, ο Αδωνις Γεωργιάδης, ο Χαρδαλιάς και τα υπόλοιπα κυβερνητικά στελέχη. Οι διαδηλωτές/ριες παρέμειναν για ώρες έξω από το παλιό δημαρχείο, φωνάζοντας συνθήματα, μέχρι την αναχώρηση των κυβερνητικών στελεχών και την ευκαιρία για μια ακόμα «γιούχα».¹¹

Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες, που έχουν την εμπειρία από τις καταλήψεις στην αρχή της χρονιάς, δεν περιμένουν πότε θα ανοίξουν οι σχολές για να αγωνιστούν. Πρωτοστατούν και στα συλλαλητήρια αλληλεγγύης στην Παλαιστήνη αμέσως μετά τη δολοφονία του Χανίγιε και στην αλληλεγγύη στους φοιτητές του Μπαγκλαντές που μπήκαν μπροστά στην εξέγερση εκεί.¹²

Και ο αγώνας τους ενάντια στην ιδιωτικοποίηση των ΑΕΙ έχει άμεση συνέχεια καθώς η κυβέρνηση έχει διαλύσει τις φοιτητικές εστίες την ώρα που τα ενοίκια απογειώνονται. Η κρίση στέγης είναι άλλο ένα έγκλημα της κυβέρνησης που τροφοδοτεί την ακρίβεια με τη στήριξη που δίνει στους κερδοσκόπους των ακινήτων, στα funds, στις τράπεζες.

Αλλά η αντίσταση δεν περιορίζεται στη νεολαία. Η ανακοίνωση που έβγαλε το σωματείο των εργαζόμενων στο νοσοκομείο Έλενα Βενιζέλου δίνει την καλύτερη περιγραφή για το τι σημαίνει σύγκρουση με την κυβέρνηση σε κάθε νοσοκομείο αλλά και σε όλη την κοινωνία:

«Καταγγέλλουμε την αιφνιδιαστική απόφαση αναγκαστικής μετακίνησης συναδέλφισσας εργαζόμενης από την αιμοδοσία του νοσοκομείου μας στο Ιπποκράτειο νοσοκομείο Δευτέρα 26/8/24 εν μέσω αδειών καλοκαιριού. Το σωμα-

τείο μας έχει επανειλημμένα καταγγείλει την υποστελέχωση ενός τόσο κρίσιμου τμήματος για την λειτουργία των χειρουργείων του νοσοκομείου μας (...)Εί-ναι γελασμένοι ότι θα μας διαλύσουν για να ολοκληρώσουν την καταστροφή των νοσοκομείων. Τους έχει πάρει χαμπάρι όλη η κοινωνία και όπου βρεθούν είναι αντιμέτωποι με τα γιούχα και την οργή του κόσμου. Απεργιακά και με κλιμάκωση θα τσακίσουμε τις επιθέσεις τους. Εμείς έχουμε την δύναμη».¹³

Αυτή η διάθεση επικρατεί και στους εκπαιδευτικούς, στους δήμους, στις συγκοινωνίες, στον επισιτισμό, παντού, και διαψεύδει τις θεωρίες περί «παθητικής» αντιμετώπισης. Στην πραγματικότητα, το πρόβλημα της «παθητικότητας» αφορά τα κόμματα της κοινοβουλευτικής αντιπολίτευσης και όχι τον κόσμο. Μια αναδρομή στην πορεία τους είναι αποκαλυπτική.

Μεταρρύθμιση ή επανάσταση

Το 2012 ήταν η χρονιά όπου στις εκλογές κατέρρευσε το ΠΑΣΟΚ, συρρικνώθηκε η Νέα Δημοκρατία και εκτινάχθηκε ο ΣΥΡΙΖΑ. Ήταν μια εξέλιξη που είχε να κάνει με τη μαζική στροφή αριστερά μέσα από τις εμπειρίες των αγώνων ενάντια στα Μνημόνια. Ο ΣΥΡΙΖΑ υποσχέθηκε ότι με την ψήφο σε αυτόν

θα μπορούσε να σχηματίσει μια κυβέρνηση της Αριστεράς για πρώτη φορά και έτσι να καταργήσει τα Μνημόνια και να φέρει πίσω αυτά που έκλεψαν από τον κόσμο η Τρόικα και οι τραπεζίτες.

Πέρα από τις υποσχέσεις για τα άμεσα ζητήματα της οικονομίας, ο ΣΥΡΙΖΑ απευθυνόταν στην αριστερή πολιτικοποίηση και με τις θέσεις του για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, με τοποθέτηση ενάντια στον φράχτη στον Έβρο που τότε ξεκινούσε να κατασκευάζεται. Υποσχόταν ανθρώπινη αντιμετώπιση για τους κατατρεγμένους που αναζητούσαν άσυλο.

Η κυβέρνηση που σχημάτισε ο ΣΥΡΙΖΑ το Γενάρη του 2015, και κράτησε για πάνω από τέσσερα χρόνια μέχρι το καλοκαίρι του 2019, δεν υλοποίησε καμιά από εκείνες τις υποσχέσεις. Εγκατέλειψε το σαρωτικό 62% του δημοψηφίσματος του καλοκαιριού του 2015, συμβιβάστηκε με την Τρόικα και εφάρμοσε τις αντεργατικές επιθέσεις της. Επίθεση στο Ασφαλιστικό και τις συντάξεις, περικοπές στις δημόσιες δαπάνες που σήμαναν κοινωνικές υπηρεσίες χωρίς λεφτά και προσωπικό, ιδιωτικοποιήσεις δημοσίων επιχειρήσεων όπως στην περίπτωση των τρένων.

Οι συμβιβασμοί δεν ήταν «μόνο» στην οικονομία. Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ υπέγραψε τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, που έβαλε στο στόχαστρο του πρόσφυγες, και έφτασε να επεκτείνει τον φράχτη στον Έβρο και να κάνει το Λιμενικό δώκτη των προσφύγων. Και παράλληλα ξεκίνησε η εσωκομματική περιθωριοποίηση των οργανώσεων της βάσης, θωρακίζοντας την ηγεσία από τις πιέσεις του κόσμου των αγώνων.

Σήμερα, έχει γίνει συνηθισμένη η κριτική ότι ο Τσίπρας δημιούργησε ένα αρχηγικό κόμμα. Γράφει, παραδείγματος χάριν, ο Κύρκος Δοξιάδης:

«αν μπορούσε να εντοπιστεί η αρχική τουλάχιστον ευθύνη για το ολέθριο φαινόμενο Κασσελάκη σε ένα άτομο τούτο θα ήταν ο Τσίπρας. (...) Ο Τσίπρας δεν είναι απλώς ένα πολιτικό πρόσωπο – είναι μια ολόκληρη ιδεολογία. Το όνομα

Δευτέρα 2 Σεπτεμβρίου. Κινητοποίηση στο Νοσοκομείο Έλενα Βενιζέλου.

αυτής: αρχηγισμός. Τούτη την ιδεολογία είναι «καταδικασμένος» να την κουβαλάει μαζί του όπου πηγαίνει. Ένα κόμμα με ηγέτη τον Τσίπρα θα είναι αρχηγικό από γεννησιμιού του και εξ ορισμού. Αν λοιπόν επαληθευτεί τούτο το απευκταίο σενάριο, όσοι συμμετέχουν σε αυτό θα επαναλάβουν το αρχικό και βασικό αίτιο που βαθμιαία αλλά αναπόδραστα οδήγησε στην καταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ – σε μια μακροπρόθεσμη καταστροφή της οποίας η λαίλαπα «Κασσελάκης» ήταν απλώς το αποκορύφωμα».¹⁴

Η ηγεσία Κασσελάκη όντως έχει αποδειχθεί «λαίλαπα» με την πιο πρόσφατη δημοσκοπήση να ρίχνει τον ΣΥΡΙΖΑ στην πέμπτη θέση με 8 τοις εκατό, πίσω από ΝΔ, ΠΑΣΟΚ, Ελληνική Λύση και ΚΚΕ. Αλλά η εξήγηση του «αρχηγικού κόμματος» είναι πολύ περιορισμένη, γιατί χάνει από τα μάτια της την πολιτική, και συγκεκριμένα τις προσαρμογές ενός ρεφορμιστικού κόμματος στις πιέσεις και τις απαιτήσεις της κυρίαρχης τάξης. Ένα ρεφορμιστικό κόμμα υπόσχεται να υλοποιήσει φιλεργατικές αλλαγές μέσα από τη διαχείριση του κράτους και των θεσμών του που είναι αξεδιόλυτα δεμένοι με τους καπιταλιστές και τα συμφέροντά τους. Αυτοί καθορίζουν την ατζέντα της διαχείρισης και η ρεφορμιστική στρατηγική οδηγεί στην αποδοχή της.

Ενδεικτική αυτής της διαδικασίας είναι η δεξιόστροφη πορεία του ΣΥΡΙ-

ΖΑ όταν βρέθηκε στην αντιπολίτευση μετά τις εκλογές του 2019. Όχι μόνο ο Τσίπρας, αλλά και τμήματα που σήμερα έχουν σπάσει από τον ΣΥΡΙΖΑ όπως η ηγεσία της Νέας Αριστεράς, άρχισαν να αποδέχονται ότι ο Μητσotάκης έχει πρόγραμμα που ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες της «μεσαίας τάξης». Καταπίνουν τη συλλογιστική ότι για να υπάρχουν περιθώρια για «παροχές», πρέπει να πάει καλύτερα η οικονομία και άρα να ενισχυθούν οι «μικρομεσαίες» επιχειρήσεις, να μειωθεί η «υπερφορολόγηση», να ενισχυθεί η προσέλευση επενδύσεων. Αυτό συμβαδίζει με την εκλογικίστικη αντιμετώπιση ότι «το παιχνίδι παίζεται στο κέντρο», στα «μεσαία στρώματα» και ο συνδυασμός αυτός καταλήγει στην υποταγή της αριστεράς στην κεντροαριστερά. Εκεί βρισκόμαστε σήμερα με δραματικό τρόπο, καθώς αυτά συμβαίνουν την ώρα που η Νέα Δημοκρατία βουλιάζει.

Ο αριστερός κόσμος, που εγκατέλειψε τον δεξιόστροφο ΣΥΡΙΖΑ μαζικά στις εκλογές του 2023, δεν πήγε στη Νέα Δημοκρατία. Στράφηκε στην αποχή η οποία ανέβηκε σε πρωτοφανή επίπεδα. Αυτή η στροφή δεν είναι έκφραση ενός «παθητικού» κόσμου. Εκφράζει οργή, απογοήτευση, αλλά και αναζήτηση άλλων τρόπων αντίστασης, την οποία τα ρεφορμιστικά κόμματα υποτιμούν.

Οι ρεφορμιστικές ηγεσίες δεν έχουν

Και στο Αγ. Όλγα ο Γεωργιάδης βρήκε μπροστά του οργισμένους διαδηλωτές.

διδασχθεί τίποτε από την πορεία του ΠΑΣΟΚ, αντίθετα, νοσταλγούν ισχυρές ηγεσίες και ιδιαίτερα τον Ανδρέα Παπανδρέου από αφορμή, εκτός των άλλων, την επέτειο των 50 χρόνων από τις 3 Σεπτεμβρίου 1974.

Το ΠΑΣΟΚ τότε διεκδικούσε τον κόσμο της αριστεράς με τις φλογερές διακηρύξεις του ενάντια στην ΕΟΚ και στο ΝΑΤΟ και τις υποσχέσεις «στις 18 Σοσιαλισμό». Αλλά το «εκσυγχρονιστικό» ΠΑΣΟΚ του Σημίτη δεν έπεσε από τον ουρανό. Οι νέοι (άφθαρτοι τότε) υπουργοί του άρχισαν αν προσαρμόζονται στη διαχείριση του κράτους και στους συμβιβασμούς με τα κυρίαρχα συμφέροντα, με κλασικό παράδειγμα τη διαφθορά του Τσοχατζόπουλου και του Παπαντωνίου. Ο Λαλιώτης, κάτω από την ηγεσία του Παπανδρέου, έβαλε μπροστά την αποστασιοποίηση από τις κλαδικές και τοπικές οργανώσεις, από τους «Σταμουλοκολάδες» που είχαν γκρεμίσει τον πατέρα Μητσοτάκη το 1993, από τους συνδικαλιστές που είχαν δεσμούς με την εργατική τάξη και τις απεργίες της. Μέσα από μια τέτοια πορεία, το ΠΑΣΟΚ έγινε το κόμμα που στήριξε την κυβέρνηση των Σαμαροβενιζέλων και καθελώθηκε σε χαμηλά ποσοστά.

Τώρα, οι διάσπαρτες ηγεσίες ενός διαλυμένου ΣΥΡΙΖΑ και ενός συρρικνωμένου ΠΑΣΟΚ αναζητούν μια κεντροαριστερή συγκόλληση χωρίς ίχνος πολιτι-

κής αμφισβήτησης για τη λεηλασία από τις ιδιωτικοποιήσεις και τις περικοπές, τον ρατσισμό των κλειστών συνόρων, τους πολεμικούς δεσμούς ακόμη και με το Ισραήλ σε συνθήκες Γενοκτονίας των Παλαιστίνιων.

Οι αγώνες για την ανατροπή της κυβέρνησης που επιμένει σε όλες αυτές τις επιθέσεις είναι ξεκινημένοι. Το διήμερο στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης ξεκινάει με πανελλαδική απεργία των εργατών της Υγείας, μια απεργία που έχει τη δύναμη όλης της οργής όπως εκδηλώθηκε στο «κράξιμο» του Γεωργιάδη παντού. Μια απεργία-αφετηρία για απεργιακή κλιμάκωση στα νοσοκομεία, στα σχολεία, στους δήμους, στις συγκοινωνίες.

Ο Σεπτέμβρης είναι μήνας αντιφασιστικής και αντιρατσιστικής δράσης. Ξαναρχίζει η δίκη των νεοναζί της Χρυσής Αυγής στο Εφετείο με καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας από την Εργατική Αλληλεγγύη και φτάνουμε στην επέτειο της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα ενώ συμπληρώνονται 80 χρόνια από τα φονικά Μπλόκα των Ναζί τον Αύγουστο-Σεπτέμβρη του 1944. Οι νεκροί πρόσφυγες της Πύλου ακόμη ζητούν δικαίωση και πληθαίνουν οι καταγγελίες για το κουκούλωμα και αυτού του εγκλήματος από τη Νέα Δημοκρατία, όπως έκανε και για τα Τέμπη.

Οι επαναστάτες είναι, και πρέπει να είναι, στην πρώτη γραμμή όλων αυτών

των αγώνων για να τους οργανώσουν, να τους συνδέσουν μεταξύ τους αλλά και για να βάλουν την προοπτική.

Δεν υπάρχουν «παρακαμπτήριοι», «μισο-λύσεις» απέναντι στην καταστροφική κατάσταση του καπιταλισμού που βιώνουμε. Υπάρχει μια εργατική τάξη που παράγει όλο τον πλούτο αλλά το ζήτημα είναι πώς θα καταφέρει να πετύχει τον έλεγχο αυτού του πλούτου. Χρειάζεται να μπαίνει ανοιχτά αυτό το ζήτημα. Αυτό σημαίνει εργατική επανάσταση και εργατικός έλεγχος.

Η απάντηση στις εταιρείες ενέργειας που κάθε λίγο ανεβάζουν τις τιμές είναι κρατικοποίηση και εργατικός έλεγχος και το ίδιο ισχύει παντού για όλους τους χώρους. Είναι ουτοπία αυτό; Να μιλάμε για εργατικό έλεγχο, σοσιαλισμό, μια άλλη κοινωνία; Καθόλου.

Ποιος ξέρει καλύτερα τις ανάγκες ενός νοσοκομείου στην υπηρεσία των ασθενών: οι γιατροί και το νοσηλευτικό προσωπικό που δουλεύουν σε αυτό και αγωνίζονται για τη βελτίωσή του ή κάποιος μάντζερ διορισμένος από έναν υπουργό Υγείας με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια;

Όλο και πιο πολλοί σχολιαστές παραδέχονται ότι η πολιτική των τραπεζών με τα επιτόκια χειροτερεύει και την ακρίβεια και την κρίση στέγης. Άραγε δεν είναι ώρα για να γυρίσουν οι τράπεζες στο δημόσιο, για να συσταθεί ξανά ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας, για να χτιστούν νέες φοιτητικές εστίες αντί να ιδιωτικοποιούνται τα πανεπιστήμια;

Χιλιάδες και χιλιάδες ξεσηκώθηκαν ενάντια στο «μπάζωμα» του εγκλήματος στα Τέμπη. Η ίδια δύναμη μπορεί να απαιτήσει να τιμωρηθούν οι ένοχοι για το ρατσιστικό έγκλημα στην Πύλο. Δεν είμαστε μόνοι σε αυτή τη μάχη. Η πάλη ενάντια στην άνοδο της ακροδεξιάς αγκαλιάζει τον κόσμο του αγώνα σε όλη την Ευρώπη, όπως έδειξε ο κόσμος και στη Γαλλία και στη Βρετανία.

Για να κερδίσουμε αυτό το στοίχημα χρειαζόμαστε την κοινή δράση στους δρόμους, αλλά και επαναστατική αντιμετώπιση για την προοπτική.

Η πολυδιάστατη κρίση του καπιταλισμού δημιουργεί καταστάσεις ρήξης όπου ταυτόχρονα συνυπάρχουν συνθήκες καταστροφών αλλά και δυνατότητες εξέγερσης, όπως έδειξαν οι φοιτητές μαζί με τους εργάτες στο Μπαγκλαντές. Η συνειδητή παρέμβαση των πρωτοπόρων τμημάτων της εργατικής τάξης κάνει τη διαφορά. Ένα επαναστατικό κόμμα που συσπειρώνει στις γραμμές του τα πρωτοπόρα κομμάτια μπορεί να παρεμβάινει και να πολλαπλασιάζει τις δυνατότητες της τάξης μας. Να αρπάζει τις ευκαιρίες συνδέοντας τους αγώνες, να απαντάει στις ρεφορμιστικές αυταπάτες και να ανεβάζει την εργατική τάξη σε ηγεμονική δύναμη.

Το γεγονός ότι η εργατική τάξη δεν ικανοποιείται από τις απαντήσεις που δίνουν οι από πάνω, κινείται και αναζητά διέξοδο δείχνει από μόνο του ότι έχει ανάγκη για επαναστατικές λύσεις. Μέσα από την κίνησή της η τάξη αποκτά νέες εμπειρίες και μέσα από την κοινή δράση με τους επαναστάτες ανακαλύπτει τη δύναμή της και τις δικές της λύσεις.

Χρειάζεται η κοινή δράση και αυτό σημαίνει παρουσία των επαναστατών σε όλους τους εργατικούς χώρους. Να τραβήξουμε όλη την Αριστερά προς αυτήν την κατεύθυνση, δεν μας καθορίζει το τι κάνουν οι ηγεσίες τους που ψάχνονται όλο και πιο δεξιά. Μας νοιάζει τι

θέλει ο κόσμος της βάσης, που μαύρισε τη ΝΔ. Πάνω σε αυτήν την κοινή δράση θέλουμε να τραβήξουμε όλο τον κόσμο της Αριστεράς που θέλει να ανατρέψει την κυβέρνηση και να απαλλαγεί από αυτό το σύστημα. Και αυτό μας πάει σε άλλα δύο ζητήματα.

Πρώτο, να ανοίξουμε με αυτόν τον κόσμο ειλικρινά το ζήτημα πώς μπορεί να συμβεί αυτό. Μπορεί να γίνει καλλιεργώντας αυταπάτες για μεταρρυθμίσεις του αστικού κράτους; Ή χρειάζεται να ανατρέψουμε εκ των βάθρων αυτόν τον μηχανισμό που ιστορικά φτιάχτηκε από τις κυρίαρχες τάξεις για ένα και μόνο σκοπό, να εξασφαλίζει την κυριαρχία τους στα μέσα παραγωγής;

Για να μπορέσει να επιβληθεί στα τεράστια συμφέροντα η εργατική τάξη χρειάζεται να βάλει την προοπτική ότι θα παλέψει για να χτίσει το δικό της εργατικό κράτος, τη δική της εξουσία των εργατικών συμβουλίων. Δεν πρόκειται να ελευθερωθεί ψηφίζοντας μια φορά στα τέσσερα χρόνια τα αριστερά κόμματα που υπόσχονται ότι οι αλλαγές θα έρθουν από το κοινοβούλιο. Η εργατική τάξη δεν χρειάζεται εκπροσώπους -μπορεί μέσα από τη δική της κίνηση να εκπροσωπήσει τον εαυτό της.

Και δεύτερο, πάνω σε αυτήν την προοπτική η εργατική τάξη χρειάζεται να έχει το δικό της επαναστατικό κόμμα

που θα δώσει όλες του τις δυνάμεις για να εξασφαλίσει ότι τα πράγματα θα πάνε σε αυτήν την κατεύθυνση.

Δεν είναι ένας δρόμος σπαρμένος με ροδοπέταλα, ποτέ δεν ήταν. Αλλά είναι ένας δρόμος που έχει προοπτική. Μια προοπτική που περνάει από το σήμερα, κάθε βδομάδα στις μάχες που δίνει η τάξη με την Εργατική Αλληλεγγύη στο χέρι, κάθε βδομάδα μέσα στους τοπικούς μας πυρήνες να συζητάμε και να οργανώνουμε τις μάχες, κάθε μέρα έξω από τους εργατικούς χώρους, συζητώντας και οργανώνοντας το επαναστατικό κόμμα. ■

Σημειώσεις

1. Πάνος Γκαργγκάνας, Νίκη στην Παλαιστίνη, Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο161, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2023, <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1448&issue=161#gsc.tab=0>
2. Πάνος Κοσμάς, Ελληνικό θαύμα με πολλές κακοπληρωμένες δουλειές, Εφημερίδα των Συντακτών, 23 Αυγούστου 2024, https://www.efsyn.gr/oikonomia/elliniki-oikonomia/444044_elliniko-thayma-me-polles-kakopliromenes-doyleies
3. Θανάσης Λεβέντης, Οδοιπόρος σε δύσβατους δρόμους, Θεμέλιο, Αθήνα 2023, σελ. 108-111
4. Μαρία Μπολοβίνα, Ψυχιατρική αντιμεταρρύθμιση, Εργατική Αλληλεγγύη Νο1633, 31 Ιουλίου 2024, <https://ergatik.gr/article.php?id=35545&issue=1633>
5. Το φιλότιμο από μόνο του δεν φτάνει, Εργατική Αλληλεγγύη Νο1636, 28 Αυγούστου 2024, <https://ergatik.gr/article.php?id=35601&issue=1636>
6. Πάνος Κοσμάς, Υπερέσοδα από φόρους και περικοπές δαπανών, Εφημερίδα των Συντακτών, 27 Αυγούστου 2024, https://www.efsyn.gr/oikonomia/elliniki-oikonomia/444374_yperesoda-aporoforoys-kai-perikopes-dapanon
7. Θωδωρής Λυκογιαννάνης, "Στην πυρασφάλεια από 14 έχουν μείνει 6", Εργατική Αλληλεγγύη Νο1636, 28 Αυγούστου 2024, <https://ergatik.gr/article.php?id=35602&issue=1636>
8. <https://www.youtube.com/watch?v=H5sUaCdJZ0s>
9. Αλεξία Καλαϊτζή, Έκαναν τον εφιάλτη ταϊνία, Η Καθημερινή, Κυριακή 25 Αυγούστου 2024, <https://www.kathimerini.gr/society/563186731/>
10. Γιώργος Πίττας, Άμεση απάντηση στην κυβέρνηση της καταστροφής, Εργατική Αλληλεγγύη Νο1635, 21 Αυγούστου 2024, <https://ergatik.gr/article.php?id=35585&issue=1635>
11. Στέλιος Μιχαηλίδης, Το κράξιμο του Μπυστόκ, Εργατική Αλληλεγγύη Νο1636, 28 Αυγούστου 2024, <https://ergatik.gr/article.php?id=35602&issue=1636>
12. Βλέπε <https://ergatik.gr/article.php?id=35539&issue=1632> και <https://ergatik.gr/article.php?id=35567&issue=1634>
13. https://www.facebook.com/groups/59668587813/posts/10162790665582814/?pairw=0&eav=AfbX5SL0bj-G8VAhrS8MfIDscB06BJCrJoYCS8LT2DqAW1oyWldSq2gVbAL6HQ9b79o&_rdr
14. Κύρκος Δοξιάδης, Καλοκαιρινών εικασιών συνέχεια, Εφημερίδα των Συντακτών, 20 Αυγούστου 2024, https://www.efsyn.gr/stiles/aporpeis/443751_kalokairinon-eikasion-syneheia

ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΣΥ

6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 8.30πμ. Ιπποκράτειο

ΑΠΕΡΓΙΕΣ ΜΕ ΔΙΑΡΚΕΙΑ για να τους ανατρέψουμε

ΑΥΞΗΣΕΙΣ • ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ • ΜΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ

ΠΡΟΤΥΠΟΙ ΣΥΝΔΙΚΑΤΟΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΕΡΟΣΜΑΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΩΝ

<http://syntonismosygeia.blogspot.gr> • 6945 677808

7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ ΣΤΗ ΔΕΘ

ΠΑΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΣΥΛΛΑΓΗΤΗΡΙΟ στη ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΣΥΝΔΙΚΑΤΩΝ 6μμ ΑΓ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΠΡΟΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ 5.30μμ ΕΓΓΝΑΤΙΑ και ΑΓ. ΣΟΦΙΑΣ

ΝΑ ΑΝΑΤΡΕΨΟΥΜΕ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΜΕ ΑΠΕΡΓΙΕΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ

ΔΗΛΩΣΕ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΑ ΠΟΥΛΑΝΑ. 6983 463840

Αναχώρηση: ΣΑΒΒΑΤΟ 7/9, 8μμ Μουσείο

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

syntonismoskik@gmail.com • 6983 403840 • syntonismos@gmail.com

Χιλιάδες στους δρόμους της Βρετανίας ενάντια στην άνοδο της ακροδεξιάς και τις φασιστικές προκλήσεις

Ταξικά πολωμένος παγκόσμιος καταστροφικός καπιταλισμός

Κάθε είδηση μέσα στο τελευταίο διάστημα έρχεται να επιβεβαιώσει και να εντείνει την εικόνα ενός συστήματος που αποσταθεροποιεί όλο τον κόσμο με τις καταστροφικές κρίσεις του, στο κλίμα, στην οικονομία, στις διεθνείς σχέσεις. Στην Ουκρανία, αντί για πορεία προς διαπραγματεύσεις, ο πόλεμος παίρνει νέα τροπή με την εισβολή σε ρωσικό έδαφος. Στη Μέση Ανατολή, η δολοφονία του ηγέτη της Χαμάς Ισμαήλ Χανίγιε μέσα στην Τεχεράνη από το Ισραήλ δίνει νέες διαστάσεις στον πόλεμο γενοκτονίας σε βάρος των Παλαιστίνιων στη Γάζα και απειλεί να απλώσει τη φωτιά του πολέμου σε όλη την περιοχή. Στην οικονομία, ένας πανικός στο χρηματιστήριο του Τόκιο αποκαλύπτει την αγωνία των αγορών: πρώτα θα σκάσει η χρηματοπιστωτική φούσκα ή θα προη-

Χειροτερεύουν οι κρίσεις και στην οικονομία και στα πολεμικά μέτωπα αλλά η ταξική πόλωση ανοίγει ρωγμές εξεγέρσεων, γράφει ο Πάνος Γκαργκάνας.

Στο τέλος του άρθρου, το χρονικό της εξέγερσης στο Μπαγκλαντές.

γηθεί η βουτιά στην ύφεση;

Και μέσα σε ένα τέτοιο τοπίο, ξεπροβάλλει η δυναμική της ταξικής πόλωσης που φέρνει τις δικές της εκρήξεις, από την «περιφέρεια» μέχρι την καρδιά του παγκόσμιου καπιταλισμού. Από την εξέγερση στο Μπαγκλαντές, που θύμισε ότι «ακλόνητοι ηγέτες» αναγκάζονται να φύγουν ξαφνικά και κρυφά με ελικόπτερο, μέχρι τις αντιφασιστικές κινητοποιήσεις σε Γαλλία και Βρετανία που δίνουν την απάντηση «από τα κάτω» στην άνοδο της ακροδεξιάς.

Τα προβλήματα της οικονομίας

Ας ξεκινήσουμε από την οικονομία, που πάντα αποτελεί το υπόβαθρο για τις εξελίξεις. Στις 5 Αυγούστου, ένα μεγάλο κύμα αναταραχής στα χρηματιστήρια πήρε διεθνείς διαστάσεις. Σύμφωνα με τους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς της επόμενης μέρας:

«Τα διεθνή χρηματιστήρια έπεσαν δυνατά χτες, με το γιαπωνέζικο δείκτη να καταγράφει τη χειρότερη μέρα του εδώ και 37 χρόνια, καθώς οι επενδυτές ανησύχησαν για τη πιθανότητα οικονομι-

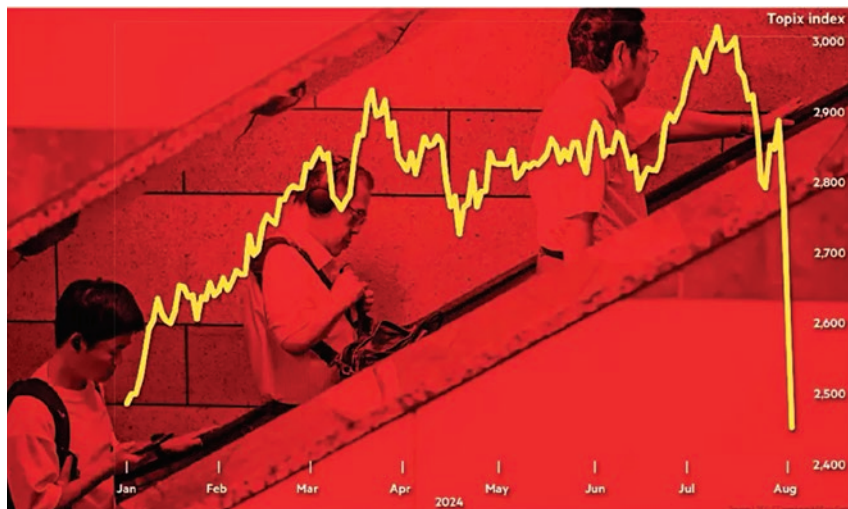
κής ύφεσης στις ΗΠΑ και άρχισαν να ξεφορτώνονται τις πιο επίφοβες μετοχές. Ο δείκτης Topix του Τόκιο έπεσε 12,2%, η μεγαλύτερη πτώση από τη “Μαύρη Δευτέρα” του Οκτώβρη 1987. Στη Γουόλ Στρίτ, ο δείκτης Νάσντακ που συγκεντρώνει πολλές μετοχές υψηλής τεχνολογίας έπεσε 6,3%, ενώ ο δείκτης S&P 500 έχασε 4,1% πριν και οι δυο αρχίσουν να μειώνουν τις απώλειές τους. (...)

Το ξεπούλημα επιδεινώθηκε από την εγκατάλειψη του λεγόμενου *yen carry trade*, με το οποίο οι επενδυτές δανείζονται με χαμηλό επιτόκιο σε ιαπωνικό νόμισμα και αγοράζουν μετοχές και ομόλογα υψηλής απόδοσης αλλά και υψηλού κινδύνου». ¹

Ένα πρώτο εντυπωσιακό στοιχείο που αναδεικνύεται μέσα σε αυτόν τον πανικό, είναι η έκταση των διεθνών διασυνδέσεων της κερδοσκοπίας. Η Κεντρική Τράπεζα της Ιαπωνίας εδώ και χρόνια ακολουθεί πολιτική χαμηλών επιτοκίων σε μια προσπάθεια να σπρώξει την οικονομία σε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Οι Κεντρικές Τράπεζες σε ΗΠΑ και ΕΕ, αντίθετα, είχαν προχωρήσει σε άνοδο των επιτοκίων στο όνομα της καταπολέμησης του πληθωρισμού. Αυτή τη διαφορά στα επιτόκια έτρεχαν να αξιοποιήσουν τα μεγάλα κερδοσκοπικά κεφάλαια με την πρακτική του *yen carry trade*. Και έτσι έφτιαξαν έναν «ιμάντα» που σήμανε ότι οι ανησυχίες για αμερικάνικες μετοχές εκφράστηκαν δραματικά στο ...γιαπωνέζικο χρηματιστήριο!

Ωστόσο, αυτό δεν είναι το πιο σημαντικό στοιχείο των εξελίξεων. Η ουσία βρίσκεται αλλού. Πρώτα απ’ όλα στην ομολογία ότι οι μετοχές των εταιρειών υψηλής τεχνολογίας, αυτών που διαφημίζονται ότι κρατούν τα κλειδιά του μέλλοντος με την Τεχνητή Νοημοσύνη, είναι υπερτιμημένες. Η Καθημερινή της Κυριακής 18 Αυγούστου έφτασε να δώσει έναν έξυπνο τίτλο σε σχετικό της άρθρο: «Ευφυής μεν, αλλά φούσκα». Εκεί μετέφερε την εξής εικόνα:

«Στις αρχές του καλοκαιριού, μια έκθεση της *Goldman Sachs* με τίτλο “Υπερβολικά μεγάλη δαπάνη και πο-

Πανικός στο χρηματιστήριο του Τόκιο στις 5 Αυγούστου

λύ μικρό όφελος”, καθώς και ανακοινώσεις σημαντικών επενδυτικών κεφαλαίων όπως η *Sequoia Capital* και η *Elliott Management*, κατέληγαν στο ίδιο συμπέρασμα: το επενδυτικό ράλι της AI δεν θα έχει καλό τέλος. Την προηγούμενη εβδομάδα, η κουβέντα γύρω απ’ το σκάσιμο της φούσκας φούντωσε ακόμη περισσότερο. Μόνο μέσα σε μία ημέρα, με το παγκόσμιο *sell-off* της 5ης Αυγούστου, οι κολοσσοί της τεχνολογίας έχασαν 1 τρις. δολάρια απ’ την αξία τους. Τώρα, όλο και περισσότεροι έρχονται στα λόγια ενός μεγάλου επικριτή της παραγωγικής AI, του ερευνητή, επιχειρηματία και συγγραφέα Γκάρι Μάρκου, ο οποίος έχει προβλέψει σε ανύποπτο χρόνο ότι η συγκεκριμένη τεχνολογία δεν θα αποφέρει ποτέ τα αναμενόμενα κέρδη». ²

Μέσα στα τελευταία δυο χρόνια οι μετοχές των εταιριών τεχνητής νοημοσύνης είχαν πάρει φωτιά, καθώς οι επενδυτές έτρεχαν αλλόφρονες να συμμετάσχουν στο πάρτι –που υποσχόταν κέρδη δισεκατομμυρίων. Τον Ιούλιο του 2022 η μετοχή της NVIDIA, για να φέρουμε ένα μόνο παράδειγμα, άξιζε γύρω στα 15 δολάρια. Δυο χρόνια αργότερα, τον Ιούλιο του 2024 άξιζε πάνω από 125 δολάρια. Τα πενιχρά αποτελέσματα όμως τους έβαλαν σε δεύτερες σκέψεις.

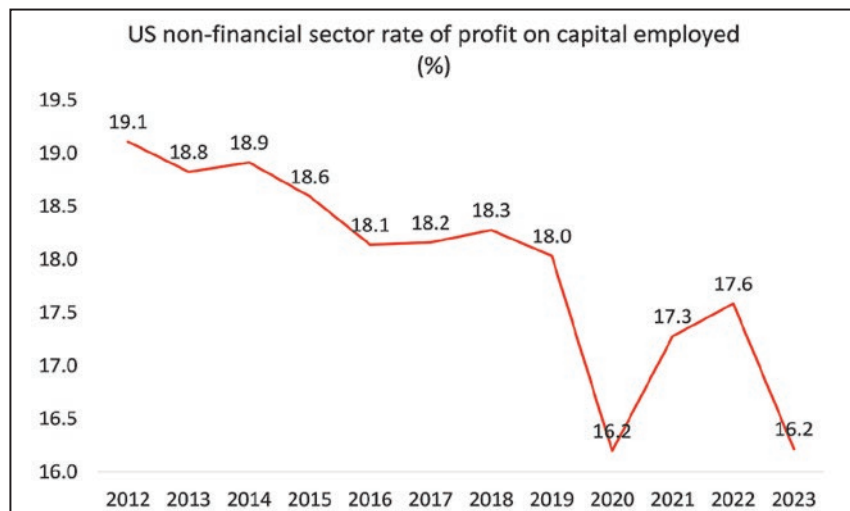
Οι δεύτερες σκέψεις δεν περιορίζονται στις προοπτικές των εταιρειών Τεχνητής Νοημοσύνης. Είναι αλήθεια ότι

τον τόνο της κερδοσκοπίας στα χρηματιστήρια τον έδιναν και τον δίνουν οι λεγόμενες «Υπέροχες Εφτά» (Alphabet, Amazon, Apple, Meta, Microsoft, Nvidia and Tesla). Αλλά, όπως σημειώνει ο Μάικλ Ρόμπερτς, το σημαντικότερο κριτήριο για τις προοπτικές της οικονομίας είναι η πορεία του ποσοστού κέρδους των εταιρειών του μη-χρηματιστικού τομέα. Εκεί, όπως δείχνει το σχετικό διάγραμμα, τα μηνύματα προειδοποιούν για νέα υφεσιακή βουτιά: «η κερδοφορία του τομέα βρίσκεται στο χαμηλότερο σημείο από το τέλος της μεγάλης κρίσης του 2008-09». ³

Δεκαπέντε ολόκληρα χρόνια αργότερα, η απειλή μιας νέας μεγάλης επιδείνωσης της οικονομικής κρίσης κρέμεται πάνω από τα επιτελεία που εξακολουθούν να μην έχουν βρει τρόπους για να την αντιμετωπίσουν. Όπως το διατύπωσε η Τζίλιαν Τετ των Φαϊνάνσιαλ Τάιμς:

«Αυτές οι εξελίξεις μπορούν να ιδωθούν σαν άλλο ένα σοκ που ακολουθεί μετά τις προσπάθειες να τερματιστεί εκείνο το έκτακτο πείραμα νομισματικής πολιτικής που ονομάστηκε ποσοτική χαλάρωση και μηδενικά επιτόκια. (...) Το άφθονο φθηνό χρήμα δεν είναι ομαλή κατάσταση». ⁴

Η Ποσοτική Χαλάρωση δεν ήταν «πείραμα». Ήταν το εργαλείο διάσωσης των τραπεζών και των επιχειρήσεων μετά τα σοκ του 2008-09 αρχικά και της πανδη-

Η κερδοφορία στις επιχειρήσεις του μη-χρηματοπιστωτικού τομέα των ΗΠΑ πέφτει

μίας στη συνέχεια. Αλλά από «ευλογία» για τους καπιταλιστές μετατρέπεται σε «κατάρρα» καθώς το φθηνό χρήμα καταλήγει σε φούσκες αντί για πραγματική οικονομική ανάκαμψη.

Πολεμική οικονομία;

Μέσα στις ΗΠΑ, που παραμένουν η ατμομηχανή της παγκόσμιας οικονομίας, τα επιτελεία διχάζονται για τα επόμενα βήματα. Σε επίπεδο Κεντρικής Τράπεζας επικρατεί αβεβαιότητα για το αν τα επιτόκια πρέπει να κρατηθούν ψηλά για να μειωθεί ο πληθωρισμός ή να πέσουν για να αποτραπεί ο κίνδυνος οικονομικής ύφεσης. Σε επίπεδο κεντρικής κυβέρνησης, οι αναζητήσεις στρέφονται όλο και πιο πολύ προς την «εξαγωγή» των προβλημάτων με μια δυναμική που ξεκινάει από την επιβολή οικονομικών κυρώσεων και εμπορικών πολέμων.

Σε άλλες σελίδες αυτού του τεύχους του Σοσιαλισμός από τα κάτω, ο Νίκος Λούντος παρουσιάζει την εικόνα του πολιτικού τοπίου των ΗΠΑ πηγαίνοντας προς τις προεδρικές εκλογές του Νοέμβρη. Εικόνα κρίσης και αστάθειας με τον Πρόεδρο Μπάιντεν να αποσύρεται από την κούρσα και τον Ντόναλντ Τραμπ να βρίσκεται πίσω από την Κάμαλα Χάρις στις δημοσκοπήσεις, ενώ είχε θεωρηθεί σίγουρο φαβορί.

Οι αγώνες της εργατικής τάξης, των γυναικών, του αντιρατσιστικού και του αντιπολεμικού κινήματος παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις και στις ΗΠΑ. Θα ξαναγυρίσουμε στο ρόλο που παίζει η ταξική πόλωση μέσα σε συνθήκες κρίσης. Αλλά πριν από αυτό, πρέπει να εξετάσουμε την όξυνση των διεθνών ανταγωνισμών.

Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός είναι ο χρηματοδότης και της σιωνιστικής βαρβαρότητας με τη γενοκτονία που έχει εξαπολύσει το Ισραήλ σε βάρος των Παλαιστίνιων, αλλά και του πολέμου «δί' αντιπροσώπων» με τη Ρωσία στην Ουκρανία. Ο πόλεμος στη Γάζα κλείνει ένα χρόνο τον Οκτώβρη και οι μάχες στην Ουκρανία συμπληρώνουν δύομιση χρόνια, αλλά και στα δυο μέτωπα βρισκόμαστε σε φάση κλιμάκωσης.

Στη Μέση Ανατολή, η υποτιθέμενη «πρόταση εκεχειρίας» του Μπάιντεν τινάχτηκε στον αέρα με τη δολοφονία του ηγέτη της Χαμάς από το Ισραήλ μέσα στην Τεχεράνη. Ακόμα και αραβικές ηγεσίες που την επικροτούσαν αναγκάστηκαν να αναρωτηθούν «πώς μπορούν να προχωρήσουν διαπραγματεύσεις όταν η μια πλευρά δολοφονεί τον επικεφαλής της άλλης;».

Πέρα από τα πολιτικά προβλήματα για την ηγεσία των ΗΠΑ, τόσο απέναντι στο κίνημα στο εσωτερικό όσο και στις σχέσεις με τα καθεστώτα της Μέσης

Ανατολής, η κλιμάκωση σημαίνει μεγαλύτερη στρατιωτική εμπλοκή. Τα αμερικανικά αεροπλανοφόρα γίνονται η άμεση ασπίδα του Ισραήλ. Δίπλα στα απέραντα κονδύλια που δίνουν οι ΗΠΑ στο Ισραήλ, έρχονται να προστεθούν νέες πολεμικές δαπάνες για την ίδια τη στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ.

Αντίστοιχα λειτουργεί η πολεμική κλιμάκωση στην Ουκρανία. Η εισβολή ουκρανικών στρατευμάτων σε ρωσικό έδαφος με κατεύθυνση το Κουρσκ έχει τεράστιο κόστος πολιτικά και οικονομικά.

Πολιτικά, φέρνει μνήμες από τον Β' Π.Π. Στο Κουρσκ έγινε μια από τις πιο κρίσιμες μάχες, όπου ο ρωσικός στρατός ανέκοψε τη γερμανική εισβολή με τη μεγαλύτερη σύγκρουση τανκς της ιστορίας:

«Εκεί, τον Ιούλη του 1943, οι στρατηγοί Ζούκοφ, Ροκοσόβσκι και Κόνεφ, επικεφαλής 1.336.000 αντρών με 3.444 τανκς, 2.900 αεροπλάνα και 19.000 πυροβόλα, τσάκισαν τη ναζιστική στρατιά που με 900.000 άντρες, 2.700 τανκς, 2000 αεροπλάνα και 10.000 πυροβόλα, απειλούσε να σπάσει τη σοβιετική γραμμή άμυνας και να προχωρήσει προς τη Μόσχα. Ήταν η μεγαλύτερη μάχη της ιστορίας. Στις 12 Ιούλη 1943 σε ένα πεδίο περίπου 4X4 χιλιόμετρα αναμετρήθηκαν πάνω από χίλια τανκς, 850 σοβιετικά με 650 γερμανικά.

Έμοιαζε με σύγκρουση σιδερόφρακτων λεγεώνων, σώμα με σώμα - μόνο που δεν υπήρχαν δόρατα και σπαθιά αλλά μηχανές με μεγαλύτερη ή μικρότερη θωράκιση και πυροβόλα με μεγαλύτερη ή μικρότερη διατρητικότητα. Η μεγαλύτερη ευελιξία των ρωσικών T-34 κέρδισε το πλεονέκτημα. Η ναζιστική στρατιά αναγκάστηκε σε υποχώρηση. Στις 28 Αυγούστου η σοβιετική αντεπίθεση είχε ανακαταλάβει το Χάρκοβο. Ήταν η αρχή της αντιστροφής που θα έφερνε τον σοβιετικό στρατό νικητή στο Βερολίνο τον Μάη του 1945».⁵

Η απόφαση των ΗΠΑ και του NATO να επιτρέψουν στον Ζελένσκι να στείλει γερμανικά και αμερικανικά άρματα μά-

Τα танκς πέφτουν στις μάχες Ουκρανίας-Ρωσίας, οι μετοχές της πολεμικής βιομηχανίας ανεβαίνουν

χης επανδρωμένα από ουκρανούς στο δρόμο προς το Κουρσκ είναι τεράστια πρόκληση και κλιμακώνει τις πιέσεις για άνοδο των στρατιωτικών δαπανών σε όλες τις χώρες-μέλη του ΝΑΤΟ.

Οι επιπτώσεις είναι άμεσες. Ένα παράδειγμα έρχεται από το ρεπορτάζ των Φαϊνάνσιαλ Τάιμς για τη γερμανική εταιρεία Rheinmetall:

«Η Rheinmetall είναι μια από τις ευρωπαϊκές εταιρείες που έχουν επωφεληθεί περισσότερο από την άνοδο των γερμανικών στρατιωτικών δαπανών από τότε που ξεκίνησε ο πόλεμος στην Ουκρανία. Η μετοχή της έχει αυξηθεί στο εξαπλάσιο από το 2022. Τώρα επιδιώκει ένα μεγαλύτερο μερίδιο στην αμυντική αγορά των ΗΠΑ με τη εξαγορά της αμερικανικής κατασκευάστριας ανταλλακτικών στρατιωτικών οχημάτων Loc Performance έναντι 950 εκατομμυρίων δολαρίων».⁶

Η παράνοια ενός συστήματος, που δεν ξέρει πώς να τερματίσει την Ποσοτική Χαλάρωση γιατί οδηγεί σε επικίνδυνες φούσκες, αλλά ταυτόχρονα το ίδιο προκαλεί αύξηση των πολεμικών δαπανών, σε όλο της το μεγαλείο. Καθόλου παράξενο ότι σε τέτοιες συνθήκες η εργατική τάξη οργίζεται παντού.

Εκρηκτική πώλωση

Έχει γίνει κοινός τόπος πλέον η διαπίστωση ότι οι κοινωνικές ανισότητες μεγαλώνουν. Ο αριθμός των δισεκατομ-

μυριούχων ανεβαίνει σε όλες σχεδόν τις χώρες και η χρηματιστηριακή αξία των περιουσιακών τους στοιχείων φουσκώνει. Στον αντίποδα, οι μισθοί των εργατών βρίσκονται καθηλωμένοι σχεδόν παντού.

Οι τρόποι με τους οποίους εκδηλώνεται η συσσωρευμένη οργή διαφέρουν από περίπτωση σε περίπτωση. Αλλά οι δυνατότητες για απότομες εκρήξεις μεγαλώνουν και αυτό επιβεβαιώνεται από τις πρόσφατες εξελίξεις.

Το μήνυμα ήρθε πολύ δυνατά μέσα στο καλοκαίρι από το Μπαγκλαντές. Η φυγή της πρωθυπουργού Χασίνα με ελικόπτερο ήρθε να θυμίσει την Αργεντινή του 2001⁷ και οι εικόνες με τους διαδηλωτές μέσα στην πρωθυπουργική κατοικία θύμισαν τις αντίστοιχες εικόνες στην Κεϋλάνη το 2022.⁸

Εκείνες ήταν μαζικές εκρήξεις που πυροδοτήθηκαν μετά από κρατικές χρεοκοπίες. Στην περίπτωση του Μπαγκλαντές, υπήρχε ένα «οικονομικό θαύμα» με τη χώρα αυτή να έχει εξελιχθεί σε παγκόσμιο κέντρο της βιομηχανίας ιματισμού. Οι ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας συνολικά κυμαίνονταν γύρω στο 6% τον χρόνο και η βιομηχανία ιματισμού είχε μεγαλώσει τόσο ώστε να κατέχει τη δεύτερη θέση στην παγκόσμια κατάταξη. Κι όμως, ένα φοιτητικό κίνημα που ξεκίνησε με αιτήματα ενάντια στους αποκλεισμούς των νέων από τις διαδικασίες διορισμών στο δημόσιο,

έφτασε να συσπειρώσει ένα κίνημα τόσο μαζικό και δυναμικό που σάρωσε κάθε καθεστωτική αντίδραση.

Στο τέλος αυτού του άρθρου μπορείτε να διαβάσετε το χρονικό της εξέγερσης γραμμένο από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές της.⁹ Προφανώς ο αγώνας δεν τελειώνει με τη νίκη της εξέγερσης και οι κρίσιμες μάχες για να ολοκληρωθεί η ανατροπή προς όφελος των εργατών και των αγροτών βρίσκονται μπροστά. Αλλά η έκταση της εξέγερσης είναι εντυπωσιακή.

Η Awami League, το κόμμα της Χασίνα που ανατράπηκε, ήταν κλώνα της αντίδρασης, ήδη από την εποχή που το Μπαγκλαντές ήταν το ανατολικό κομμάτι του Πακιστάν. Ο ιδρυτής της Awami League ήταν ο H. S. Suhrawardy, που για ένα διάστημα είχε γίνει πρωθυπουργός του ενιαίου τότε Πακιστάν. Το 1956 είχε υποστηρίξει την κοινή επίθεση Βρετανίας-Γαλλίας-Ισραήλ κατά της Αιγύπτου και συνέχισε να υποστηρίζει τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή. Τα κόμματα και οι οργανώσεις της Αριστεράς στο Ανατολικό Πακιστάν (σημερινό Μπαγκλαντές) που αντιστέκονταν σε αυτή την πολιτική βρίσκονταν στο στόχαστρο επιθέσεων από «εθελοντές» της Awami League και οι συγκεντρώσεις τους διαλύονταν βίαια με συστηματικότητα.¹⁰

Από τότε, βέβαια, η ταξική σύνθεση της χώρας έχει αλλάξει δραματικά. Η Χασίνα, η Awami League και η άρχου-

Αθήνα 6 Αυγούστου, διαδήλωση αλληλεγγύης στην εξέγερση το Μπαγκλαντές

σα τάξη συνολικά μπορεί να απέκτησαν τη στήριξη των πολυεθνικών του ιματισμού και τις καλές σχέσεις όχι μόνο με τη Δύση αλλά και με την Κίνα και την Ινδία, αλλά απέκτησαν και έναν πιο δυνατό ταξικό εχθρό. Εκατομμύρια προστέθηκαν στις γραμμές της εργατικής τάξης, στο μεγαλύτερο μέρος τους εργάτριες στα εργοστάσια ιματισμού. Όταν το φοιτητικό κίνημα έφτασε να καλεί απεργίες, απευθυνόταν σε μια σαρωτική δύναμη. Δεν ξήλωσε «μόνο» τη Χασίνα, χιλιάδες μπήκαν στα γραφεία της Κεντρικής Τράπεζας και ανάγκασαν και τους τραπεζίτες να φύγουν κακὴν κακώς.¹¹ Η αστυνομία εξαφανίστηκε κυριολεκτικά από τους δρόμους, με τους εξεγερμένους να επιχειρούν επιθέσεις σε αστυνομικά τμήματα και στα γραφεία του κόμματος της Χασίνα.¹²

Αποτελούν όλα αυτά εικόνες που περιορίζονται στον λεγόμενο Τρίτο Κόσμο; Η απάντηση είναι όχι. Δεν έχουν περάσει ούτε τέσσερα χρόνια από τότε που ο Τραμπ προσπάθησε να ματαιώσει την ήττα του στις εκλογές στηρίζοντας μια φασιστική εισβολή στο Καπιτώλιο και ακόμα τώρα ο Έλον Μασκ κάνει δηλώσεις για εμφύλιο πόλεμο και στις ΗΠΑ και στη Βρετανία!¹³

Μέσα στην καρδιά του καπιταλισμού οι τάσεις αποσταθεροποίησης, που προκαλεί η πολύπλευρη κρίση του συστήματος και η οξυμένη ταξική πόλωση, εκφράζονται με ανερχόμενη ακροδεξιά

που συναντάει απαντήσεις μεγάλης κλίμακας από το αντιφασιστικό κίνημα.

Προφανώς, το μεγάλο παράδειγμα είναι η Γαλλία, όπου η άνοδος του κόμματος της Λεπέν στις ευρωεκλογές προκάλεσε ανοιχτή πολιτική κρίση και έβγαλε στους δρόμους ένα μαζικό ξέσπασμα διαδηλώσεων που έφερε στις βουλευτικές εκλογές πρώτη δύναμη σε έδρες την Αριστερά. Σε άλλες σελίδες αυτού του τεύχους, ο Ντενί Γκοντάρ από την αδελφή οργάνωση του ΣΕΚ στη Γαλλία, αναλύει τις εξελίξεις και προβάλλει τον ρόλο που έπαιξε το κίνημα στους δρόμους, αλλά και την ανάγκη να συγκροτηθεί πολιτικά πέρα από την κοινοβουλευτική στρατηγική του Νέου Λαϊκού Μετώπου.

Λίγες βδομάδες αργότερα, ήρθε η αντιφασιστική έκρηξη στη Βρετανία. Εκεί, στις βουλευτικές εκλογές που είχαν προηγηθεί, νικητής αναδείχθηκε το Εργατικό Κόμμα, αλλά η ακροδεξιά σημείωσε άνοδο σε ψήφους έστω και αν αυτό δεν μεταφράστηκε σε έδρες λόγω του μονοεδρικού πλειοψηφικού εκλογικού συστήματος. Αποθρασυμένοι, οι φασίστες ξεκίνησαν επιθέσεις εναντίον χώρων λατρείας μεταναστευτικών κοινοτήτων και χώρων φιλοξενίας προσφύγων. Αντί να επικρατήσει ο τρόμος, όμως, η απάντηση ήρθε με μαζικές αντιφασιστικές διαδηλώσεις στους δρόμους σε τέτοια έκταση που καθόρισε το πολιτικό κλίμα.

«Η αντεπίθεση του αντιφασιστικού κινήματος ήταν νικηφόρα και “ο φόβος άλλαξε στρατόπεδο στις 7 Αυγούστου” όπως χαρακτηριστικά έγραψε η εφημερίδα *Socialist Worker*. Εκείνη τη μέρα χιλιάδες εργαζόμενοι, φοιτητές, μετανάστες ανταποκρίθηκαν σε ένα έκτακτο κάλεσμα πάνω από 100 προσωπικοτήτων, βουλευτών, καλλιτεχνών, συνδικαλιστών και ακτιβιστών. Πάνω από 7.000 στο Μπρίστολ, 12.000 στο Λονδίνο σε διάφορες περιοχές, 1.500 στο Λίβερπουλ, 3.000 στο Νιουκασλ, 1.000 στο Μπέρμινχαμ και ο κατάλογος ήταν ατελείωτος με τους αντιφασίστες να σαρώνουν τους φασίστες στο σύνολο των σημείων όπου είχαν καλεστεί οι συνάξεις μίσους ανακόπτοντας έτσι την κινητοποίηση τους στο δρόμο. Αυτό ανάγκασε την ίδια την κυβέρνηση και στελέχη της που κατηγορούσαν τα “δύο άκρα” να χαιρετίζουν τον κόσμο που βγήκε στους δρόμους! Ακόμα και δεξιοφύλλαδες προσάρμοσαν τα πρωτοσέλιδά τους προβάλλοντας τις αντιφασιστικές διαδηλώσεις.

Το αντιφασιστικό κίνημα κέρδισε αυτή την μάχη γιατί έβαλε σε κίνηση χιλιάδες κόσμου να υπερασπίζει τους μετανάστες και να κυνηγά τους φασίστες παντού. Πατώντας στη μεγάλη εμπειρία που έχει, μπόρεσε να φέρει στον δρόμο με την τακτική του ενιαίου μετώπου δράσης χιλιάδες. Βρέθηκαν μαζί εργάτες και εργάτριες από τα συνδικάτα, αριστερά κομμάτια που παραμένουν αλλά και αυτά που

έσπασαν πρόσφατα από το Εργατικό Κόμμα, ακτιβιστές των κινημάτων, κοινότητες μεταναστών, όπως των Ινδών εργατών που έπαιξαν ιστορικό ρόλο στη πρώτη σύγκρουση με τους φασίστες στη δεκαετία του '70 με το *Antinazi League*, οργανώσεις του κινήματος αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη, κομμάτια του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος».¹⁴

Αυτά είναι πολύτιμα κρατούμενα για τις προοπτικές του κινήματος και της Αριστεράς παντού. Μέσα στη μαυρίλα που σκορπίζει η καταστροφική μανία ενός καπιταλισμού σε πολύπλευρη κρίση, η εμφάνιση της εργατικής τάξης σε δράση μπορεί να συσπειρώνει μαζικά κινήματα με τεράστια δύναμη. Ο ρόλος της Αριστεράς δεν είναι να προσαρμόζεται στη μαυρίλα ψάχνοντας «ρεαλιστικές» λύσεις όλο και πιο δεξιά, αλλά να οργανώνει αυτή τη δύναμη ώστε να νικάει. ■

Σημειώσεις

1. Global stock markets fall sharply as fears over US recession drive sell-off, Financial Times 6 August 2024, <https://ft.pressreader.com/1389/20240806/281479281696501>
2. Μανώλη Ανδριωτάκη, Ευφύης μιν, αλλά φούσκα, Καθημερινή 18 Αυγούστου, <https://www.kathimerini.gr/society/563176663/eyfyis-men-alla-foyska/>
3. Michael Roberts, Market meltdown – does it mean a recession?, <https://thenextrecession.wordpress.com/2024/08/10/market-meltdown-does-it-mean-a-recession/>
4. Gillian Tet, Markets reflect fear about unwinding QE, Financial Times 9 August 2024, <https://ft.pressreader.com/1389/20240809/281822879089869>
5. Πάνος Γκαργκόνος, Ο Στάλιν και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο 65, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2014, <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=704&issue=65&gsc.tab=0>
6. Germany's Rheinmetall in US defence push, Financial Times 16 August 2024, <https://www.ft.com/content/3daacd0e-93a7-44be-bb71-53f1b0e620af>
7. <https://socialismfrombelow.gr/pdf/42.pdf>
8. <https://ergatiki.gr/article.php?id=26207&issue=1530>
9. novelbd.edu@gmail.com
10. Tariq Ali, Bangla desh- results and prospects, New Left Review, <https://newleftreview.org/issues/i68/articles/tariq-ali-bangla-desh-results-and-prospects>
11. <https://www.in.gr/2024/08/10/world/mpagklantes-epidromi-diadiloton-sta-kentrika-grafeia-tis-trapezas-paraititheke-o-dioikitis/>
12. Γιώργος Πίτσας, Μπαγκλαντές-Νίκη της εξέγερσης, Εργατική Αλληλεγγύη Νο1635, 21 Αυγούστου 2024, <https://ergatiki.gr/article.php?id=35591&issue=1635>
13. <https://www.parapolitika.gr/diethni/vretania/1434493/elon-mask-o-emfulios-polemos-sti-vretania-einai-anapofeuktos/>
14. Πέτρος Κωνσταντίνου, Βρετανία: αντιφασιστική έκρηξη, Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1635, 21 Αυγούστου 2024, <https://ergatiki.gr/article.php?id=35592&issue=1635>

ΜΠΑΓΚΛΑΝΤΕΣ

Χρονικό της εξέγερσης

Το κίνημα που ανέτρεψε το καθεστώς Χασίνα στο Μπαγκλαντές είχε τις αφετηρίες του στις διεκδικήσεις των φοιτητών για αλλαγή του συστήματος προσλήψεων στο δημόσιο ήδη το 2018. Τον Μάρτιο εκείνης της χρονιάς φοιτητές βγήκαν στους δρόμους και υποχρέωσαν στις 11 Απρίλη 2018 την πρωθυπουργό Χασίνα να δηλώσει ότι το σύστημα προσλήψεων θα αλλάξει. Στις 3 Οκτώβρη εκείνης της χρονιάς το υπουργικό συμβούλιο αποφάσισε την κατάργηση του συστήματος ποσοστώσεων στις προσλήψεις.

Όμως, στις 5 Ιούνη 2024, το Ανώτατο Δικαστήριο ακύρωσε τη μεταρρύθμιση των προσλήψεων. Φοιτητές σε έξι πανεπιστήμια ξεκίνησαν άμεσα τις κινητοποιήσεις. Στην πρωτεύουσα, φοιτητές συγκεντρώθηκαν μπροστά στην κεντρική βιβλιοθήκη του πανεπιστημίου της Ντάκα.

Νέα συγκέντρωση έγινε στις 2 Ιούλη στη Ντάκα και τις επόμενες μέρες οι κινητοποιήσεις απλώθηκαν σε άλλα σημεία της χώρας, στο Γεωπονικό πανεπιστήμιο, στην Τσιτακόγκ και αλλού. Οι φοιτητές έκαναν πορείες μέσα στις πανεπιστημιούπολεις. Στις 4 Ιούλη το Εφετείο του Ανώτατου Δικαστηρίου επικύρωσε την απόφαση της 5 Ιούνη για κατάργηση της μεταρρύθμισης. Την επόμενη, 6 Ιούλη, οι φοιτητές έκαναν κάλεσμα για ένα πρόγραμμα αποκλεισμών της χώρας (Bangla Blockade).

7 Ιούλη. Η Ντάκα παραλύει από το πρόγραμμα διαμαρτυριών των φοιτητών. Έξι κεντρικοί δρόμοι έκλεισαν εκείνη τη μέρα. Η Χασίνα επιμένει ότι το θέμα θα κριθεί στο Ανώτατο Δικαστήριο.

8 Ιούλη. Οι κινητοποιήσεις κλιμακώνονται και οι μετακινήσεις των κατοίκων στη Ντάκα και άλλων περιοχών γίνονται δύσκολες. Οι διαδηλωτές βάζουν αίτημα για νέο νόμο για τις προσλήψεις.

10 Ιούλη. Το Εφετείο κάνει μια παραχώρηση για να παραμείνει η μεταρρύθμιση

επί τέσσερις εβδομάδες. Παρ' όλα αυτά οι κινητοποιήσεις επιμένουν με αίτημα νέο νόμο για τις προσλήψεις χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις.

11 Ιούλη. Το Ανώτατο Δικαστήριο ανακοινώνει ότι η κυβέρνηση μπορεί να αλλάξει το σύστημα των προσλήψεων, αν το επιθυμεί. Αλλά οι φοιτητές δηλώνουν ότι συνεχίζουν τις κινητοποιήσεις μέχρι να ψηφίσει η Βουλή νέο νόμο. Η αστυνομία προειδοποιεί να μην συνεχίσουν, αλλά το Bangla Blockade συνεχίζεται. Σε ορισμένα σημεία γίνονται συγκρούσεις με την αστυνομία.

12 Ιούλη. Οι διαδηλωτές κλείνουν τη διασταύρωση Shahbag στη Ντάκα και η κυβέρνηση δηλώνει ότι θα αναγκαστεί να αναλάβει δράση.

13 Ιούλη. Οι φοιτητές μπλοκάρουν τις σιδηροδρομικές γραμμές στο σταθμό Raishahi και οργανώνουν συνέντευξη Τύπου στο πανεπιστήμιο της Ντάκα για να καταγγείλουν τις απόπειρες καταστολής.

14 Ιούλη. Μαζικό συλλαλητήριο προς τον Πρόεδρο της χώρας, στον οποίο οι φοιτητές υποβάλουν υπόμνημα. Το ίδιο βράδυ η Χασίνα σε συνέντευξη της σε δημοσιογράφο παρομοιάζει τους διαδηλωτές με «τύραννους» (Razakar). Μέσα στη νύχτα ξεκινούν φοιτητικές διαμαρτυρίες με συνθήματα «Κοίτα ποιοι μιλάνε για τύραννους».

15 Ιούλη. Οι ηγέτες του κυβερνητικού κόμματος καταγγέλλουν τους φοιτητές και η κυβερνητική φοιτητική παράταξη Chhatra League απειλεί ότι όσοι φωνάζουν τέτοια συνθήματα, «φτάνει το τέλος τους». Εκείνη την ημέρα ομάδες της Chhatra League και άλλων φιλοκυβερνητικών οργανώνουν επιθέσεις στους φοιτητές στο πανεπιστήμιο της Ντάκα. Χτυπούν, επίσης, τραυματίες που είχαν μεταφερθεί στην Ιατρική Σχολή του πανεπιστημίου. Πάνω από 300 τραυματίες συνολικά.

16 Ιούλη. Στη Ντάκα, στην Τσιτακόγκ

Πανηγυρισμοί στη Ντάκα μετά την ανατροπή της Χασίνα

και τη Ρανγκπούρ, τουλάχιστον έξι νεκροί σε συγκρούσεις μεταξύ φοιτητών και των δυνάμεων καταστολής. Κλείνουν όλα τα πανεπιστήμια επ' αόριστο και οι φοιτητές παίρνουν εντολές να εκκενώσουν τις Λέσχες. Η κυβέρνηση αναπτύσσει δυνάμεις συνοριοφυλάκων (Border Guard Bangladesh- BGB) σε έξι περιοχές. Σε απάντηση οι φοιτητές κάνουν κατάληψη στις περισσότερες φοιτητικές λέσχες της Ντάκα και πετούν έξω την Chhatra League. Στη Ρανγκπούρ, ο άοπλος φοιτητής Abu Saeed, πέφτει νεκρός από πυρά της αστυνομίας στο πανεπιστήμιο Begum Rokeya. Ένα βίντεο της δολοφονίας κυκλοφορεί στο διαδίκτυο.

17 Ιούλη. Η αστυνομία επιτίθεται στους φοιτητές στη διάρκεια εκδηλώσεων (gaybana janaza) για τον νεκρό στα πανεπιστήμια. Οι φοιτητές ανακοινώνουν Συνολικό Σταμάτημα σε όλη τη χώρα από την επόμενη μέρα. Τα πάντα, εκτός από νοσοκομεία και επείγουσες υπηρεσίες πρέπει να κλείσουν. Οι φοιτητές καλούν και τους μαθητές και όλο τον κόσμο να τους στηρίξουν. Η Χασίνα δηλώνει σε διάγγελμα της ότι η δολοφονία θα διερευνηθεί δικαστικά.

18 Ιούλη. Επιθέσεις της αστυνομίας και

της Chhatra League. Τουλάχιστον 29 νεκροί σε συγκρούσεις σε 19 περιοχές. Οι υπηρεσίες της Metrorail αναστέλλονται επ' αόριστον. Το απόγευμα διακόπτονται οι υπηρεσίες διαδικτύου για τα κινητά σε όλη τη χώρα. Επιθέσεις και εμπρησμοί σε κυβερνητικά κτίρια. Γύρω στις 9μμ, εντολή σε όλες τις εταιρείες να διακόψουν τις υπηρεσίες διαδικτύου. Γενικό μπλακάουτ επικοινωνιών του Μπαγκλαντές με όλο τον κόσμο. Η κυβέρνηση λέει ότι φταίει ο εμπρησμός από διαδηλωτές ενός κέντρου δεδομένων στο Mohakhali.

19 Ιούλη. Τουλάχιστον 66 νεκροί σε συγκρούσεις στη διάρκεια όλης της μέρας και εκατοντάδες τραυματίες. Μετά τις προσευχές της Παρασκευής, οι συγκρούσεις εντάθηκαν σε όλη τη χώρα, ιδιαίτερα σε γειτονίες της Ντάκα, στον σταθμό της Metrorail και στις φυλακές. Εμπρησμοί κυβερνητικών κτιρίων. Το Συντονιστικό των φοιτητών ανακοινώνει αιτήματα για παραιτήσεις υπουργών και κοσμητόρων, τιμωρία αστυνομικών που ενέχονται στις επιθέσεις, αποζημίωση των θυμάτων και δημόσια συγγνώμη της Χασίνα. Η κυβέρνηση απαντάει με απαγόρευση της κυκλοφορίας από τα μεσάνυχτα και εμφάνιση του στρατού στους δρόμους.

20 Ιούλη. Τουλάχιστον 21 νεκροί την πρώτη μέρα απαγόρευσης της κυκλοφορίας. Επεκτείνεται η απαγόρευση και κηρύσσονται αργίες οι επόμενες δυο μέρες. Τρία μέλη του Συντονιστικού κάνουν συνάντηση με τρεις υπουργούς. Αλλά ένα άλλο μέλος του Συντονιστικού, ο Nahid Islam γίνεται θύμα απαγωγής από άνδρες με πολιτικά αργά το βράδυ.

21 Ιούλη. Ο Nahid Islam ανακτά τις αισθήσεις του κάτω από μια γέφυρα. Του είχαν δέσει τα μάτια και τον είχαν βασανίσει μέχρι που έχασε τις αισθήσεις του, όπως δήλωσε ο ίδιος. Οδηγήθηκε σε νοσοκομείο με σοβαρά τραύματα στον μηρό και στον ώμο και μελανιές σε όλο το σώμα. Τουλάχιστον επτά νεκροί εκείνη τη μέρα. Το Ανώτατο δικαστήριο αποφαινεται ότι οι διορισμοί στο δημόσιο μπορούν να γίνονται κατά 93% με αξιοκρατικά κριτήρια και 5% για τα παιδιά των αγωνιστών της ανεξαρτησίας. Ο αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων συναντιέται με τη Χασίνα.

22 Ιούλη. Οι δυνάμεις καταστολής έχουν προχωρήσει σε 1.427 συλλήψεις μέσα σε τρεις μέρες. Ασκήθηκαν διώξεις σε περίπου 20.000 «αγνώστους». Εκατοντάδες μέλη της αντιπολίτευσης συλλαμ-

βάνονται με κατηγορίες περί συνομοσίας.

23 Ιούλη. Η κυβέρνηση υιοθετεί τη σύσταση του Ανώτατου Δικαστηρίου για προσλήψεις με αξιοκρατικά κριτήρια σε ποσοστό 93%. Το Συντονιστικό των φοιτητών την απορρίπτει και ζητάει δικαιοσύνη για τους νεκρούς και τα θύματα της καταστολής. Οι συλλήψεις συνεχίζονται και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης είναι κλειστά.

24 Ιούλη. Τρία μέλη του Συντονιστικού, οι φοιτητές του πανεπιστημίου της Ντάκα Asif Mahmud, Abu Bakr Majumdar and Rifat Rashid, εμφανίζονται μετά από πέντε μέρες απαγωγής τους. Καταγγέλλουν ότι βασανίστηκαν για να κηρύξουν τη λήξη των κινητοποιήσεων.

25 Ιούλη. Η Χασίνα κάνει την πρώτη εμφάνισή της μετά την παρουσία του στρατού στους δρόμους. Η οργή φουντώνει καθώς επισκέπτεται σταθμούς της Metrorail οι οποίοι δεν έχουν ερευνηθεί για νεκρούς και τραυματίες που βρίσκονται εκεί.

26 Ιούλη. Αστυνομικοί αρπάζουν τρία μέλη του Συντονιστικού από το νοσοκομείο. Η αστυνομική έρευνα για τη δολοφονία του Abu Saeed αναφέρει χτυπήματα με τούβλα από διαμαρτυρόμενους και όχι πυροβολισμούς της αστυνομίας ως αιτία θανάτου.

27 Ιούλη. Ομαδικές συλλήψεις φοιτητών και άλλα δύο μέλη του Συντονιστικού βρίσκονται κρατούμενα. Ένας 17χρονος οδηγείται σε δικαστήριο δεμένος με σχοινί.

28 Ιούλη. Κυκλοφορούν στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης φωτογραφίες και βίντεο του αρχηγού της Αστυνομίας να κάθεται σε ένα τραπέζι με έξι μέλη του Συντονιστικού, τα οποία εμφανίζονται να δηλώνουν τη λήξη των κινητοποιήσεων. Όπως δήλωσαν στη συνέχεια, οι δηλώσεις εκείνες έγιναν εκβιαστικά ενώ ήταν κρατούμενοι. Άλλα μέλη του Συντονιστικού πάντως κήρυξαν τη συνέχιση των κινητοποιήσεων.

29 Ιούλη. Οι φοιτητές βγαίνουν

στους δρόμους ενάντια στις συλλήψεις μελών του Συντονιστικού. Μαζικές συγκρούσεις με την αστυνομία να χρησιμοποιεί χημικά και κρότου λάμψης.

30 Ιούλη. Η κυβέρνηση κηρύσσει μέρα πένθους για τα θύματα. Το κίνημα απαντάει με κάλεσμα να φορέσουν όλοι και όλες κόκκινα μαντήλια. Εκατομμύρια ανταποκρίνονται ανεβάζοντας φωτογραφίες με κόκκινα μαντήλια. Γονείς και εκπαιδευτικοί οργανώνουν συγκεντρώσεις, επώνυμοι καλούν την κυβέρνηση να απολογηθεί για τα θύματα.

31 Ιούλη. Οι διαδηλωτές ανακοινώνουν «Πορεία για Δικαιοσύνη» παρά τις αστυνομικές επιθέσεις.

1 Αυγούστου. Τα έξι μέλη του Συντονιστικού που ήταν κρατούμενοι αφήνονται ελεύθεροι. Γίνονται προσευχές για τα θύματα.

2 Αυγούστου. Άλλοι δυο νεκροί από συγκρούσεις διαδηλωτών με την αστυνομία. Οι κινητοποιήσεις συνεχίζονται. Εκ-

παιδευτικοί, γονείς, δικηγόροι, ακτιβιστές συμπαραστέκονται στους φοιτητές. Καλλιτέχνες απαγγέλλουν ποιήματα για συμπάρασταση. Το κίνημα αποφασίζει πανεθνική απεργία από τις 4 Αυγούστου. Η Χασίνα δηλώνει ότι είναι ανοιχτή σε διαπραγματεύσεις.

3 Αυγούστου. Χιλιάδες συγκεντρώνονται στο κέντρο της Ντάκα για να δείξουν συμπάρασταση με τους φοιτητές. Σε άλλες πόλεις η αστυνομία χτυπάει τους διαδηλωτές ασυγκράτητα. Το Συντονιστικό αποφασίζει ότι το μόνο αίτημα είναι να πέσει η κυβέρνηση.

4 Αυγούστου. Βίαιες συγκρούσεις διαδηλωτών με ομάδες της Awami League σε όλη τη χώρα. Τουλάχιστον 93 νεκροί. Αυτή τη μέρα ξεκίνησαν επιθέσεις σε σπίτια υπουργών και βουλευτών. Η Χασίνα καλεί τον κόσμο «να αντισταθεί στους σαμποτέρ δυναμικά». Το Δίκτυο Πανεπιστημιακών ανακοινώνει σχέδια για το σχηματισμό μεταβατικής κυβέρνησης. Οι διαδηλωτές καλούν όλο τον λαό να βαδίσει προς τη Ντάκα. Αρχικά η «Πορεία στη Ντάκα» ανακοινώθηκε για τις 6 Αυγούστου, αλλά τελικά επισπεύσθηκε για τις 5 του μήνα.

5 Αυγούστου. Χιλιάδες παραβίασαν την απαγόρευση της κυκλοφορίας πανεθνικά και συγκεντρώθηκαν σε σημεία εισόδου στην πρωτεύουσα. Τεράστιες συγκρούσεις με δυνάμεις καταστολής και ομάδες του κυβερνητικού κόμματος μέχρι το μεσημέρι. Αν η Χασίνα υπολόγιζε να παραμείνει πρωθυπουργός με τη χρήση βίας, πήρε το μήνυμα ότι τέτοια μέτρα είναι αναποτελεσματικά. Υπήρχε κλείσιμο του διαδικτύου πανεθνικά από τις 10πμ μέχρι τις 1.30μμ. Στις 2μμ εμφανίστηκε ο αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων να ανακοινώσει ότι η Χασίνα είχε αποφασίσει να παραιτηθεί και εγκατέλειψε τη χώρα με ελικόπτερο. Εκατομμύρια ξεχύθηκαν στους δρόμους για να γιορτάσουν. Διαδηλωτές κατέλαβαν την πρωθυπουργική κατοικία. ■

Εξεγερμένοι φοιτητές σπάζουν αστυνομικό κλοιό

«Η Γαλλία είναι υφασμένη από μετανάστες»,
«Στοπ στη Γενοκτονία» και «Το δικό μας
λαϊκό μέτωπο είναι αντιαποικιακό και
αντιφασιστικό» γράφουν τα πανό των
διαδηλωτών στο Παρίσι στις 7 Ιούλη

ΓΑΛΛΙΑ

Αντίσταση στη φασιστική απειλή¹

Στη Γαλλία φέτος το καλοκαίρι, μετά από λίγες εβδομάδες μιας εκλογικής καμπάνιας-αστραπή, στην οποία η νίκη είχε θεωρηθεί δεδομένη για την Εθνική Συσπείρωση (Rassemblement National- RN) της Marine Le Pen, η Αριστερά ήταν αυτή που κέρδισε τον μεγαλύτερο αριθμό εδρών στο κοινοβούλιο. Για να κερδίσουν υποστήριξη πολύ γρήγορα, κόμματα της Αριστεράς και συνδικάτα επικαλέστηκαν τη μνήμη του Λαϊκού Μετώπου της δεκαετίας του 1930, όπως επίσης και τα στρατηγικά του θεμέλια, συγκροτώντας το Νέο Λαϊκό Μέτωπο.

Ο Ντενί Γκοντάρ από το Παρίσι δίνει την εικόνα της πολιτικής κρίσης αλλά και των αγώνων που συγκλονίζουν τη Γαλλία και προτείνει εναλλακτική στρατηγική για την Αριστερά.

Στην πραγματικότητα, αναφέρθηκαν σ' έναν μύθο για το Λαϊκό Μέτωπο της δεκαετίας του 1930, τον οποίο διατηρούσαν για αρκετές δεκαετίες: αυτόν μιας κυβέρνησης ενότητας της Αριστεράς που απέκρουσε τον φασισμό. Αυτό που είναι εντυπωσιακό - ενώ το διακύβευμα είναι και πάλι τόσο υψηλό: τίποτα λιγότερο από την πιθανότητα ενός φασιστικού κόμματος να έρθει στην εξουσία - είναι αυτό που αυτός ο μύθος απο-

φεύγει να διευκρινίζει.

Πρώτον, δεν ήταν η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου της δεκαετίας του 1930 που έφραξε τον δρόμο στον φασισμό. Ήταν μια μαζική κινητοποίηση που, δύο χρόνια νωρίτερα, είχε φράξει τον δρόμο στις γαλλικές φασιστικές λίγκες, αναγκάζοντάς τις σε υποχώρηση.

Και δεύτερο, η εμπειρία της κυβέρνησης του Λαϊκού Μετώπου ήταν τόσο καταστροφική, ώστε το 1940 ήταν η βου-

λή που είχε εκλεγεί το 1936 η οποία ψήφισε υπέρ έκτακτων εξουσιών στον Πεταίν, αφού πρώτα απέκλεισε τους κομμουνιστές βουλευτές και απαγόρευσε το Κομμουνιστικό Κόμμα!

Σημαντικά διακυβεύματα λοιπόν. Τα αποτελέσματα των εκλογών του φετινού καλοκαιριού δεν απομάκρυναν το RN από την προοπτική της εξουσίας. Ο φασισμός είναι ισχυρότερος από ποτέ στη Γαλλία. Αλλά η κινητοποίηση του κόσμου κατά τη διάρκεια της προεκλογικής καμπάνιας έδειξε επίσης ότι η νίκη του φασισμού δεν είναι αναπόφευκτη.

Δυνατότητες για την αντεπίθεση κατά του φασισμού

Όταν ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα των ευρωεκλογών στις 9 Ιούνη, η έκπληξη δεν ήταν η εκλογική νίκη του RN στη Γαλλία η οποία ήταν όμως δραματική. Το φασιστικό κόμμα² βγήκε πρώτο σε ψήφους σε περισσότερους από 9 στους 10 δήμους της Γαλλίας! Εννέα εκατομμύρια ψηφοφόροι ψήφισαν την ακροδεξιά. Δυστυχώς, ενώ αυτό το αποτέλεσμα είχε προβλεφθεί εβδομάδες πριν, δεν είχε προκαλέσει καμία κινητοποίηση από την Αριστερά.

Η έκπληξη προήλθε από την άμεση αντίδραση του Γάλλου προέδρου μετά τα αποτελέσματα. Στην ίδια την 9η Ιούνη, ο Εμμανουέλ Μακρόν αποφάσισε να διαλύσει το κοινοβούλιο και να προκηρύξει νέες εκλογές τρεις εβδομάδες αργότερα. Ανακοίνωσε μάλιστα ότι αν κέρδιζε το RN, θα του έδινε εντολή να σχηματίσει κυβέρνηση.

Αυτό ήρθε σαν ηλεκτροσόκ. Η γαλλική κοινωνία συνειδητοποιεί ξαφνικά ότι η προοπτική των φασιστών στην κυβέρνηση δεν είναι θεωρητική. Οι πρώτες δημοσκοπήσεις επιβεβαιώνουν ότι το RN θα μπορούσε να κερδίσει την πλειοψηφία των βουλευτών. Εκπρόσωποι των μεγαλύτερων επιχειρήσεων της Γαλλίας προσπαθούν να έρθουν σε επαφή με το RN για να μάθουν τις προθέσεις του και να επηρεάσουν τις πολιτικές του.³ Η Sophie Binet, ηγέτης της CGT (Γενική Ερ-

γατική Συνομοσπονδία), απευθύνει επίσημη έκκληση για την ενότητα της Αριστεράς, λέγοντας ότι είμαστε «ένα λεπτό πριν τα μεσάνυχτα».

Μέσα σε λίγες ημέρες, τα κόμματα της Αριστεράς αποφασίζουν να κατέβουν ενωμένα στις εκλογές σε μια προσπάθεια να εμποδίσουν την ακροδεξιά. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού που είναι γνωστό ως «κοινωνικό κίνημα» στη Γαλλία προσφέρει την υποστήριξή του, συνδικάτα, συλλογικότητες, αγωνιστικά μέτωπα. Είναι ενδεικτικό ότι η επιλογή ονόματος αυτού του συνασπισμού, «Νέο Λαϊκό Μέτωπο» (NFP), ήταν η πρώτη του απόφαση, πολύ πριν από τη συμφωνία για την κατανομή των υποψηφίων ή το κοινό πρόγραμμα.

Το Σαββατοκύριακο 15 και 16 Ιούνη, 800.000 διαδηλωτές βγαίνουν στους δρόμους ανταποκρινόμενοι στα καλέσματα των συνδικάτων και των συλλογικοτήτων και καλούν για ψήφο στο «Λαϊκό Μέτωπο». Μέχρι και τον πρώτο γύρο των εκλογών, η κινητοποίηση για το «Νέο Λαϊκό Μέτωπο» συνεχίστηκε αμείωτη, συνδυάζοντας διαφορετικές μορφές δράσης. Χιλιάδες άνθρωποι παίρνουν μέρος σε συναντήσεις για να μάθουν πώς να συμμετάσχουν στην καμπάνια, με φυλλάδια και εκστρατείες πόρτα-πόρτα. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκαν πολυάριθμες διαδηλώσεις και συγκεντρώσεις για να προωθηθούν τα κοινωνικά, οικολογικά και φεμινιστικά αιτήματα του κινήματος. Σε αυτές τις διαδηλώσεις εκφράζεται ανοιχτά το μίσος για τον φασισμό. Δείχνουν ότι η διαδικασία αποδαιμονοποίησης του RN⁴ θα μπορούσε να ανατραπεί γρήγορα. Μέσα στη νεολαία, υιοθετήθηκε ένα σύνθημα από τη δεκαετία του '90, από τον αγώνα κατά του Εθνικού Μετώπου του Jean-Marie Le Pen: «Η νεολαία έχει χεσμένο το Εθνικό Μέτωπο».⁵ Το Σάββατο 29 Ιούνη, την παραμονή του πρώτου γύρου, οι διαδηλώσεις της «Παρέλασης Υπερηφάνειας» (Pride) είναι μαζικές. Στο Παρίσι, μια πορεία δεκάδων χιλιάδων νέων φωνάζει αυτό το σύνθημα καθώς φτάνουν στη διαδήλωση.

Μάθημα από τη δεκαετία του 1930: Τι βάζει φρένο στον κίνδυνο του φασισμού;⁶

Όταν το Λαϊκό Μέτωπο, ένας αριστερός συνασπισμός, κερδίζει τις εκλογές τον Μάη του 1936, η φασιστική ακροδεξιά στη Γαλλία βρίσκεται σε άμυνα. Και η αιτία δεν είναι η συμφωνία της Αριστεράς να ενωθεί για να γίνει κυβέρνηση.

Δύο χρόνια νωρίτερα, τον Φεβρουάριο του 1934, η κατάσταση ήταν εντελώς διαφορετική. Οι ακροδεξιές λίγκες βρίσκονταν στην επίθεση, με φόντο την οικονομική κρίση, τη μαζική ανεργία, τη διαφθορά και την κοινοβουλευτική αστάθεια. Αυτές οι διάφορες ακροδεξιές οργανώσεις, οι οποίες ήταν αντισημιτικές, εθνικιστικές, μοναρχικές και μερικές φορές ανοιχτά φασιστικές, είχαν δεκάδες χιλιάδες μέλη. Βασίζονταν επίσης σε μαζικές οργανώσεις (βετεράνων, μικρών φορολογουμένων κ.λπ.) με εκατοντάδες χιλιάδες μέλη.

Η Αριστερά ήταν διαιρεμένη, τόσο πολιτικά όσο και στα συνδικάτα, και βρισκόταν στο πιο αδύναμο σημείο της. Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 παρατηρούνται ιστορικά χαμηλά επίπεδα απεργιών. Τα δύο βασικά συνδικάτα είχαν μαζί λιγότερα από ένα εκατομμύριο μέλη (750.000).

Αλλά σε συνθήκες που χαρακτηρίζονταν από την κατάληψη της εξουσίας από τον Χίτλερ ένα χρόνο νωρίτερα και την ολοκληρωτική καταστροφή του εργατικού κινήματος στη Γερμανία, μια απόπειρα πραξικοπήματος στο Παρίσι από τις ακροδεξιές Λίγκες στις 6 Φλεβάρη 1934 προκάλεσε μια εξαιρετική μαζική απάντηση. Αυθόρμητες τοπικές διαδηλώσεις, συχνά ενωτικές, άρχισαν τις ημέρες που ακολούθησαν. Στις 12 Φλεβάρη, μετά από κάλεσμα της CGT, 5 εκατομμύρια εργάτες κατεβαίνουν σε απεργία ενάντια στον φασισμό σε όλη τη χώρα, ενώ μαζικές διαδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν σε 346 πόλεις.

Τις εβδομάδες και τους μήνες που ακολούθησαν, αυτή η αρχική επιτυχία οδήγησε σε έναν πραγματικό αναβρα-

Κατάληψη στο εργοστάσιο της Ρενό στο Παρίσι το 1936

σμό αντιφασιστικής δραστηριότητας. Αντιφασιστικές συλλογικότητες και επιτροπές, συχνά ενιαίες, σχηματίστηκαν σε όλη τη χώρα, από τις μεγάλες πόλεις μέχρι τα μικρά χωριά. Ο Daniel Guérin κάνει λόγο για 3.000 επιτροπές.⁷

Οι επιτροπές αυτές έχουν πολλά κύρια χαρακτηριστικά. Το βασικό χαρακτηριστικό είναι ο ταξικός τους χαρακτήρας, που τους δίνει η συμμετοχή συνδικαλιστών και των τοπικών συνδικαλιστικών δομών. Από τις 12 Φλεβάρη και μετά, η κλίμακα των τοπικών διαδηλώσεων συσχετίστηκε άμεσα με την παρουσία των συνδικάτων.⁸ Η διεύρυνση της κινητοποίησης σε άλλα κοινωνικά στρώματα και άλλες μορφές οργάνωσης δεν εμποδίστηκε από αυτόν τον ταξικό χαρακτήρα, αλλά ευνοήθηκε από αυτόν.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό ήταν ότι επιβάλλουν την ενότητα στις εθνικές ηγεσίες τους, οι οποίες συνέχισαν να αντιδρούν επί μήνες. Αυτός ο χαρακτήρας είναι εμφανής από τις 12 Φλεβάρη. Σε περιοχές όπου τα συνδικάτα έχουν τον ίδιο αριθμό μελών, οι διαδηλώσεις είναι πιο μαζικές εκεί όπου τα συνδικάτα

έχουν δράσει από κοινού σε τοπικό επίπεδο.⁹ Στο Παρίσι οργανώνονται δύο διαδηλώσεις, η μία υπό την ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος και η άλλη υπό την ηγεσία του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Στο τέλος, ωστόσο, οι δύο διαδηλώσεις συγκλίνουν υπό την πίεση των διαδηλωτών που φωνάζουν «Ενότητα».

Αυτό που χτίζει την ενότητα είναι η κοινή δράση. Με αντιδιαδηλώσεις, γιορτές, συγκεντρώσεις, οι επιτροπές αυτές ελέγχουν τον δημόσιο χώρο και διώχνουν τους φασίστες, συχνά βίαια, απαγορεύοντάς τους κάθε δημόσια έκφραση. Το κίνημα αυτό απομακρύνει τον φασισμό από κάθε προοπτική εξουσίας. Στερώνοντας τους φασίστες από δημόσιο βήμα, τους εμποδίζει να ενώσουν μια κοινωνικά πολύ ετερόκλητη «πελατεία» και να εμφανίζονται ως εκπρόσωποι «του λαού».

Η πρόοδος του φασισμού προς τη συγκρότηση μαζικών οργανώσεων βασίζεται περισσότερο στην παθητικότητα και την απογοήτευση της εργατικής τάξης παρά στη στρατολόγηση σημαντικών τμημάτων της. Μια μαζική απάντηση, όμως, αναζωογονεί το αγωνιστικό

πνεύμα και τη συλλογική αυτοπεποίθηση των εργαζομένων, απομονώνοντας παράλληλα τους φασίστες.

Τελικά, ο φασισμός μπορεί να γίνει εργαλείο για την άρχουσα τάξη –τελικός όρος για την άνοδό του στην εξουσία¹⁰ – μόνο αν αποδείξει την ικανότητά του να αποδυναμώνει την αγωνιστικότητα και τις συλλογικές οργανωτικές ικανότητες της εργατικής τάξης. Όχι όταν οι πρωτοβουλίες της παίζουν τον αντίθετο ρόλο.

Τα λάθη του Νέου Λαϊκού Μετώπου

Το Νέο Λαϊκό Μέτωπο (NFP) αντικατέστησε την κινητοποίηση ενάντια στους φασίστες με την προτεραιότητα μιας καμπάνιας για να πείσει τους ψηφοφόρους του. Η έκφραση που συνοψίζει αυτόν τον προσανατολισμό είναι ότι είναι «θυμωμένοι αλλά όχι φασίστες» (*fâchés mais pas fachos*).¹¹ Με άλλα λόγια, είναι θυμωμένοι με τις πολιτικές κοινωνικών επιθέσεων και ευάλωτοι στα ρατσιστικά και αντιδραστικά επιχειρήματα, αλλά όχι φασίστες. Απλώς «έχουν λάθος θυμό». Πρέπει λοιπόν να τους επαναφέρουμε

στους κόλπους της Αριστεράς προτείνοντας μια κοινωνική εναλλακτική λύση.

Το NFP έχει αντικαταστήσει την ενότητα της δράσης μεταξύ των οργανώσεων με την ενότητα των ηγεσιών πάνω σε ένα πρόγραμμα. Έχει αντικαταστήσει τον ταξικό ανταγωνισμό και τα μέσα πάλης του με την ταξική συνεργασία και τα θεσμικά μέσα.

Στο όνομα του επείγοντος, το NFP έχτισε μια «κυβερνητική συμφωνία» πάνω σε θέσεις συμβατές με τη δεξιά πτέρυγα του Σοσιαλιστικού Κόμματος, η οποία δεν έχει πλέον τίποτα κοινό με την Αριστερά. Απορρίπτοντας μια σειρά έκτακτα κοινωνικά μέτρα,¹² το πρόγραμμα αυτό στηρίζει την προμήθεια όπλων στην Ουκρανία και τη στρατιωτική εθνική κυριαρχία της Γαλλίας. Αναβάλλει τα ζητήματα που αφορούν τη μετανάστευση, και ιδίως την πιθανή κατάργηση του τελευταίου ρατσιστικού νόμου, για ένα απροσδιόριστο μέλλον. Στο NFP ένας πρώην υπουργός του Εμμανουέλ Μακρόν, αλλά και ο Φρανσουά Ολάντ, ο πρώην πρόεδρος της Δημοκρατίας του οποίου ο Εμμανουέλ Μακρόν ήταν υπουργός. Ο Ολάντ ακολούθησε ουσιαστικά, από το 2012 έως το 2017, τις ίδιες ρατσιστικές και φιλελεύθερες πολιτικές με τον Μακρόν.

Η μαχητική διάθεση του κόσμου θα μπορούσε να αποτελέσει μια ευκαιρία για να δημιουργηθούν, παντού, πλαίσια κινητοποίησης ενάντια στον φασισμό. Αλλά αυτή η ενέργεια διοχετεύτηκε στην εκλογική προπαγάνδα. Καμία από τις ηγεσίες των δυνάμεων που συμμετέχουν στο NFP –κόμματα, συνδικάτα και συλλογικότητες– δεν κάλεσε σε κινητοποιήσεις ενάντια στον φασισμό και το RN κατά τη διάρκεια της καμπάνιας. Στα αιτήματα των κεντρικά οργανωμένων εκδηλώσεων του Νέου Λαϊκού Μετώπου (κοινωνικές κατακτήσεις, περιβάλλον, φεμινισμός), αγνοήθηκαν τα ζητήματα του ρατσισμού και της αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη.¹³

Δεν υπήρξε κανένα κάλεσμα για να εμποδίσουν οι παρεμβάσεις του RN στις λαϊκές αγορές ή για διαδηλώσεις

ενάντια στις δημόσιες εμφανίσεις του. Η ηγέτης της CGT, Sophie Binet, η οποία βρισκόταν σε μεγάλο βαθμό στην πρώτη γραμμή αυτού του κινήματος, μαζί με ένα μεγάλο μέρος του συνδικαλιστικού μηχανισμού, έκανε πολλές εμφανίσεις στα μέσα ενημέρωσης, ενώ οι εθνικές και τοπικές δομές της CGT οργάνωσαν πολλές διανομές φυλλαδίων. Σ' αυτά ποτέ δεν τέθηκε θέμα απεργίας ενάντια στον κίνδυνο του φασισμού, αλλά η πρόσκληση για ψήφο υπέρ του NFP, με αναφορά σε συνδικαλιστικά αιτήματα και, με εμβληματικό τρόπο, στην κατάργηση του νόμου για τις συντάξεις, που είχε κινητοποιήσει εκατομμύρια εργαζόμενους το 2023.

Παρά την κινητοποίηση αυτή, ο πρώτος γύρος των έκτακτων βουλευτικών εκλογών έφερε το RN στην πρώτη θέση, επιτρέποντάς του να διατηρήσει τους υποψηφίους του στο δεύτερο γύρο σε όλες σχεδόν τις εκλογικές περιφέρειες και να διεκδικεί έτσι σχετική τουλάχιστον πλειοψηφία στο κοινοβούλιο. Με 11 εκατομμύρια ψήφους, η άνοδός του είναι θεαματική, διπλασιάζοντας τον αριθμό των ψήφων που έλαβε δύο χρόνια νωρίτερα στις βουλευτικές εκλογές του 2022.

Η Αριστερά δεν συμπεράνε από αυτό καμιά αλλαγή στρατηγικής. Η λογική του Νέου Λαϊκού Μετώπου οδήγησε όλες τις συνιστώσες του, από τις πιο ριζοσπαστικές έως τις πιο δεξιές, να υποστηρίξουν μια de facto συμφωνία με τη Δεξιά και τα κόμματα που υποστηρίζουν τον Μακρόν. Όλοι οι υποψήφιοι του NFP που ήρθαν τρίτοι στον πρώτο γύρο αποφάσισαν λοιπόν να αποσυρθούν και να υποστηρίξουν τους υποψηφίους της κυβέρνησης ή της συντηρητικής δεξιάς ενάντια στους υποψηφίους του RN. Αυτό οδήγησε το NFP, για παράδειγμα, να καλέσει σε ψήφο υπέρ της Elisabeth Borne, της πρωθυπουργού που υλοποίησε την επίθεση στις συντάξεις το 2023. Αλλά οδήγησε επίσης το NFP να καλέσει σε ψήφο στον Gérald Darmanin, τον υπουργό Εσωτερικών, ο οποίος ήταν πίσω από τον πιο ρατσιστικό νόμο των τελευταίων δεκαετιών. Ο ίδιος που, κα-

τά τη διάρκεια της προεκλογικής καμπάνιας για τις προεδρικές εκλογές του 2022, έκρινε τη Μαρίν Λεπέν ως «πολύ μαλθακή» στον αγώνα κατά της μετανάστευσης και του ισλαμισμού.

Μέσα σε λίγες εβδομάδες περάσαμε από την υπεράσπιση ενός προγράμματος της Αριστεράς –έστω και μετριοπαθές– ως φράγμα στον φασισμό, σε μια συνεργασία χωρίς αρχές και χωρίς αγώνες με τα πιο φιλελεύθερα και ρατσιστικά ρεύματα της άρχουσας τάξης. Οι ηγέτες του RN έσπευσαν να επισημάνουν ότι αυτό έδειχνε ότι αυτοί ήταν η μόνη πραγματική αντιπολίτευση στο «κατεστημένο».

Τίποτα δεν έχει κριθεί

Συχνά η βούληση της τάξης εκφράζεται μέσω προβληματικών πολιτικών διαύλων. Αυτό πολλές φορές βοήθησε τους ρεφορμιστές ηγέτες να δικαιολογήσουν τις πολιτικές τους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ψηφίζοντας ακόμα και δεξιούς βουλευτές, εκφράστηκε πλατιά η ιδέα ότι το RN δεν ήταν «ένα κόμμα σαν τα άλλα». Ότι αντιπροσωπεύει έναν ιδιαίτερο κίνδυνο. Και ότι όλα τα μέσα είναι καλά για να αποτραπεί η άνοδός του στην εξουσία.

Αυτό οδηγεί σε δύο συμπεράσματα. Από τη μια, ότι υπάρχει η δυνατότητα χρήσης άλλων μέσων για την αντιμετώπιση της φασιστικής απειλής πέρα από τα εκλογικά. Και δεύτερον, ότι το πολιτικό περιεχόμενο που έδωσε το NFP στις εκλογές δεν ήταν καθοριστικό.

Είναι αυτονόητο ότι οι συνιστώσες του NFP δεν έβγαλαν αυτά τα συμπεράσματα. Ο Olivier Besancenot (Nouveau Parti Anticapitaliste) και η Sophie Binet μίλησαν πανηγυρικά ακόμη και για νίκη. Οι περισσότερες από τις άλλες συνιστώσες του κινήματος, πιο σοφά, έκαναν λόγο για μια «αναστολή» που κερδήθηκε έναντι της ακροδεξιάς.¹⁴

Αυτό υποτιμά σοβαρά τη φύση του κινδύνου και εμποδίζει την αλλαγή στρατηγικής.

Όσοι μιλούν για νίκη αρνούνται να κατανοήσουν ότι η κατάσταση που δη-

Πανηγυρισμοί στο Παρίσι το Βράδυ του Β' γύρου των εκλογών που έφεραν την Αριστερά πρώτη δύναμη στη Βουλή

μιουργήθηκε από τις εκλογές έχει ενισχύσει τον κίνδυνο του φασισμού.

Πρώτον, επειδή η αποτυχία του RN να κερδίσει την πλειοψηφία των εδρών στη βουλή δεν πρέπει να συγκαλύψει τη δραματική αύξηση του αριθμού των ψήφων που έλαβε. Δεν πρέπει να κρύψει το γεγονός ότι αυτός ο αριθμός ψήφων διατηρήθηκε μεταξύ των δύο γύρων παρά τη δημόσια διάδοση του βίαια ρατσιστικού και ενίοτε ανοιχτά φασιστικού προφίλ εκατό περίπου υποψηφίων του RN.

Δεύτερον, επειδή η απουσία οποιασδήποτε πλειοψηφίας στη Βουλή έδωσε ξανά στον Μακρόν την πρωτοβουλία να διορίσει μια κυβέρνηση που θα ακολουθήσει τις ίδιες πολιτικές που οδήγησαν στην άνοδο της επιρροής του RN. Είναι ενδεικτικό ότι μια εβδομάδα μετά τις εκλογές, η τελευταία πράξη της προηγούμενης κυβέρνησης πριν παραιτηθεί ήταν να δημοσιεύσει τα εφαρμοστικά διατάγματα για τις πιο σκληρές πτυχές

του ρατσιστικού νόμου που είχε προωθήσει με τις ψήφους των φασιστών βουλευτών.

Αλλά αυτή η πολιτική θα εφαρμοστεί σε μια κατάσταση επιταχυνόμενης αστάθειας, όπου η πολιτική μορφή κυριαρχίας της αστικής τάξης - η κοινοβουλευτική δημοκρατία - βρίσκεται σε κρίση. Μόνο ένα πράγμα είναι σίγουρο τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές: η Γαλλία θα έχει ζήσει χωρίς «επίσημη» κυβέρνηση και χωρίς κοινοβουλευτικό έλεγχο για τουλάχιστον δύο μήνες. Αν υποθέσουμε ότι μια κυβέρνηση μπορεί να διοριστεί στο τέλος του καλοκαιριού χωρίς άλλες επιπλοκές, δεν θα είναι σε θέση να κυβερνήσει στηριζόμενη σε ψηφοφορίες στη Βουλή. Θα προσπαθήσει να επιβληθεί με την άμεση ισχύ του κρατικού μηχανισμού, με διατάγματα και έκτακτα μέτρα και την αστυνομική καταστολή.¹⁵

Η μόνη συνέπεια της όλο και πιο τυπικής ύπαρξης της κοινοβουλευτικής δη-

μοκρατίας θα είναι το πόσο εύθραυστη θα είναι αυτή η κυβέρνηση, η οποία θα υπόκειται σε πολιτικά παιχνίδια, ενισχύοντας ένα κλίμα λαϊκιστικής απόρριψης των πολιτικών κομμάτων. Δύο εβδομάδες μετά τις εκλογές, μια δημοσκόπηση έδειξε ότι σχεδόν 9 στους 10 Γάλλους θεωρούν ότι τα πολιτικά κόμματα δεν είναι ούτε «αξιόπιστα» ούτε «ειλικρινή».¹⁶

Όσοι μιλούν για αναστολή της φασιστικής απειλής, θα πρέπει να βγάλουν τις στρατηγικές συνέπειες από αυτό. Όχι να συνεχίσουν μια στρατηγική που στοχεύει στη διάσωση της σάπιας σανίδας της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, αλλά να αναπτύξουν μορφές πάλης και οργάνωσης εκεί που θα παιχτεί η εξέλιξη της κατάστασης, στην πάλη ενάντια στον φασισμό και τον ρατσισμό και στον ταξικό ανταγωνισμό. Αυτό σημαίνει ρήξη με την πολιτική του NFP.

Δεν υπάρχει στεγανός διαχωρισμός μεταξύ του αγώνα ενάντια στον φασισμό και του αγώνα ενάντια στον καπιταλι-

σμό. Υπάρχουν μόνο διαφορές στις μορφές. Ο αγώνας κατά του φασισμού είναι ένας αμυντικός αγώνας, ένας αγώνας για την υπεράσπιση, όχι της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, αλλά των δημοκρατικών κατακτήσεων που επιτρέπουν στην τάξη μας να οργανωθεί. Αναπτύσσοντας οργανωτικά πλαίσια και την ενότητα της τάξης μας, ο αγώνας κατά του φασισμού είναι επίσης μια ζύμωση αυτοπεποίθησης και πολιτικής γενίκευσης.

Είναι εφικτό να σταματήσουμε τη φασιστική απειλή

Το RN έχει σίγουρα ένα μαζικό εκλογικό κοινό. Αλλά μέχρι στιγμής δεν έχει καταφέρει να μετατρέψει αυτό το ακροατήριο σε μια ενεργή κινηματική δύναμη. Δεν πρέπει να εφησυχάζουμε. Διότι η κατάσταση θα μπορούσε γρήγορα να το ωφελήσει.

Οι ρατσιστικές ταραχές στη Βρετανία αυτό το καλοκαίρι είναι ένα από τα σημάδια γι' αυτό. Δείχνουν τι μπορεί να αποκρυσταλλώσει ένα εκρηκτικό κλίμα ρατσισμού. Μπορούμε μόνο να φανταστούμε πώς θα μπορούσε να ήταν κάτι τέτοιο στη Γαλλία σε συνδυασμό με τη δύναμη του RN.

Το χρηματιστηριακό κραχ στην Ιαπωνία στις 5 Αυγούστου δείχνει ότι ραγδαίες οικονομικές καταρρεύσεις είναι προ των πυλών. Το 2024, οι χρεοκοπίες μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων στη Γαλλία βρίσκονται σε επίπεδα ρεκόρ.¹⁷ Η εξαγριωμένη μικροαστική τάξη είναι η καρδιά του φασισμού.

Όμως, έστω κι αν υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στις δυνάμεις της Αριστεράς και στις δυνάμεις του φασισμού στην κάλπη, όσον αφορά την ικανότητα κινητοποίησης στη δράση και στους δρόμους, η δύναμη είναι με το μέρος μας. Οι εβδομάδες της προεκλογικής εκστρατείας το έδειξαν.

Αυτό ενισχύει την επείγουσα ανάγκη να οικοδομήσουμε ένα μέτωπο ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό. Χωρίς να περιμένουμε να αναληφθούν πρωτοβουλίες σε εθνικό επίπεδο. Η οικοδόμηση αυτού του μετώπου πρέπει να

υλοποιηθεί γειτονιά προς γειτονιά, χώρο εργασίας προς χώρο εργασίας. Όπου έχουν αναληφθεί πρωτοβουλίες προς αυτή την κατεύθυνση, υπήρξαν αποτελέσματα.

Σε αρκετά μέρη, είχαν αναληφθεί πρωτοβουλίες ακόμη και πριν από τις τελευταίες εκλογές. Σε άλλα μέρη, δημιουργήθηκαν συλλογικότητες κατά τη διάρκεια της προεκλογικής καμπάνιας.

Στο St Briec της Βρετανίας, ένα κοινό αντιφασιστικό Μέτωπο οργάνωσε μια κοινή διαδήλωση στις 21 Απρίλη. Συμμετείχαν 2.000 άτομα.¹⁸

Στη Χάβρη, οι δεσμοί που δημιουργήθηκαν το 2023 για την κινητοποίηση ενάντια σε μια εθνική συνάντηση του RN οδήγησαν στην οργάνωση της μοναδικής μεγάλης κλίμακας ενιαίας πρωτοβουλίας ενάντια στο φασισμό κατά τη διάρκεια της προεκλογικής καμπάνιας.¹⁹

Στη Ρεν, διοργανώθηκαν αντιφασιστικές συνελεύσεις κατά τη διάρκεια της προεκλογικής καμπάνιας και συντονίστηκαν σε τρεις διαφορετικές γειτονίες. Αυτές οι συνελεύσεις συγκλίνουν με δύο άλλα πλαίσια που συνδέονται με την αλληλεγγύη προς τους μετανάστες για να ξεκινήσουν ένα κοινό μέτωπο κατά του φασισμού εμπνευσμένο από το παράδειγμα του St Briec.

Στο Παρίσι, λίγες ημέρες πριν από τις ευρωεκλογές του Ιούνη, μια διαδήλωση που διοργανώνεται κάθε χρόνο στη μνήμη της δολοφονίας ενός νεαρού συντρόφου από τους ναζί, αποκρυστάλλωσε μέσα στη νεολαία μια σύγκλιση μεταξύ του αγώνα κατά του φασισμού, της αλληλεγγύης με τον παλαιστινιακό λαό και του αγώνα αλληλεγγύης με τους μετανάστες χωρίς «χαρτιά» (Sans-Papiers) και τους νεαρούς μετανάστες. Στις 14 Ιούλη πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι διαδήλωση κατά του φασισμού, του ρατσισμού και της αποικιοκρατίας με πρωτοβουλία της Marche des Solidarités, συλλογικοτήτων μεταναστών χωρίς χαρτιά και του κινήματος αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη.

Μια σημαντική διαφορά με τη δεκαετία του 1930 είναι ότι δεν ξεκινάμε από

μια κατάσταση όπου το επίπεδο των αγώνων είναι χαμηλό. Η σημερινή έλλειψη προοπτικής «από τα πάνω», λόγω του κοινοβουλευτικού αδιεξόδου, θα ευνοήσει πρωτοβουλίες «από τα κάτω». Θα πραγματοποιηθούν αγώνες που θα αποτελέσουν ευκαιρίες για την ανάπτυξη αγωνιστικών συνδικαλιστικών τμημάτων και οργανώσεων βάσης.

Δεν είναι ζήτημα να κάνουμε τον αντιφασισμό προαπαιτούμενο γι' αυτούς τους αγώνες. Αλλά αυτοί οι αγώνες πρέπει να είναι μια ευκαιρία να αναπτυχθούν τα επιχειρήματα και οι βάσεις για τον αγώνα ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό. Το παράδειγμα του κινήματος του 2023 για τις συντάξεις πρέπει να χρησιμοποιηθεί.²⁰ Γιατί ήταν η πολιτική λογική του Λαϊκού Μετώπου που οδήγησε, με άλλο όνομα (Intersyndicale), στην αποτυχία του κινήματος. Αλλά και επειδή, ελλείψει οποιασδήποτε σύνδεσης με τον αγώνα κατά του ρατσισμού και του φασισμού, το κίνημα εκείνο δεν περιόρισε το ακροατήριο του RN.

Συμπέρασμα

Η πιθανότητα του φασισμού είναι η έκφραση και η συνέπεια μιας κρίσης του καπιταλισμού, της οποίας η απόλυτη αλήθεια είναι η εξής: ή αυτοί ή εμείς. Τα πράγματα δεν θα επιλυθούν ειρηνικά. Αν επιτρέψουμε να κυριαρχήσουν οι πολιτικές του Λαϊκού Μετώπου, απλά προετοιμάζουμε την ήττα μας. Η αποσαφήνιση αυτή είναι απαραίτητη αν θέλουμε να οικοδομήσουμε την αυτονομία της τάξης μας και τον αγώνα ενάντια στο φασισμό.

Αλλά αυτό πρέπει να μεταφραστεί σε συγκεκριμένη δράση. Χρειαζόμαστε περισσότερους επαναστάτες να υπερασπιστούν ανοιχτά αυτή την πολιτική, να προτείνουν πρωτοβουλίες, να δοκιμάσουν και να μάθουν από την εμπειρία σε κάθε γειτονιά, σε κάθε χώρο εργασίας. Αυτή η παρουσία είναι επίσης προϋπόθεση για να γίνει αυτή η πολιτική εναλλακτική λύση όταν το επίπεδο των αγώνων αυξηθεί και το αδιέξοδο των παραδοσιακών ηγεσιών του κινήματος γίνει

«Αν μας πας τη σύνταξη στα 64, θα σου ξαναφέρουμε το Μάη του '68» γράφει το πλακάτ σε μια από τις απεργίες που συγκλόνισαν τη Γαλλία το 2023

πιο εμφανές. Παντού υπάρχουν συλλογικότητες και ομάδες ακτιβιστών που κοιτάζουν προς την ίδια κατεύθυνση. Τα πράγματα μπορούν να προχωρήσουν γρήγορα για την ανάπτυξη μιας επαναστατικής οργάνωσης, αλλά ο χρόνος πλέον μετράει. ■

Σημειώσεις

1. Για να καλύψουμε τα κενά από τη συντομευμένη γραφή σε αυτό το κείμενο, θα ήταν χρήσιμο να διαβάσουμε:
Για το φασισμό:
- Clara Zetkin, The Struggle Against Fascism, <https://www.marxists.org/archive/zetkin/1923/06/struggle-against-fascism.html>, https://vivelemaoisme.org/wp-content/uploads/sites/23/2016/10/pdf_clara-zetkin-fascisme.pdf
- Vanina Giudicelli, Existe-t-il un danger fasciste en France? <https://www.autonomiedeclasser.org/antifascisme/existe-t-il-un-danger-fasciste-en-france/>
- Mark L. Thomas, Fascism in Europe Today <https://www.autonomiedeclasser.org/antifascisme/existe-t-il-un-danger-fasciste-en-france/>, <http://isj.org.uk/fascism-in-europe-today/#footnote-10080-69-backlink>
Για το Λαϊκό Μέτωπο:
- Jacques Danos και Marcel Gibelin, Juin 36, Les bons caractères
- Charlie Kimber, <https://socialistworker.co.uk/long-reads/what-are-the-lessons-from-the-popular-front-against-fascism-in-1930s-france/>
2. Αυτό που είναι απίστευτο, ωστόσο, είναι ο βαθμός στον οποίο η σημερινή επιτυχία του RN αντιπροσωπεύει στη στρατηγική που τέθηκε σε εφαρμογή

- στις αρχές της δεκαετίας του 1970 από τους διακηρυγμένους φασίστες, η οποία οδήγησε στη δημιουργία του Εθνικού Μετώπου. Βλέπε ιδίως Jim Wolfreys, Les dangers de la dédiabolisation, <https://www.autonomiedeclasser.org/antifascisme/les-dangers-de-la-dediabolisation/>, The dangers of detoxification, <https://jacobin.com/2017/04/national-front-detoxification-marine-le-pen-fascism-france-elections/>.
3. <https://www.mediapart.fr/journal/economie-et-social/200624/le-patronat-se-prepare-collaborer-avec-le-rn> Ακόμα και οι Financial Times έγραψαν ένα άρθρο που αναμεταδίδει τον πανικό στους κύκλους των εργοδωτών. Αυτό υπονομεύει επίσης τις θεωρίες ότι το RN είναι απλά και μόνο ένα εργαλείο των αφεντικών. Μέχρι τώρα, το RN δεν αποτελούσε επιλογή της πλειοψηφίας των εργοδωτών. Και δεν είναι ακόμα.
  4. Βλέπε Jim Wolfreys, Les dangers de la dédiabolisation, ό.π.
  5. Για τον αντιφασιστικό αγώνα στη Γαλλία τη δεκαετία του 1990, βλέπε Denis Godard, Stratégies de lutte antifasciste. 5 exemples historiques, <https://www.autonomiedeclasser.org/antifascisme/strategie-antifasciste-5-exemples-historiques-pour-ouvrir-une-reflexion/>.
  6. Για περισσότερα σχετικά με αυτό, Denis Godard, Front Populaire et antifascisme de masse: quand vaincre le fascisme devint possible, <https://www.autonomiedeclasser.org/histoire/front-populaire-et-antifascisme-de-masse-quand-vaincre-le-fascisme-devient-possible/>.
  7. Daniel Guérin, Front Populaire Révolution manquée, La Découverte.
  8. Antoine Prost, Autour du Front Populaire, Éditions du Seuil
  9. Idem
  10. Robert O. Paxton, Fascism in Action, Seuil
  11. Έκφραση που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Jean-Luc Mélenchon το 2022 και χρησιμοποιείται ευρέως στην Αριστερά.
  12. Αυτό το πολύ μετριοπαθές πρόγραμμα περιέχει

θετικά μέτρα, όπως αυξήσεις μισθών και κατάργηση του συνταξιοδοτικού νόμου του 2023.

13. Σε αντίθεση με τις ευρωεκλογές, όταν η France Insoumise του Jean-Luc Mélenchon στάθηκε ανεξάρτητα από τις άλλες δυνάμεις του NFP και κατέστησε το παλαιστινιακό ζήτημα ένα από τα κεντρικά ζητήματα. Προφανώς, η προγραμματική ενότητα με το PS ειδικότερα, έσπρωξε το ζήτημα αυτό στη σκιά.
14. Δείτε τις ομιλίες στην ατελείωτη δημόσια συζήτηση <https://www.youtube.com/watch?v=wOVnCVyUnY>. Κατά τη διάρκεια της διαδύλωσης στις 14 Ιουλίου, χρησιμοποίησα τον όρο «ανακούφιση» <https://www.youtube.com/watch?v=HF0GWnZyMrk>
15. Μια κατάσταση που θυμίζει εκείνη της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης στη Γερμανία από το 1930 έως το 1932, η οποία άνοιξε τον δρόμο στον Χίτλερ.
16. Η δημοσκοπήση διεξήχθη για λογαριασμό της συντηρητικής εφημερίδας Le Figaro. Πράγμα που σημαίνει ότι η ίδια η ερώτηση είναι λαϊκιστική: αναμειγνύει όλα τα κόμματα χωρίς διάκριση. <https://www.publicsenat.fr/actualites/politique/sondage-limage-catastrophique-des-partis-aupres-des-francais>
17. Αφιερωγυότιτες επιχειρήσεων: προς ένα επίτευδο ρεκόρ το 2024; <https://www.actu-juridique.fr/affaires/entreprises-en-difficulte/les-defaillances-dentreprises-vers-un-niveau-record-en-2024/>
18. Ανατροφοδότηση από τοπικές αντιφασιστικές αντιδράσεις, <https://www.autonomiedeclasser.org/antifascisme/retours-dexperience-de-ripostes-antifascistes-locales/>. Το St Brieuc είναι μια μικρή πόλη με πληθυσμό 45.000 κατοίκων.
19. <https://www.mediapart.fr/journal/politique/230624/au-havre-du-rap-et-des-punchlines-contre-l-extreme-droite>
20. Denis Godard, 4 mois de luttas en France, <https://www.autonomiedeclasser.org/crise-politique/4-mois-de-luttas-en-france/>, <http://isj.org.uk/workers-shake-macron/>

Διαδήλωση αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη καταγγέλλει τον Τζο Μπάιντεν ως «Τζο της Γενοκτονίας»

ΗΠΑ

Αποσταθεροποίηση στην καρδιά του ιμπεριαλισμού

Η προεκλογική περίοδος στις ΗΠΑ ξεκίνησε με μια απόπειρα δολοφονίας και μια παραίτηση από την κούρσα του εν ενεργεία προέδρου. Όταν πριν από τέσσερα χρόνια ο Τζο Μπάιντεν εκλέχθηκε πρόεδρος των ΗΠΑ, υπήρξε μια μικρή περίοδος διεθνών αυταπατών ότι η προεδρία Τραμπ ήταν μια παρένθεση που έκλεινε και έπαιρνε μαζί της μια τετραετή κατάσταση εξαίρεσης για την αμερικάνικη πολιτική. Οι εξελίξεις μέσα στην τετραετία όχι απλώς διέψευσαν αυτές τις προβλέψεις, αλλά ανέβασαν την κρίση και την πόλωση σε ακόμη πιο αδιανόητα επίπεδα.

Οι πιο μετριοπαθείς περιγραφές συγκρίνουν την κατάσταση με την αναταραχή του 1968 ενώ γίνονται όλο και πιο συχνές οι αναδρομές στον Αμερικάνικο Εμφύλιο. Οι επιλογές των υποψηφίων αντιπροέδρων και από τις δύο πλευρές, Τραμπ και Κάμαλα Χάρις, ενισχύουν

Ο Μπάιντεν εγκατέλειψε τη μάχη των εκλογών, ο Τραμπ, από «φαβορί» μετά την απόπειρα δολοφονίας του, βρίσκεται πίσω από την Κάμαλα Χάρις. Ο Νίκος Λούντος εξηγεί την αστάθεια μέσα στην αμερικάνικη υπερδύναμη.

ακόμη περισσότερο την αίσθηση ότι τίποτα δεν είναι όπως παλιά. Όλοι προβλέπουν ότι όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα των εκλογών του Νοέμβρη, ο διχασμός μέσα στους θεσμούς του κράτους θα γίνει ακόμη βαθύτερος.

Η προεδρία Τραμπ έκλεισε με την οργανωμένη εισβολή της Ακροδεξιάς στο Καπιτώλιο στις 6 Γενάρη του 2021. Είχε χάσει τις εκλογές τον Νοέμβρη του 2020, αλλά επέμεινε στον μύθο ότι είχε γίνει νοθεία σε βάρος του. Στα τέλη Δεκεμβρη έγραφε πως «Είναι στατιστικά αδύνατο να έχουμε χάσει τις εκλογές του 2020, Μεγάλη διαμαρτυρία στην Ουάσινγκτον στις 6 Ιανουαρίου. Να εί-

στε εκεί, τα πράγματα θα είναι άγρια!»¹. Αυτό που έγινε όντως στις 6 Γενάρη ήταν ότι ο Τραμπ, όντας ακόμη Πρόεδρος των ΗΠΑ, διέταξε τους οπαδούς του, να επιτεθούν στο Καπιτώλιο, στους βουλευτές και τους Γερουσιαστές για να σταματήσουν την ανάληψη της Προεδρίας από τον Μπάιντεν. Οι φασιστικές ομάδες βρέθηκαν επικεφαλής ενός πλήθους στο οποίο πολλοί κουβαλούσαν μπαστούνια του μπέιζμπολ, αναισθητικά σπρέι, παλούκια, ακόμη και πιστόλια.²

Το πραξικόπημα δεν ολοκληρώθηκε. Τον Τραμπ τον εγκατέλειψαν κάποιοι υπουργοί του και ο ίδιος ο αντιπρόε-

δρός του, Μάικ Πενς. Τον κατήγγειλαν σχεδόν όλες οι κυβερνήσεις, ακόμη και ο Νετανιάχου. Αλλά το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα δεν ακολούθησε την ίδια πορεία. Στα τέσσερα χρόνια που ακολούθησαν το κόμμα μετατράπηκε σε εξάρτημα του Τραμπ. Ο ολοκληρωτικός έλεγχος του υποψήφιου πάνω σε ολόκληρο το κόμμα δεν έχει προηγούμενο εδώ και πολλές δεκαετίες. Ο Ρόμπερτ Κέιγκαν, παλιός νεοσυντηρητικός φίλος του πρώην προέδρου Τζορτζ Μπους του νεώτερου, περιγράφει ως εξής την κατάσταση στο τελευταίο του βιβλίο:

«Το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα σήμερα είναι ένα κόμμα-ζόμπι. [...] η πραγματική εξουσία βρίσκεται στα χέρια του Τραμπ και του αντιφιλελεύθερου κινήματός του. Κι ακόμη κι αν παραμένουν κάποιοι Ρεπουμπλικάνοι του κατεστημένου στο κόμμα, όπως ο ΜακΚόνελ ή ο Ρόμνι οι οποίοι βλέπουν καθαρά που οδηγεί τη χώρα το κόμμα, δεν δείχνουν να θέλουν να ρισκάρουν την καριέρα τους αντιστεκόμενοι».³

Υπήρξαν πολλές στιγμές μέσα σε αυτήν την τετραετία που φάνηκε πως η μετάλλαξη του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος μετατρέπεται σε μια πολύ πιο γενικευμένη κρίση θεσμών, σίγουρα μεγαλύτερη από οποιαδήποτε παρόμοια κρίση μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Χαρακτηριστική ήταν η καθαίρεση του Προέδρου της Βουλής, Κέβιν Μακάρθι, από το ίδιο του το Κόμμα πέρσι τον Οκτώβρη. Όπως γράφαμε στην Εργατική Αλληλεγγύη: «Ο πρόεδρος της Βουλής δεν είναι συμβολική φιγούρα στις ΗΠΑ. Είναι ο δεύτερος σε σειρά διάδοχος του Προέδρου και μεσολαβεί ανάμεσα στα κόμματα για να περνάνε κρίσιμοι νόμοι. Τέτοια ψηφοφορία καθαίρεσης δεν είχε ξαναγίνει από το 1910. Οποιαδήποτε λογική περιγραφή για τον Μακάρθι θα έλεγε ότι είναι επίσης ακροδεξιός. Στήριξε τον Τραμπ και τα παραμύθια ότι ο Μπάιντεν έκλεψε τις εκλογές, στηρίζει τις εκστρατείες των φανατικών ενάντια στο δικαίωμα στην έκτρωση και επιτίθεται στους μετανάστες. Όμως, για τον ολόένα και μεγαλύτερο πυρήνα των ακροδεξι-

ών μέσα στο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, ο Μακάρθι ήταν "μαλακός" προς τους Δημοκρατικούς».

Όμως, είναι εντελώς λάθος να νομίζει κανείς πως ο παράγοντας αποσταθεροποίησης του αμερικάνικου πολιτικού συστήματος είναι απλώς το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα το οποίο πηγαίνει ακροδεξιά. Το αδιέξοδο είναι πολύ βαθύτερο. Πρώτα απ' όλα φάνηκε στην παντελή αδυναμία του Δημοκρατικού Κόμματος να αντιδράσει στην ανασύνταξη των Ρεπουμπλικάνων κάτω από τον Τραμπ. Μετά το περιβόητο ντιμπέιτ της 27ης Ιούνη, στο οποίο ο Τραμπ συνέτριψε τον Μπάιντεν, τα θωρηκτά του Δημοκρατικού Κόμματος, όπως οι Τάιμς της Νέας Υόρκης, άρχισαν να σφυροκοπούν τον υποψήφιό τους, απαιτώντας την απόσυρσή του, φτάνοντας να πουν ότι δεν είχαν ιδέα για την φθίνουσα πορεία της λειτουργικότητας του Προέδρου, γιατί ο Μπάιντεν βρισκόταν προστατευμένος από έναν στενό οικογενειακό και φιλικό κύκλο που έδινε ψευδείς πληροφορίες. Αυτά τα επιχειρήματα παρέπεμπαν σε αποτρελαμένους μονάρχες που προστατεύονται από τους αυλικούς τους, όχι σε πρόεδρο των ΗΠΑ.

Τελικά, αυτό που ακολούθησε, σύμφωνα με τον βετεράνο της αποκαλυπτικής δημοσιογραφίας, Σίμορ Χερς, ήταν ένας ανοιχτός εκβιασμός προς τον Μπάιντεν από την τετράδα των ισχυρών του κόμματος (Ομπάμα, Πελοζι και τους επικεφαλής στη Βουλή και της Γερουσίας Σούμερ και Τζέφρις) οι οποίοι διά στόματος Ομπάμα επικοινωνήσαν με τον Μπάιντεν και του είπαν πως, αν δεν αποσυρθεί από υποψήφιος, έχουν συμφωνήσει με την Κάμαλα Χάρις να βάλουν σε κίνηση τη διαδικασία που προβλέπει η 25η Τροπολογία του Συντάγματος. Αυτό θα σήμαινε πως η Αντιπρόεδρος με τη στήριξη του Υπουργικού Συμβουλίου θα γινόταν Υπηρεσιακή Πρόεδρος, βγάζοντας τον Μπάιντεν στο περιθώριο ως ανίκανο.⁴ Ο Μπάιντεν προτίμησε να αποφύγει αυτόν τον εξευτελισμό και αποσύρθηκε, ανοίγοντας το δρόμο για την Κάμαλα Χάρις.

Ο πυρήνας

Αυτά τα πολιτικά Βυζάντια είναι η επιφάνεια μιας δυσλειτουργίας που προέρχεται από τον πυρήνα του αμερικάνικου καπιταλισμού. Και η οικονομία, αλλά και η πολιτική των ΗΠΑ σε ένα διεθνές περιβάλλον όπου έχουν έρθει τα πάνω κάτω έχουν προκαλέσει ερωτήματα στα οποία το πολιτικό σύστημα δεν μπορεί απλώς να συνεχίσει να απαντάει με τον παλιό τρόπο. Μέσα από αυτό το ρήγμα στην ομαλή λειτουργία είναι που ξεπηδάνε όλων των ειδών τα τέρατα. Ο Τραμπ στην επίσημη ομιλία εκκίνησης της προεκλογικής εκστρατείας μίλησε για το διεθνές πλαίσιο στο οποίο εξελίσσονται οι αμερικάνικες εκλογές, με τον πιο ευθύ τρόπο που μπορεί κανείς να το κάνει: «Ο πόλεμος μαίνεται αυτή τη στιγμή στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή. Ένα όλο και μεγαλύτερο φάσμα σύγκρουσης κρέμεται πάνω από την Ταϊβάν, την Κορέα, τις Φιλιππίνες και ολόκληρη την Ασία. Ο πλανήτης μας πάει τρεκλίζοντας προς τον Γ' Παγκόσμιο Πόλεμο, και αυτός ο πόλεμος δεν θα μοιάζει με κανέναν προηγούμενο λόγω των όπλων. Τα όπλα δεν θα είναι πλέον τανκς που θα πηγαίνουν μπρος και πίσω, αλληλοपुरοβολουόμενα. Τα σημερινά όπλα πλέον φέρνουν την ολική εξαφάνιση».

Όταν θα αναλάβει καθήκοντα ο νέος ή η νέα Πρόεδρος των ΗΠΑ, η ρώσικη εισβολή στην Ουκρανία θα κλείσει τρία χρόνια. Η ισραηλινή θηριωδία στη Γάζα κλείνει σχεδόν ένα χρόνο και ήδη μετατρέπεται σε περιφερειακό πόλεμο. Το ΝΑΤΟ έκανε την ετήσια Σύνοδό του τον Ιούλη και "γιόρτασε" τα 75 του χρόνια, απλώνοντας ακόμη περισσότερο τις απειλές από την Ευρώπη ως τον Ειρηνικό. Ο ιμπεριαλιστικός πόλεμος είναι η νέα κανονικότητα. Το ίδιο είναι και η ολοένα και οξύτερη αντιπαράθεση με την Κίνα. Σε γενικές γραμμές, η "στροφή στον Ειρηνικό", δηλαδή η μετατροπή του ανταγωνισμού με την Κίνα σε πρώτη προτεραιότητα είναι κάτι που πλέον ενώνει και τα δύο κόμματα. Ο Μπάιντεν τον Οκτώβρη του 2022 δημοσιοποίησε

δεν είναι ελαφριά κίνηση. Ο Βανς εκφράζει αυτό το λαϊκιστικό και απομονωτιστικό δόγμα εναντίωσης στις μεγάλες εταιρείες σύμφωνα με το οποίο «οι μεγάλες επιχειρήσεις, το διεθνές εμπόριο, η Γουόλ Στρίτ, οι συγχωνεύσεις, η μετανάστευση κλπ έχουν όλα μαζί στόχο να βλάψουν τους ‘πραγματικούς Αμερικάνους’».

Το μίσος για τους πλούσιους και τις πολυεθνικές είναι πλέον τόσο μαζικό και αναγνωρισμένο, ώστε αποτελεί παράγοντα επιλογής υποψηφίων. Το ατού του Βανς είναι ότι προέρχεται από μια διαλυμένη (από τα ναρκωτικά και τη φτώχεια) οικογένεια του Κεντάκι και του Οχάιο. Η αυτοβιογραφία του έγινε μπεστ-σέλερ και ταινία από το Νέτφλιξ. Μπορεί να πλασάρεται ως αντίπαλο δέος στην ελίτ της Ουάσινγκτον και να γράφει περήφανος για τους παππούδες του ότι «δεν πίστευαν πως όλοι οι πλούσιοι ήταν κακοί άνθρωποι, αλλά ήξεραν πως όλοι οι κακοί άνθρωποι ήταν πλούσιοι. Ο παππούς ήταν Δημοκρατικός γιατί αυτό ήταν το κόμμα που προστάτευε τους εργαζόμενους. [Για τη γιαγιά] όλοι οι πολιτικοί ήταν απατεώνες, αλλά αν υπήρχαν εξαιρέσεις, αυτές βρίσκονταν στη συμμαχία του Νιου Ντιλ του Φ. ΝΤ. Ρούζβελτ».⁶

Μπορεί να δηλώνουν τον θαυμασμό τους στο Νιου Ντιλ του Ρούζβελτ, οι σημερινοί “λαϊκιστές-απομονωτιστές” σαν τον Βανς όμως δεν βάζουν στην πρώτη γραμμή τα δημόσια έργα ούτε τις αυξήσεις των μισθών, αντίθετα τα “φιλεργατικά τους μέτρα” είναι ασφυκτικό κλείσιμο των συνόρων, απελάσεις μεταναστών, δασμοί στα εισαγόμενα, κυρίως κινέζικα, προϊόντα και επιστροφή των αμερικάνικων επενδύσεων από το εξωτερικό. Πίσω από τη βιτρίνα των φτωχόπαιδων που πέτυχαν και δεν ξεχνάνε τις ρίζες τους, η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Ο Βανς δεν θα ήταν αυτός που είναι χωρίς τη χρηματοδότηση του δισηκατομμυριούχου Πίτερ Τιλ, πρώην αφεντικού της PayPal. 15 εκατομμύρια δολάρια ήταν η βοήθεια του Τιλ στην καμπάνια του 2022 που έκανε τον Βανς γεροϋσιαστή. Πρόκειται για μια σύνθε-

ση που διαμορφώνεται την τελευταία δεκαετία: διανοούμενοι ή πολιτικοί της καινούργιας ακροδεξιάς οι οποίοι από τη μια μεριά επικοινωνούν με τη βάση του Τραμπισμού, πουλώνοντας ρατσισμό, σεξισμό και προστατευτισμό στην οικονομία, και από την άλλη έχουν δεσμούς με την δεξιά πτέρυγα της Σίλικον Βάλεϊ, επιχειρηματίες που μισούν τα νέα κινήματα, δηλώνουν θρησκευόμενοι, θεωρούν τους εαυτούς τους πεφωτισμένους, αν όχι εκλεκτούς του Θεού, αλλά πάνω απ’ όλα σιχαίνονται τα συνδικάτα και τους φόρους.⁷ Ο Ίλον Μάσκ είναι η ακραία εκδοχή, αλλά δεν είναι ο μόνος.

Η κίνηση της Κάμαλα Χάρις να επιλέξει τον Τιμ Γουόλς για αντιπρόεδρο ήρθε για να δυσκολέψει τους “λαϊκιστές” του Τραμπ. Για πολλούς, η αναμενόμενη κίνηση θα ήταν να διαλέξει κάποιον της δεξιάς πτέρυγας, ώστε να επαναπατρίσει στους Δημοκρατικούς τους καπιταλιστές που είχαν φύγει προς τον Τραμπ «Η Γουόλ Στρίτ είχε έρθει σε τέτοια απόγνωση με τις πολιτικές του Μπάιντεν ενάντια στα τραστ τα τελευταία τριάντισ χρόνια, ώστε πολλοί σταθεροί Δημοκρατικοί ντιλ-μείκερς σκέφτονταν να στραφούν στον Τραμπ ή να μοϊκοτάρουν τις εκλογές».⁸ Κι όμως, η Χάρις επέλεξε τον Γουόλς που ως κυβερνήτης της Μινεσότας, «είχε ηγηθεί ενός σαρωτικού φιλεργατικού νόμου που [...] ένας βετεράνος εργατικός συντάκτης χαρακτήρισε “ένα από τα πιο φιλεργατικά πακέτα”... που πέρασε οποιαδήποτε πολιτεία εδώ και δεκαετίες.

Ανάμεσα σε άλλα μέτρα ο νόμος: α. έστησε με κριτήρια Νιου Ντιλ μια επιτροπή ελέγχου για τα γηροκομεία, έναν από τους πιο άγρια εκμεταλλευόμενους τομείς, β. απαγόρευσε όρους στις συμβάσεις εργασίας που περιορίζουν τη δύναμη των εργαζόμενων εμποδίζοντάς τους να ψάξουν δουλειά σε ανταγωνιστικές εταιρείες, γ. απαιτεί από εταιρείες τύπου Amazon να δημοσιεύουν τα κριτήρια παραγωγικότητας που επιβάλλουν στο προσωπικό, δ. Απαγόρευσε τις συγκεντρώσεις “ενημέρωσης” ενάντια στα συνδικάτα που οργανώνουν οι εται-

ρείες, ένα από τα βασικά αντισυνδικαλιστικά εργαλεία που χρησιμοποιούν, ε. Απαγόρευσε την υποχρέωση των εργατών να συμμετέχουν σε πολιτικές συγκεντρώσεις κατ’απαίτηση των αφεντικών». Όμως πέρασε κι έναν ακόμη νόμο που προκαλεί πρόβλημα στους δεξιούς “λαϊκιστές”: «έναν νόμο που επιτρέπει στους εργάτες και τις εργάτριες της Μινεσότα να πάρουν μέχρι 12 βδομάδες άδεια με μειωμένες αποδοχές για να φροντίσεις νεογέννητο ή κάποιον ασθενή στην οικογένειά σου ή αντίστοιχα 12 βδομάδες για ανάρρωση από σοβαρή ασθένεια».⁹

Πάλη γυναικών και εργατών

Οι “υπερασπιστές της ζωής” όπως αποκαλούν τους εαυτούς τους οι σεξιστές θεωρούν εξίσου έγκλημα να κάνουν έκτρωση όπως και το να πάρεις άδεια για να μεγαλώσεις το παιδί σου. Θέλουν τις γυναίκες σκλάβες και στο σπίτι και στη δουλειά. Όμως το γυναικείο κίνημα τούς έχει κόψει τη φόρα. Οι εξελίξεις σε αυτό το μέτωπο έρχονται σε αντίθεση με την περιγραφή ότι τα πράγματα απλώς πήγαν προς τα δεξιά στις ΗΠΑ την τελευταία τετραετία.

Όταν το Μάρτη του ’21 λίγο αφού ο Μπάιντεν πήρε στα χέρια του την Προεδρία, το Τέξας πέρασε έναν νόμο που απαγόρευε εντελώς τις εκτρώσεις από τις έξι βδομάδες και μετά. Φαινόταν πως το θέμα των εκτρώσεων θα ήταν το όπλο με το οποίο θα επιχειρούσε η ακροδεξιά να παραμείνει ενεργή στους δρόμους. Το Σεπτέμβρη του ’21 ο νόμος μπήκε σε εφαρμογή, άλλες δεξιές πολιτείες επιχείρησαν ή κατάφεραν να τον αντιγράψουν, η ακροδεξιά πτέρυγα των Ρεπουμπλικάνων πήρε φωτιά, το κίνημα οργάνωσε τεράστιες κινητοποιήσεις.¹⁰

Επενδύθηκαν ελπίδες στο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο το οποίο όμως τελικά προχώρησε στη μεγαλύτερη επίθεση, καταργώντας την απόφαση Ρόου εναντίον Γουέντ του 1973, η οποία αναγνώρισε το δικαίωμα στην έκτρωση ως συνταγματικό δικαίωμα. Ο Τραμπ είχε καταφέρει να αλλάξει τη σύνθεση του δικαστηρίου προς το συντηρητικότερο

Διαδήλωση γυναικών ενάντια στην απαγόρευση των εκτρώσεων

και πλέον έδρεπαν τους νομολογικούς καρπούς. Οι Δεξιές πολιτείες πήραν φόρα και επιτέθηκαν παντού στα δικαιώματα των γυναικών.

Πού, όμως, βρισκόμαστε δύο χρόνια μετά από εκείνη την απόφαση; Αντί για όπλο στα χέρια της δεξιάς έχει μετατραπεί σε ντροπή. Ο Τραμπ στα 90 λεπτά της ομιλίας του όταν έγινε επίσημα υποψήφιος, δεν είπε ούτε κουβέντα για τις εκτρώσεις. Ο Βανς είχε στην ιστοσελίδα του ολόκληρο τμήμα που προπαγάνδιζε τη συνολική απαγόρευση των εκτρώσεων και το διέγραψε. Στη συνέχεια κατέβασε ολόκληρη την ιστοσελίδα.¹¹ Η στροφή ήταν τόσο απότομη, ώστε ο Τραμπ, στη Πανεθνική Σύνοδο των Ρεπουμπλικάνων στο Μιλγουόκι τον Ιούλη, όπου επισημοποιήθηκε το προεκλογικό πρόγραμμα, έβαλε τους αντιπροσώπους να παραδώσουν τα κινητά τους με το που μπήκαν στην αίθουσα και μόνο τότε τους παρέδωσε το πρόγραμμα όπου το ζήτημα των εκτρώ-

σεων για πρώτη φορά μετά από 40 χρόνια δεν περιλαμβάνει πρόταση για πανεθνικό περιορισμό. Ο Τραμπ μίλησε μέσω τηλεφώνου με τους αντιπροσώπους και τους είπε: «Ό,τι και να γίνει, αυτό [το πρόγραμμα] θα το ψηφίσετε». Μέσα σε λίγες ώρες το πρόγραμμα είχε περάσει με ψήφους 84-14.¹²

Το γυναικείο κίνημα δεν είναι το μόνο που έβαλε τη σφραγίδα του μέσα σε αυτά τα τέσσερα χρόνια. Ο ανταγωνισμός για το ποιος υποψήφιος είναι περισσότερο ενάντια στους πλούσιους επιβλήθηκε από το εργατικό κίνημα που έκανε το 2023 τη "χρονιά της απεργίας και των μεγάλων νικών", σύμφωνα με τη Wall Street Journal.¹³ Η Εργατική Αλληλεγγύη, στο τέλος της απεργίας των ηθοποιών, συμπυκνώνει την εικόνα: «118 ημέρες, από τις 14 Ιουλίου έως τις 9 Νοεμβρίου 2023 διήρκεσε η ιστορική απεργία του Σωματείου Ηθοποιών των ΗΠΑ Screen Actors Guild και της Αμερικανικής Ομοσπονδίας Καλλιτεχνών Τη-

λεόρασης και Ραδιοφώνου (SAG-AFTRA). Η απεργία στην οποία συμμετείχαν δεκάδες χιλιάδες ηθοποιοί πάγωσε την βιομηχανία του Χόλιγουντ και παρέλυσε για 4 μήνες την παραγωγή ταινιών και τηλεοπτικών σειρών στις ΗΠΑ. Λόγω της μεγάλης απεργίας έχουν αναβληθεί μεγάλες παραγωγές, όπως το σίκουελ του "Dune" και η νέα σεζόν της σειράς "Stranger Things". Για πρώτη φορά από το 1960 οι σεναριογράφοι και οι ηθοποιοί στις ΗΠΑ απέργησαν ταυτόχρονα. Στις αρχές Σεπτεμβρίου, οι Financial Times δημοσίευσαν μελέτη του Milken Institute, η οποία εκτιμούσε το κόστος της διπλής κινητοποίησης σε 5 δισεκατομμύρια δολάρια για την οικονομία της Καλιφόρνιας.

Όπως αναφέρει σε ανακοίνωσή του το συνδικάτο, η απεργία τερματίζεται, χάρη σε μια νέα τριετή συλλογική σύμβαση για τους ηθοποιούς, η αξία της οποίας "υπολογίζεται σε πάνω από ένα δισεκατομμύριο δολάρια".

Ο απεργιακός αγώνας διάρκειας των ηθοποιών στην Αμερική κατάφερε να κερδίσει αυξήσεις μισθών, χρηματικό μπόνους συμμετοχής από τις πλατφόρμες streaming, νέα ανώτατα όρια σε ό,τι αφορά τις ασφάλειες Υγείας και συντάξεων, προστατευτικές ρήτρες για τις γυναίκες ηθοποιούς, τους Αφροαμερικανούς, τους ισπανόφωνους και έδωσε μια σκληρή μάχη σε ό,τι αφορά την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων από την Τεχνητή Νοημοσύνη». ¹⁴ Ένα μήνα νωρίτερα από τους ηθοποιούς είχαν κλείσει την απεργία τους μετά από 46 μέρες οι εργάτες και οι εργάτριες στις μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες. «Η κλιμάκωση στην απεργία ήρθε την τελευταία βδομάδα του Οκτώβρη όταν το συνδικάτο UAW αποφάσισε να σταματήσει την παραγωγή σε τρία πολύ κεντρικά εργοστάσια, ένα της Ford στο Κεντάκι, ένα της Stellantis στο Μίσιγκαν και ένα της General Motors στο Τέξας. Από τις “Τρεις μεγάλες εταιρείες”, η Ford είχε μέχρι στιγμής την πιο σκληρή στάση απέναντι στην απεργία. Όμως τελικά ήταν η πρώτη που έσπασε. Μετά το Κεντάκι το επόμενο σημείο θα ήταν το μεγάλο της εργοστάσιο στο Μίσιγκαν και από ό,τι φαίνεται τα αφεντικά δεν ήθελαν ούτε να το φανταστούν.

Έτσι έφτασαν σε συμφωνία με το συνδικάτο, δίνοντας 25% αυξήσεις μέσα στα επόμενα τεσσεράμισυ χρόνια, από τις οποίες το 11% πρέπει να δοθεί μέσα στην πρώτη χρονιά. Το ωρομίσθιο για όσους προσλαμβάνονται για πρώτη φορά ανέβηκε στα 28 δολάρια την ώρα. Το συνδικάτο δηλαδή νίκησε σε ένα από τα ζητήματα που είχε βάλει στην πρώτη γραμμή, το να σταματήσουν οι διαχωρισμοί ανάμεσα σε παλιούς και καινούργιους και να συγκλίνουν οι μισθοί όσων κάνουν την ίδια δουλειά». ¹⁵

Δεν είναι τυχαίο ότι ο Τραμπ στην πρώτη του ομιλία μετά την απόπειρα δολοφονίας έβαλε στο στόχαστρό του τον Σον Φέιν, τον ηγέτη του συνδικάτου αυτής της μεγάλης απεργίας. «Το συνδικάτο UAW πρέπει να ντρέπεται γι’ αυτήν την κατάσταση. Ο επικεφαλής του συν-

δικάτου πρέπει να απολυθεί αμέσως». Όταν ο Βανς λέει: «θα χτίσουμε ξανά εργοστάσια, θα βάλουμε τον κόσμο στη δουλειά για να φτιάξει αληθινά προϊόντα για τις αμερικάνικες οικογένειες φτιαγμένα από τα χέρια Αμερικάνων εργατών», εννοεί ότι αυτό θα γίνει με τους όρους των αφεντικών κι άρα με τσακισμένα συνδικάτα.

Κίνημα αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη

Εκεί όμως που οι διαχωριστικές γραμμές χαράχτηκαν με τη μεγαλύτερη ένταση ήταν στο κίνημα ενάντια στη γενοκτονία στη Γάζα. Τα αμερικάνικα Πανεπιστήμια μετατράπηκαν σε κέντρα δράσης για ένα μαζικό αντιπολεμικό και αντισιωνιστικό κίνημα που έφτασε να οργανώνει μαζικές αποχές, αντιμαθήματα, καταλήψεις, κατασκηνώσεις και τελικά συγκρούσεις με την αστυνομία αλλά και με ομάδες φασιστών και σιωνιστών. Πάνω από 3.000 φοιτητές και φοιτήτριες συνελήφθησαν από την αστυνομία. Οι ορκωμοσίες μετατράπηκαν σε εκδηλώσεις αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη, χιλιάδες φοιτητές ρισκάρουν τις εξετάσεις και τα πτυχία τους. Οι διαδηλώσεις είχαν ξεκινήσει από τον Οκτώβρη του 2023 αλλά φέτος τον Απρίλη κορυφώθηκαν, πρώτα με την κατάληψη στο Κολούμπια στη Νέα Υόρκη και στη συνέχεια ¹⁶ φτάνοντας σχεδόν σε όλα τα Πανεπιστήμια από τη μία ακτή ως την άλλη.

Οι πολιτικές επιπτώσεις του κινήματος υπήρξαν και συνεχίζουν να είναι τεράστιες. Οι ρίζες του σιωνισμού είναι βαθιές μέσα και στα δυο μεγάλα κόμματα των ΗΠΑ. Ο Μπάιντεν είναι αυτός που πρώτος απ’ όλους στις συναντήσεις του με τον Νετανιάχου δεν ξεχνούσε να δηλώσει “περήφανος σιωνιστής”. Το γεγονός ότι ένα μεγάλο κομμάτι της νεολαίας, και μάλιστα έχοντας στην πρώτη γραμμή οργανώσεις της εβραϊκής νεολαίας, συγκρούεται με αυτή την βαθιά ριζωμένη αντιδραστική παράδοση προκαλεί μεγάλους κραδασμούς. Στις 25 Φλεβάρη ο Άaron Μπούσνελ 25χρονος

στρατιώτης, ντυμένος με τη στρατιωτική στολή του, αυτοπυρπολήθηκε έξω από την πύλη της ισραηλινής πρεσβείας στην Ουάσινγκτον. Καθώς φλεγόταν και πέθαινε φώναζε “Λεύτερη Παλαιστίνη”. Λίγο πριν αυτοπυρποληθεί, είχε δηλώσει πως διαμαρτύρεται για αυτό που ζει ο λαός της Παλαιστίνης στα χέρια των αποικιοκρατών και πως δεν θέλει να παραμείνει συνένοχος στην γενοκτονία. ¹⁷

Το κόμμα που ένωσε περισσότερο τις επιπτώσεις αυτών των αλλαγών είναι το Δημοκρατικό. Το πρώτο εξάμηνο της χρονιάς εξελίχθηκαν οι προκριματικές για τις εκλογές του Νοέμβρη, στις οποίες ο Μπάιντεν ήταν ο μόνος υποψήφιος. Παρότι δεν είχε αντίπαλο, πάνω από 700 χιλιάδες ψηφοφόροι πήγαν στις κάλπες του κόμματος και έδωσαν “αδέσμευτη” ψήφο, δηλαδή αρνητική στον Μπάιντεν μετά από οργανωμένο κάλεσμα των δικτύων αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη. Αυτό που πόνεσε περισσότερο το Δημοκρατικό Κόμμα ήταν σε κρίσιμες περιόδους για τις εκλογές, όπου υπάρχουν και μεγάλες κοινότητες Αμερικανών αραβικής καταγωγής που παραδοσιακά στηρίζουν τους Δημοκρατικούς, το ποσοστό των Αδέσμευτων ήταν πολύ μεγαλύτερο. Στο Μίσιγκαν πάνω 100 χιλιάδες άνθρωποι (13,2% των ψηφοφόρων του κόμματος) ψήφισαν “αδέσμευτα”.

Αυτά τα μηνύματα ήταν που οδήγησαν την Κάμαλα Χάρις να προσπαθεί να διαχωριστεί από τον ολόψυχο εναγκαλισμό με το Ισραήλ, ακόμη και να αποφύγει να παραστεί στη Σύνοδο του Κογκρέσου όταν κλήθηκε να μιλήσει ο Νετανιάχου. Το κίνημα αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη ανέβασε το επίπεδο ριζοσπαστικοποίησης στα ουράνια, μετά από τρία χρόνια Μπάιντεν στα οποία πολλοί υποστήριζαν πως το προηγούμενο μαζικό, ριζοσπαστικό κίνημα, το Black Lives Matter είχε πλέον εξουδετερωθεί και περάσει κάτω από τις φτερούγες των Δημοκρατικών.

Η πραγματικότητα αποδείχθηκε πιο σύνθετη. Όπως έγραφε ο Ρος Μπάρκαν στο περιοδικό των Τάιμς της Νέας Υόρκης: «Όταν τελείωσαν οι τεράστιες δι-

Απεργοί του Συνδικάτου Εργατών Αυτοκινητοβιομηχανίας (UAW)

αδηλώσεις για τον Τζορτζ Φλόιντ που σάρωσαν όλες τις πόλεις στο πανδημικό καλοκαίρι του 2020, ο πυρετός για τα ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης άρχισε να υποχωρεί. Τώρα πλέον επέστρεψε. Όταν συμμετέχεις σε μια διαδήλωση για την Παλαιστίνη στους δρόμους μιας μεγάλης πόλης είναι σαν να βλέπεις την αναγέννηση του 2020, με το σύνθημα Black Lives Matter να έχει μετατραπεί σε Ελεύθερη Παλαιστίνη.

Ωστόσο, καθώς ο πόλεμος του Ισραήλ στη Γάζα διαιωνίζεται, κανένας γερουσιαστής και κανένας ηγέτης στη Βουλή δεν φοράει παλαιστινιακή μαντίλα. Τα Πανεπιστήμια, αφού υπέστησαν σκληρή κριτική επειδή επέτρεψαν τη διεξαγωγή φιλο-παλαιστινιακών διαδηλώσεων που κάποιοι τις αντιλαμβάνονται ως αντι-εβραϊκές, έχουν πλέον "διορθώσει" την πορεία τους, απαγορεύοντας τη δράση αντι-σιωνιστικών οργανώσεων.

Όλα αυτά έχουν μετατρέψει τη σύγκρουση στην Παλαιστίνη σε ένα ζήτημα σφήνα που μπορεί να θρυμματίσει το Δημοκρατικό Κόμμα.¹⁸

Ο Τραμπ από τη μεριά του, αν και αποφεύγει να λέει πολλά για τις εξελίξεις

στη Γάζα, μίλησε καθαρά για το τι θέλει να κάνει με το κίνημα αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη. Μιλώντας σε συγκέντρωση φιλοϊσραηλινών χρηματοδοτών του χαρακτήρισε το φοιτητικό κίνημα επικίνδυνο για πρόκληση «μιας ριζοσπαστικής επανάστασης» και είπε: «Αν με εκλέξετε... θα στείλω αυτό το κίνημα 25 ή 30 χρόνια πίσω». «Όποιος φοιτητής διαδηλώνει, και ξέρετε υπάρχουν πολλοί ξένοι φοιτητές, θα τον στέλνω εκτός χώρας. Αν το ακούσουν αυτό, θα μάθουν να κάθονται καλά».¹⁹

Η εργατική τάξη, οι γυναίκες, η νεολαία και όλες οι καταπιεσμένες μειονότητες κατάφεραν πολλά μέσα στα χρόνια και του Τραμπ και του Μπάιντεν επειδή δεν κάθισαν καλά. Είτε ο Τραμπ επιχειρήσει να επιστρέψει δριμύτερος, είτε καταφέρει η Κάμαλα Χάρις να τον νικήσει στην τελική ευθεία, η πόλωση θα συνεχιστεί. Οι τριγμοί στην καρδιά του παγκόσμιου καπιταλισμού είναι ζήτημα που μας αφορά όλους. Όταν εκλεγόταν ο Τραμπ πριν από οχτώ χρόνια, σε αυτό το περιοδικό αποκαλούσαμε την προεδρία Τραμπ "συνώνυμο της αποσταθεροποίησης".²⁰ Η εκτίμηση αυτή

βασιζόταν στις ανεξέλεγκτες συνέπειες που θα είχαν και οι απόπειρες διάσπασης ή διάλυσης των διεθνών εμπορικών συμφωνιών που υποσχόταν ο Τραμπ με την κλιμάκωση της σύγκρουσης με την Κίνα και οι πειραματισμοί με τους δασμούς μέσα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης αλλά και οι απρόβλεπτες επιπτώσεις που θα είχε στο κίνημα η κινητοποίηση των φασιστικών οργανώσεων και του ανοιχτού ρατσισμού.

Αστάθεια

Οχτώ χρόνια μετά, σε όλα αυτά τα μέτωπα τα πράγματα έχουν γίνει πιο ασταθή. Ο Μπάιντεν κλιμάκωσε την πολιτική εμπορικού πολέμου και δασμών με την Κίνα, τα επίσημα όργανα του αμερικάνικου κράτους συντάσσουν εκθέσεις για να προετοιμάσουν μια λιγότερο ή περισσότερο οργανωμένη "οικονομική αποσύνδεση" από την Κίνα. Η γενική διευθύντρια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου πρόσφατα κατήγγειλε την κυβέρνηση Μπάιντεν ότι παίζει με τη φωτιά και ότι από ένα σοκ μαζικής απόσυρσης αμερικάνικων επενδύσεων μπορεί να προκληθεί ξαφνική πτώση του πα-

γκόσμιου ΑΕΠ κατά 5%.²¹ Μια κατάρρευση των εμπορικών και επενδυτικών δικτύων που έχει στήσει ο καπιταλισμός εδώ και τρεις δεκαετίες, αντί για “αμερικάνικες δουλειές για Αμερικανούς εργάτες” μπορεί να προκαλέσει μαζική ανεργία σε ΗΠΑ και Ευρώπη. Οι δημοσιογράφοι και οι αναλυτές πασχίζουν να καταλάβουν ποιες είναι ακριβώς οι προθέσεις του Τραμπ και του Βανς σχετικά με την υποτίμηση του δολαρίου, την οποία μια ευαγγελίζονται και μία καταγγέλλουν. Πασχίζουν να καταλάβουν ποιες είναι οι προθέσεις της Χάρις και του Γούολς όσον αφορά την Παλαιστίνη και τη στήριξη στην κυβέρνηση Νετανιάχου.

Οι αστάθμητοι παράγοντες έχουν πολλαπλασιαστεί. Στις αρχές Αυγούστου, η ανακοίνωση των τελευταίων εκθέσεων για την ανεργία στις ΗΠΑ προκάλεσε μια μέρα χρηματιστηριακού πανικού σε ολόκληρο τον κόσμο. Κυρίως όμως έφερε στην επιφάνεια τα στοιχεία που δείχνουν πως η Τεχνητή Νοημοσύνη και τα τεράστια κεφάλαια που έχει τραβήξει προς τη μεριά της παραμένει μέχρι στιγμής μια μεγάλη φούσκα. Όχι γιατί επιστημονικά δεν μπορεί να αποτελέσει πρόοδο και να αλλάξει τη λειτουργία μιας σειράς τομέων της οικονομίας. Αλλά γιατί βραχυπρόθεσμα (και αυτό είναι που απασχολεί τους καπιταλιστές που επενδύουν) δεν μπορεί να αποδώσει τα ποσοστά κέρδους που έχουν υποσχεθεί.

Την ίδια στιγμή, οι υποδομές μέσα στη μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη, σαπίζουν και καταρρέουν. Πέρσι το καλοκαίρι έφτασε να καεί ο επίγειος παράδεισος του Μάουι στη Χαβάη και να σκοτωθούν πάνω από 100 άνθρωποι επειδή δεν υπήρχαν αρκετά πυροσβεστικά (!) ούτε σχέδιο, δυο βήματα από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές βάσεις που μπορούν και απειλούν ολόκληρη την Ασία από το κέντρο του Ειρηνικού. Τον Μάρτη κατέρρευσε η γέφυρα στη Βαλτιμόρη και κράτησε το λιμάνι κλειστό για 11 βδομάδες, 42 χιλιάδες γέφυρες στις ΗΠΑ χαρακτηρίζονται επίσημα σε “κακή κατάσταση”, αλλά κανένας κα-

πιταλιστής δεν ενδιαφέρεται να επενδύσει σε τέτοια μακροπρόθεσμα έργα, μιας και τα Χρηματιστήρια και ο τζόγος τους συνεχίζουν να καλπάζουν. Ούτε ο Βανς, ούτε ο Γούολς που ορκίζονται στο όνομα του Νιου Ντιλ θα πείσουν τους δισεκατομμυριούχους να επενδύσουν σε συγκοινωνίες, σχολεία και νοσοκομεία, σε γηροκομεία και προγράμματα απεξάρτησης που καταρρέουν και δημιουργούν καινούργιες πόλεις φαντάσματα.

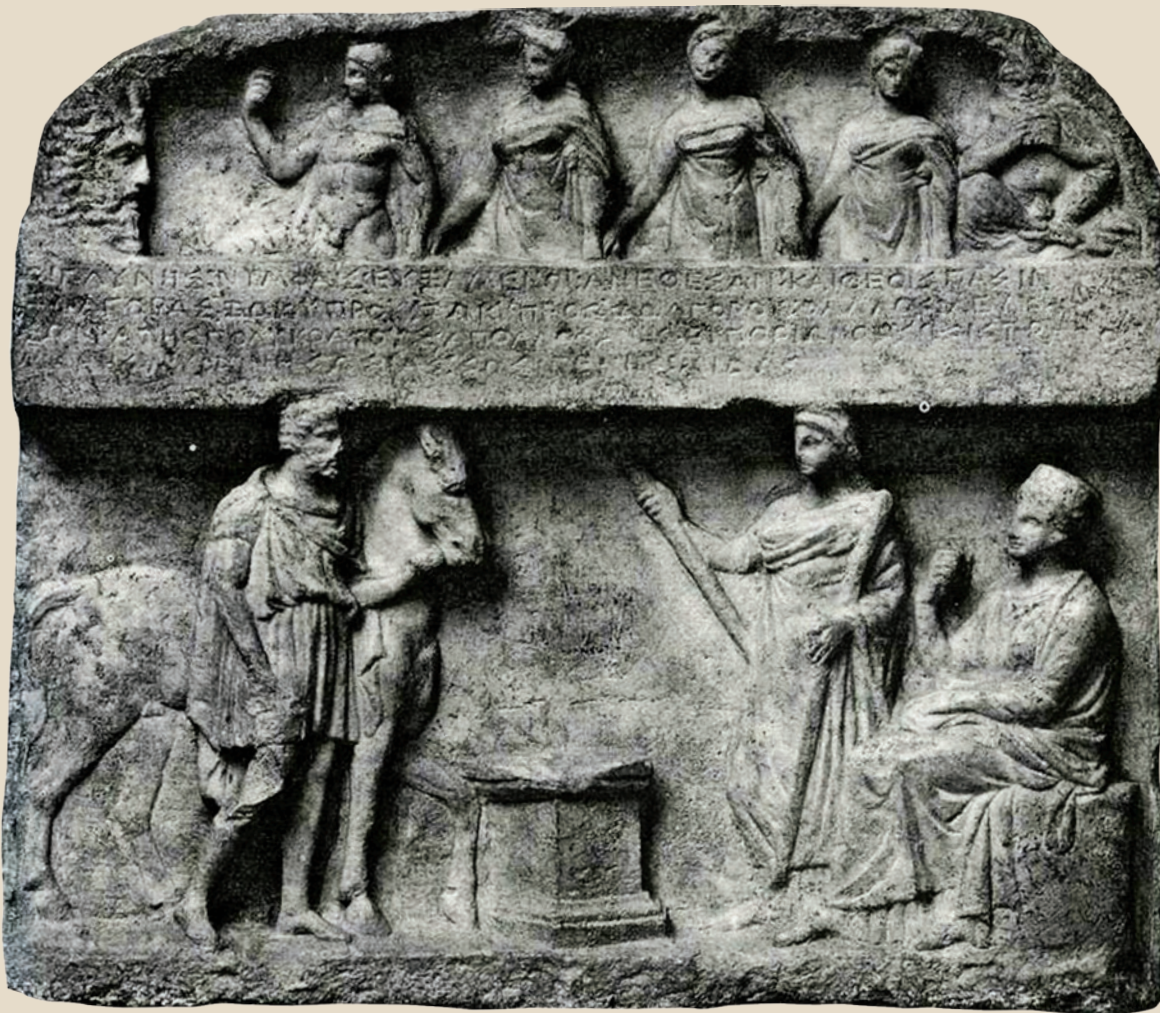
Η ιστορία εξάλλου τα έχει φέρει έτσι που η υλική βάση στην οποία στηρίζονται όλες οι τελευταίες εξελίξεις στην τεχνολογία (τα τσιπάκια τελευταίας γενιάς που το μέγεθός τους είναι μικρότερο από ό,τι ένας κορονοϊός) κατασκευάζονται εξ ολοκλήρου στα λεγόμενα εργοστάσια fabs που βρίσκονται στην Ταϊβάν και μόνον εκεί. Ακριβώς δηλαδή στο σημείο που συγκεντρώνονται όλες οι πιέσεις του ιμπεριαλισμού, όλα τα στρατιωτικά σχέδια και όλες οι ασκήσεις επί χάρτου για μια πιθανή σύγκρουση με την Κίνα, αν αυτή ξεσπάσει. Ο Κρις Μίλερ, στο βιβλίο του για την οικονομία των ηλεκτρονικών τσιπς που έγινε μπεστ-σέλερ και κέρδισε το βραβείο των Φαϊνάνσι-αλ Τάιμς το 2022 γράφει πως «Μετά από μια καταστροφή στην Ταϊβάν, το συνολικό κόστος θα μετριάταν σε τρισεκατομμύρια. Το να χάσουμε το 37% της ετήσιας παραγωγής υπολογιστικής δύναμης θα ήταν πολύ πιο κοστοβόρο από την πανδημία του Covid και από τα καταστροφικά από οικονομικής άποψης λοκντάουν. Θα χρειαζόταν τουλάχιστον μισή δεκαετία για να ξαναφτάσουμε στο σημερινό επίπεδο. Σήμερα όταν βλέπουμε το μέλλον σε πέντε χρόνια μπορεί να ελπίζουμε για το στήσιμο δικτύων 5G και metaverse, αλλά αν η Ταϊβάν βγει εκτός δικτύου μπορεί να βρεθούμε σε κατάσταση να μην μπορούμε να αγοράσουμε πλυντήριο πιάτων».²²

Τα δυο μεγάλα κόμματα στις ΗΠΑ μαυοβράρουν τις προτάσεις τους και τις υποσχέσεις τους ανάμεσα στις συμπληγάδες αυτών των μεγάλων απειλών. Στην πραγματικότητα βάζουν φουλ τις μηχανές για μετωπική σύγκρουση. ■

Σημειώσεις

1. Τσάρλι Κίμπερ, “Ο Τραμπ κινητοποίησε ένα επικίνδυνο ακροδεξιό κίνημα. Δεν πρόκειται να το νικήσουν ούτε οι Δημοκρατικοί, ούτε το Κράτος ούτε ο ‘χώρος του κέντρου’”. Εργατική Αλληλεγγύη 5 Γενάρη 2021
2. Νίκος Λούντος, “Οι θεσμοί τους τρέφουν τον ‘τραμπισμό’”. Εργατική Αλληλεγγύη 13 Γενάρη 2024
3. Robert Kagan, Rebellion. How Antiliberalism is Tearing America Apart Again, Knopf (2024), σ. 208
4. Αναφέρεται από τον Άλεξ Καλλίνικος στο “Removing Biden does not mean stability for the US”, Socialist Worker, 30 Ιούλη 2024.
5. Elbridge Colby, The Strategy of Denial: American Defense in an Age of Great Power Conflict, Yale University Press, σ. 273.
6. J.D.Vance, Hillbilly Elegy: A Memoir of a Family and Culture in Crisis, William Collins (2016), σ. 35. Στα ελληνικά κυκλοφορεί με τίτλο Το τραγούδι του Χίλμπιλν, μτφ. Αριστείδης Μαλλιαρός εκδ. Δώμα.
7. Ian Ward, “We Mapped JD Vance’s Inner Circle”, Politico, 9 Αυγούστου 2024.
8. Stefania Palma&James Fontanella-Khan, στο ίδιο.
9. Sohrab Ahmari, “Tim Walz’s Big Threat to the GOP”, Compact Magazine, 6 Αυγούστου 2024.
10. Αργυρή Ερωτοκρίτου, Αγώνας για ελεύθερες και ασφαλείς εκτρώσεις, Σοσιαλισμός από τα Κάτω Νο 149, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2021. <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1333&issue=149#gsc.tab=0> και Μαρία Στύλλου, Γυναικες-Η διαλεκτική της απελευθέρωσης, Σοσιαλισμός από τα Κάτω Νο 153, Ιούλης-Αύγουστος 2022 <https://socialismfrombelow.gr/article.php?id=1373&issue=153#gsc.tab=0>
11. “The clues in Kamala Harris’s championing of reproductive rights”, Economist, 25 Ιούλη 2024.
12. Jonathan Swan, Shane Goldmacher, Maggie Haberman, “How Trump Dominated His Own Party on a New G.O.P. Platform”, New York Times 18 Ιούλη 2024.
13. Kate Bronfenbrenner, “For Labor Unions, 2023 Was the Year of the Strike—and Big Victories”, Wall Street Journal 4 Δεκέμβριος 2023.
14. Κώστας Πολύδωρος, “ΗΠΑ: Νίκη των νηοποιών - νίκη όλων των απεργών”, Εργατική Αλληλεγγύη 22 Νοέμβριος 2023.
15. Νίκος Λούντος, “ΗΠΑ: Νίκη των απεργών”, Εργατική Αλληλεγγύη 8 Νοέμβριος 2023.
16. Γιώργος Πίττας, “Παλαιστίνη: Οι φοιτητές στις ΗΠΑ δείχνουν τον δρόμο”, Εργατική Αλληλεγγύη 24 Απρίλη 2024.
17. “Άσρον Μπούσνελ - ΑΘΑΝΑΤΟΣ!”, Εργατική Αλληλεγγύη 6 Μάρτη 2024.
18. Ross Barkan, “How the Israeli-Palestinian Conflict Drove a Wedge Into the Democratic Party”, New York Times Magazine 7 Φεβράριος 2024.
19. Josh Dawsey, Karen DeYoung, Marianne LeVine, “Trump told donors he will crush pro-Palestinian protests, deport demonstrators”, Washington Post 27 Μάρτη 2024.
20. Πάνος Γκαργγκάνας, “Η προεδρία Τραμπ – συνώνυμο της αποσταθεροποίησης”, Σοσιαλισμός από τα Κάτω 121, Μάρτης-Απρίλης
21. Shigeru Seno, “WTO chief warns on ‘very costly’ fragmentation of global economy”, Nikkei Asia, 30 Οκτώβριος 2023
22. Chris Miller, Chip War. The Fight for the World’s most critical technology, Simon& Schuster (2022), σ. 341.

**Ο Κώστας Βλασόπουλος
βγάζει από την αφάνεια
τις γυναίκες στις αρχαίες
κοινωνίες και αναδεικνύει τις
ταξικές ανισότητες ανάμεσα
σε ελεύθερες και δούλες.**

Οι γυναίκες στην αρχαιότητα

Η αρχαία Ελλάδα αποτελεί βασικό στοιχείο της νεοελληνικής ταυτότητας. Η γνώση μας όμως για την αρχαιότητα δομείται από δύο κομβικά χαρακτηριστικά. Το πρώτο χαρακτηριστικό είναι ότι πρόκειται για μια ιστορία από τα πάνω: επικεντρώνεται στα κράτη, τις ελίτ και τους μεγάλους άνδρες, όπως ο Περικλής, ο Αριστοτέλης και ο Μεγαλέξανδρος. Το δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ότι είναι μια ιστορία γένους αρσενικού: ασχολείται με τη

ζωή και τα επιτεύγματα των ανδρών και αφήνει στο σκοτάδι τη ζωή και τα επιτεύγματα των γυναικών. Όλοι μπορούμε να ανακαλέσουμε τα ονόματα πολλών αρχαίων Ελλήνων ανδρών: αλλά πέρα από την Σαπφώ, την Ασπασία και την Κλεοπάτρα, είναι αμφίβολο αν η συντριπτική πλειοψηφία του κόσμου έχει ακουστά κάποια άλλη γυναίκα από την αρχαία Ελλάδα.¹

Όλοι γνωρίζουν τον Λεωνίδα, το βασιλιά της Σπάρτης που πέθανε ηρωικά επι-

κεφαλής του σώματος των 300 Σπαρτιατών στη μάχη των Θερμοπυλών. Σχεδόν κανένας όμως δεν γνωρίζει το όνομα και την ιστορία της γυναίκας του Λεωνίδα, της Γοργώς. Το εντυπωσιακό είναι ότι γνωρίζουμε πολύ περισσότερα πράγματα για την Γοργώ από ότι για τον Λεωνίδα, αλλά παρόλ' αυτά είναι ο Λεωνίδας που κέρδισε την διασημότητα. Η Γοργώ ήταν κόρη του βασιλιά Κλεομένη, προκατόχου του Λεωνίδα, και οι πηγές αφηγούνται πολλαπλά περιστατικά που

επιδεικνύουν την εντυπωσιακή ευφυΐα της. Μικρό κοριτσάκι ακόμα έπεισε τον πατέρα της να μην αποδεχτεί να δωροδοκηθεί για να επιτρέψει τη συμμετοχή των Σπαρτιατών στην Ιωνική εξέγερση.² Μετά τον θάνατο του Κλεομένη, ο θρόνος πήγε στον αδερφό του, Λεωνίδα, ανάμεσα στα άλλα επειδή είχε παντρευτεί την ανηψιά του, Γοργώ, και κόρη του προηγούμενου βασιλιά.³ Όταν ο εξόριστος Σπαρτιάτης Δημάρατος έστειλε ένα κρυπτογραφημένο μήνυμα στους Σπαρτιάτες για να τους προειδοποιήσει για την επικείμενη εκστρατεία του Ξέρξη, κανένας Σπαρτιάτης δεν ήταν σε θέση να αποκρυπτογραφήσει το μήνυμα· μόνο η Γοργώ είχε την ευφυΐα να λύσει τον γρίφο, και να βοηθήσει τους Σπαρτιάτες να προετοιμαστούν έγκαιρα.⁴ Και τέλος, καθόλου τυχαία της αποδίδεται η διάσημη φράση «ή ταν ή επί τας». Η Γοργώ έπαιξε λοιπόν καθοριστικό ρόλο στα γεγονότα που σημάδεψαν τους Περσικούς πολέμους· λόγω όμως των σεξιστικών αντιλήψεων για την ιστορία, γυναίκες σαν την Γοργώ γίνονται αόρατες.

Για να κατανοήσουμε την ιστορία των γυναικών στην αρχαία Ελλάδα πρέπει να ξεκινήσουμε από τον έντονα πατριαρχικό χαρακτήρα των αρχαίων ελληνικών κοινωνιών. Αυτό σημαίνει να συγκρυσταλλώμε με την Σκύλα μιας εξιδανικευτικής προσέγγισης της αρχαίας ιστορίας, που είτε ωραιοποιεί την πραγματικότητα, είτε απλούστερα την κρύβει κάτω από το χαλί, αποφεύγοντας να μιλήσει για αυτά τα ζητήματα. Ταυτόχρονα όμως χρειάζεται να αποφύγουμε και την Χάρυβδη που αποδίδει την ανισότητα των δύο φύλων στη βιολογία ή στην υποτιθέμενη εξουσιαστική φύση των ανδρών. Χρειάζεται να ερμηνεύσουμε ιστορικά το φαινόμενο της πατριαρχίας και της ανισότητας των φύλων· σε αυτή την προσπάθεια, το σημείο εκκίνησης είναι αναμφίβολα το κλασικό έργο του Ένγκελς, “Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους”, ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της μαρξιστικής προσέγγισης.⁵ Παρότι το έργο δημοσιεύτη-

κε το 1884, και προφανώς η εξέλιξη της έρευνας έκτοτε έχει αμφισβητήσει διάφορα επιμέρους σημεία του, το βασικό του επιχείρημα για την σύνδεση μεταξύ της κοινωνικής ανισότητας και της ανισότητας των δύο φύλων παραμένει κομβική.⁶

Η πατριαρχική δομή των αρχαίων κοινωνιών

Για να καταλάβουμε τα αίτια της πατριαρχίας, πρέπει να ξεκινήσουμε από την δημογραφική δομή των προβιομηχανικών κοινωνιών. Βασικό χαρακτηριστικό των κοινωνιών πριν την εμφάνιση της σύγχρονης ιατρικής και των εμβολίων και αντιβιοτικών είναι η τεράστια παιδική θνησιμότητα. Υπολογίζεται ότι σε κάθε εκατό παιδιά που γεννιόνταν, τα 30 θα είχαν πεθάνει πριν κλείσουν το πρώτο τους έτος, ενώ άλλα 20 θα είχαν πεθάνει πριν κλείσουν το πέμπτο έτος της ηλικίας τους. Σε αυτές τις συνθήκες, και με δεδομένο ότι πολλές γυναίκες δεν θα ήταν σε θέση να τεκνοποιήσουν ή θα πέθαιναν στη γέννα, υπολογίζεται ότι η μέση γυναίκα θα έπρεπε να γεννήσει 6 παιδιά μόνο και μόνο για να διατηρηθεί ο πληθυσμός στα προϋπάρχοντα επίπεδα του. Αυτός είναι και ο λόγος που η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών άρχιζε να παντρεύεται ήδη από τα 14-15, αμέσως μόλις ήταν σε θέση να τεκνοποιήσουν.

Ένα δεύτερο κομβικό σημείο είναι το χαμηλό τεχνολογικό επίπεδο των αρχαίων κοινωνιών. Σε αυτό τον προβιομηχανικό κόσμο, ένας τεράστιος όγκος εργασίας έπρεπε να δαπανάται σε καθημερινή βάση για την συντήρηση των νοικοκυριών. Σε έναν κόσμο χωρίς πάμπερς μιας χρήσης και ηλεκτρικά πλυντήρια, μια γυναίκα με νεογέννητα παιδιά έπρεπε να δαπανά ώρες ολόκληρες καθημερινά για να πλένει τα σπάργανα των νεογέννητων. Το καθημερινό φαγητό των αρχαίων Ελλήνων, που αποτελούνταν είτε από χυλούς από δημητριακά είτε από ψωμί, κρεμμύδια και ελιές, απαιτούσε ώρες καθημερινής εργασίας για το άλεσμα του σταριού στον χειρόμυλο, το ζύ-

ωμα, το άναμμα της φωτιάς και το μαγείρεμα. Είναι πιθανό ότι ο όγκος αυτής της εργασίας του νοικοκυριού ήταν εφάμιλλος της εργασίας που απαιτούνταν για την παραγωγή των αγαθών και του πλούτου. Η έντονη σύνδεση των γυναικών με την εργασία του νοικοκυριού ήταν αποτέλεσμα αυτής της περιορισμένης τεχνολογίας.

Ένα τρίτο σημείο σχετίζεται με την οικονομική δομή των αρχαίων κοινωνιών. Στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες, η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού δεν κατέχει τα μέσα παραγωγής, αλλά εργάζεται ως μισθωτοί εργάτες. Παρότι και στον δικό μας κόσμο κάποιοι κληρονομούν την οικογενειακή επιχείρηση, για τη μεγάλη μάζα η συμμετοχή στην παραγωγή δεν εξαρτάται από το ποιους έχουν για γονείς ή το αν είναι παντρεμένοι. Στον αρχαίο κόσμο όμως, η μεγάλη μάζα του ελεύθερου πληθυσμού κατείχε τα δικά της μέσα παραγωγής και εργαζόταν αυτόνομα ως αγρότες ή τεχνίτες. Η πρόσβαση όμως στα απαραίτητα μέσα παραγωγής, όπως η γη και τα εργαλεία, προερχόταν σε συντριπτικό βαθμό είτε από την κληρονομιά από τους γονείς είτε από την προίκα. Ο γάμος και η οικογένεια λοιπόν, αποτελούσαν βασικές προϋποθέσεις για την συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία. Επιπλέον, σε έναν κόσμο χωρίς νοσοκομεία, γηροκομεία και συντάξεις, η περίθαλψη και η φροντίδα των αρρώστων, των ανήμπορων και των γερόντων ήταν επίσης κομβικά συνδεδεμένη με τον γάμο και την οικογένεια, και έπεφτε σε συντριπτικό βαθμό στις πλάτες των γυναικών.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, ο γάμος και η οικογένεια αποτελούσαν θεμελιακά φαινόμενα για όλες τις όψεις της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των ανθρώπων στην αρχαιότητα. Αλλά όπως έδειξε ο Ένγκελς, ήταν η εμφάνιση της οικονομικής ανισότητας που αποτέλεσε την καθοριστική δικλείδα για την ανισότητα των φύλων. Η μεταβίβαση της ατομικής ιδιοκτησίας ήταν στενά συνδεδεμένη με την οικογένεια και την

Επιτύμβια στήλη της γιατρού και Μαίας Φανοστράτης

γνησιότητα των τέκνων: και αυτή η σύνδεση οδηγούσε στο να αντιμετωπίζεται η ίδια η γυναίκα ως ιδιοκτησία του πατέρα της ή του συζύγου της.

Δυο φαινόμενα αποτυπώνουν με χαρακτηριστικό τρόπο αυτή την σύνδεση: η μοιχεία και ο βιασμός. Παρότι η λέξη μοιχεία είναι ίδια τόσο στα αρχαία όσο και στα νέα ελληνικά, τα φαινόμενα που περιγράφει η λέξη είναι τελείως διαφορετικά. Στις αρχαίες κοινωνίες μοιχεία για τις γυναίκες αποτελεί οποιαδήποτε σεξουαλική επαφή λαμβάνει χώρα εκτός γάμου και τιμωρείται με πολύ βαριές ποινές κοινωνικού αποκλεισμού από τον νόμο. Η γνησιότητα των παιδιών είναι η βασική αιτία αυτού του φαινομένου. Αντίθετα, για τους άνδρες μοιχεία αποτελεί μόνο η σεξουαλική επαφή με ελεύθερες γυναίκες που είναι υπό την εξουσία κάποιου άλλου άνδρα: το σεξ με δούλες, πόρνες ή άνδρες δεν θεωρείται μοιχεία για τους άνδρες, είναι απολύτως αποδεκτό, και δεν έχει καμία ποινική συνέπεια. Με άλλα λόγια, το θύμα της μοιχείας στην αρχαιότητα είναι πάντα ο άνδρας: ο πατέρας ή ο σύζυγος μιας ελεύθερης γυναίκας. Η ίδια η γυναίκα δεν αποτελεί ποτέ το θύμα: αν ένας

παντρεμένος πάει με μια άλλη παντρεμένη γυναίκα, το θύμα είναι ο άντρας της παντρεμένης, όχι η γυναίκα του παντρεμένου. Το ίδιο ισχύει και με την περίπτωση του βιασμού: το θύμα είναι ο άνδρας ή ο πατέρας, ποτέ η γυναίκα. Εξ ου και γιατί αυτό που μετράει είναι μόνο η πρόθεση του βιαστή. Αν ένας άνδρας βιάσει μια γυναίκα για να ατιμάσει τον σύζυγο της, τότε αυτό θεωρείται βαριά πράξη και μπορεί να τιμωρηθεί ακόμα και με θάνατο. Αλλά αν ένας άνδρας βιάσει μια γυναίκα που του αρέσει ή που θέλει να την παντρευτεί, αυτό είτε θεωρείται θεμιτό, είτε είναι ένα ασήμαντο αδίκημα. Ο πόνος του γυναικείου θύματος είναι χωρίς καμία ποινική σημασία.

Αυτή η πατριαρχική δομή των αρχαίων κοινωνιών είχε ως συνέπεια την κυριαρχία έντονα σεξιστικών αντιλήψεων. Είναι σχεδόν αδύνατον να διαβάσει κανείς οποιοδήποτε αρχαίο κείμενο χωρίς να βρει μπροστά του τέτοιες αντιλήψεις. Ίσως το πιο εύγλωττο παράδειγμα είναι η παρουσία σεξιστικών αντιλήψεων στα φιλοσοφικά και επιστημονικά κείμενα της αρχαιότητας. Ο Αριστοτέλης αποτελούσε αναμφισβήτητο ένα από τα μεγαλύτερα μυαλά της αρχαιότητας. Ο ίδιος θεωρούσε πολύ σημαντικό το ρόλο της εμπειρικής παρατήρησης και όχι απλά της θεωρίας: τα βιολογικά κείμενα του που βασίζονται στην ενδελεχή παρατήρηση αποτελούν ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της αρχαιότητας. Γι' αυτό είναι συγκλονιστικό να βλέπει κανείς τον Αριστοτέλη να ισχυρίζεται ότι οι γυναίκες ως κατώτερες έχουν λιγότερα δόντια, κάτι που η εμπειρική παρατήρηση θα μπορούσε εύκολα να αποδείξει ότι δεν ισχύει, αλλά που ο έντονος σεξισμός του Αριστοτέλη υπερίσχυε. Ακόμα πιο εύγλωττα είναι τα ιατρικά κείμενα που διατείνονται ότι το ανθρώπινο σώμα δεν χαρακτηρίζεται από τον δυισμό ανάμεσα στο ανδρικό και το γυναικείο σώμα, αλλά ότι το ανθρώπινο σώμα είναι αποκλειστικά το ανδρικό, με το γυναικείο σώμα να αποτελεί μια παραμορφωμένη εκδοχή του κανονικού ανδρικού σώματος.

Γυναίκες και κοινωνική τάξη

Δεν ήταν όμως η ζωή όλων των γυναικών ίδια. Οι κοινωνικές ανισότητες δεν συνδέονταν μόνο με την γυναικεία καταπίεση, αλλά δημιουργούσαν και τεράστιες διαφορές ανάμεσα στις γυναίκες.⁷ Τα πρότυπα της πατριαρχίας επέβαλλαν ότι η ζωή των ελεύθερων γυναικών έπρεπε να περιορίζεται γύρω από τον γάμο, το σπίτι και την οικογένεια τους και απέκλειε την παρουσία τους στο δημόσιο χώρο. Για τις πλούσιες γυναίκες, η δυνατότητα να έχουν δούλες τις απάλασσε σε μεγάλο βαθμό από τις οικιακές εργασίες που αποτελούσαν τη μοίρα της μεγάλης πλειονότητας των γυναικών. Παρότι οι πλούσιες γυναίκες ήταν σχετικά περιορισμένες σε πόλεις όπως η κλασική Αθήνα, από την ελληνιστική εποχή και μετά η όξυνση των οικονομικών ανισοτήτων δημιούργησε σημαντικές νέες δυνατότητες, καθώς ο πλούτος πλέον υπερίσχυε του φύλου. Οι πλούσιες γυναίκες μπορούσαν να χρησιμοποιούν τους πόρους τους για να κάνουν ευεργεσίες και να τιμούνται από τις πόλεις τους, και ακόμα και να αναλαμβάνουν δημόσια αξιώματα, όπως π.χ. οι αρχείνες (γυναίκες άρχοντες) της Σύρου. Πολλές πηγές μαρτυρούν ότι οι πλούσιες γυναίκες μπορούσαν να είναι ιδιαίτερα βάνουσες απέναντι στις δούλες τους, που πλήρωναν συχνά τα σπασμένα. Αναμφίβολα, οι δούλες αποτελούσαν την πιο καταπιεσμένη ομάδα των γυναικών στην αρχαιότητα. Σε αντίθεση με τις ελεύθερες γυναίκες, που διέθεταν προστατευόμενη σεξουαλική αξι-

Όστρακο με απόδειξη είσπραξης φόρου από πόρνη

οπρέπεια, ο βιασμός των γυναικών δούλων από τους αφέντες τους αποτελούσε αναφαίρετο δικαίωμα των αφεντών. Ένα πρωτοχριστιανικό κείμενο, οι Πράξεις Ανδρέου, είναι χαρακτηριστικό για τις μεγάλες ανισότητες ανάμεσα σε αφέντρες και δούλες. Το κείμενο αφηγείται το πώς ο απόστολος Ανδρέας προσηλύτισε την Μαξιμίλλα, τη γυναίκα του ρωμαίου επάρχου στην Πάτρα. Η χριστιανή Μαξιμίλλα αρνείται να κάνει πια σεξ με τον άνδρα της, και βάζει μια δούλα της να πάρει το ρόλο της κρυφά στο κρεβάτι, εξαπατώντας τον άνδρα της. Για την πλούσια Μαξιμίλλα το σώμα της δούλας ήταν ένα απολύτως θεμιτό μέσο για να αποφύγει η ίδια την αμαρτία. Όταν τελικά ο έπαρχος θα μάθει την αλήθεια, η δούλα θα τιμωρηθεί με φρικτά βασανιστήρια και θάνατο.

Ακόμα πιο συγκλονιστική μαρτυρία για την ζωή των γυναικών δούλων είναι οι επιγραφές που καταγράφουν τους όρους απελευθέρωσης τους. Ενώ για τους άνδρες δούλους η απελευθέρωση συνήθως απαιτεί την καταβολή χρηματικού αντιτίμου, για τις γυναίκες υπάρχει συχνά ο επιπλέον όρος ότι θα έπρεπε να κάνουν ένα ή δυο παιδιά και να τα παραδώσουν στους αφέντες τους για να κερδίσουν την πλήρη ελευθερία τους. Φανταστείτε το δίλημμα μιας δούλας αν θα πρέπει να πληρώσει για να κερδίσουν τουλάχιστον την ελευθερία τα παιδιά της, ή να κάνει παιδιά και να τα παραδώσει για να κερδίσει η ίδια την ελευθερία της.⁸

Παρότι το γυναικείο πρότυπο της ζωής στο σπίτι και οι οικιακές εργασίες αποτελούσαν τη μοίρα της πλειονότητας των ελευθέρων γυναικών, η φτώχεια συχνά υποχρέωνε ένα σημαντικό αριθμό γυναικών να εργαστούν εκτός σπιτιού για να κερδίσουν τα προς το ζην. Οι περισσότερες γυναίκες που εργάζονταν εκτός σπιτιού ακολουθούσαν κακοπληρωμένα επαγγέλματα που ασκούσαν και εντός του οίκου. Χαρακτηριστικό είναι το επάγγελμα της τροφού, που έδινε το γάλα της σε βρέφη των οποίων οι μανάδες είχαν πεθάνει, δεν είχαν

Ανάγλυφο από την Αλικαρνασσό που απεικονίζει την Αμαζώνα και την Αχίλεια, δύο δούλες μονομάχους

γάλα, ή ήταν αρκετά πλούσιες ώστε να πληρώνουν άλλες γυναίκες. Διαθέτουμε αρκετά συμβόλαια για τροφούς που δείχνουν τους σκληρούς όρους που έβαζαν οι εργοδότες στις τροφούς, όπως το να μην κάνουν σεξ με τους άνδρες τους, ώστε να μην μείνουν έγκυες και τους κοπεί το γάλα, ή να ταΐζουν πρώτα το παιδί του εργοδότη και μόνο αν περίσσευε γάλα τα δικά τους παιδιά μετά. Καθόλου τυχαία, ένας άλλος μεγάλος κλάδος που απασχολούνταν πολλές γυναίκες ήταν στην υφαντουργία, μια δουλειά που ήξεραν από το σπίτι. Ο περιηγητής Πausanias αναφέρει ότι στην Πάτρα της ρωμαϊκής εποχής ο γυναικείος πληθυσμός ήταν διπλάσιος του ανδρικού, καθώς είχαν μεταναστεύσει εκεί πολλές γυναίκες από την Αχαΐα και την Ηλεία που έβγαζαν το ψωμί τους δουλεύοντας για τη δημιουργία λινών υφασμάτων.⁹ Άλλες γυναίκες έπλεναν ρούχα, όπως μαρτυρά ένα αθηναϊκό ανάθημα στις Νύμφες, που αφιέρωσε μια ομάδα πλυντών που περιλάμβανε δύο γυναίκες μαζί με άνδρες δούλους, ξένους και πολίτες.

Μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες

γυναικείας απασχόλησης ήταν η πορνεία. Η πορνεία στην αρχαιότητα είχε δραματικά μεγαλύτερη σημασία σε σχέση με την σύγχρονη εποχή. Ενώ οι γυναίκες παντρεύονταν από τα 15, οι περισσότεροι άντρες παντρεύονταν μετά τα 30, όταν είχαν κληρονομήσει τους γονείς τους και διέθεταν οικονομική ανεξαρτησία για να ανοίξουν το δικό τους σπιτικό. Σε έναν κόσμο που οι αξιοπρεπείς γυναίκες ήταν κλεισμένες στο σπίτι και δεν υπήρχαν μπαρ και καφέ που σύχναζαν και τα δύο φύλα, τα σώματα των φτωχών ελευθέρων γυναικών και των δούλων που γίνονταν πόρνες ήταν το μέσο με το οποίο οι ανύπαντροι (αλλά και οι παντρεμένοι) άντρες ικανοποιούσαν τις σεξουαλικές τους ορμές. Η πορνεία στην αρχαιότητα όχι μόνο δεν ήταν παράνομη ή περιθωριακή, αλλά αποτελούσε και βασικό μέσο πόρων για τα κράτη, καθώς φορολογούνταν κανονικά. Από την ελληνιστική και ρωμαϊκή Αίγυπτο έχουν σωθεί αποδείξεις από τους τελώνες, που αναφέρουν ότι έλαβαν τον φόρο και επιτρέπουν σε μια γυναίκα να εξασκήσει το επάγγελμα της σε έναν συγκεκριμένο δρόμο.

Παρότι η ζωή των εργαζόμενων γυναικών ήταν συνήθως δύσκολη, υπήρχαν και οι εξαιρέσεις από γυναίκες που κατάφεραν να μάθουν κάποιο καλό επάγγελμα και να κερδίσουν χρήμα και τιμή από αυτό. Η γιατρός και μαία Φανοστράτη από την κλασική Αθήνα, η ποιήτρια Αριστοδάμα από την Σμύρνη, που ταξίδεψε μέχρι την κεντρική Ελλάδα και τιμήθηκε από τις κοινότητες των Λοκρών, η χοροψάλτρια Πολυγνώτα από τη Θήβα που τιμήθηκε για τις υπηρεσίες από το ιερό των Δελφών, ή οι διάφορες γυναίκες ζωγράφοι που αναφέρει ο Πλίνιος, αποτελούν εντυπωσιακά παραδείγματα μιας μειοψηφίας γυναικών που κατάφερε να σπάσει τα στεγανά της εποχής της.¹⁰

Η ζωή των γυναικών και η ιστορία της αρχαιότητας

Η μεγάλη μας δυσκολία στο να μελετήσουμε τη ζωή των γυναικών στην αρχαιότητα οφείλεται στο βασικό γεγονός ότι τα δύο φύλα περνούσαν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους σε δύο παράλληλες σφαίρες που εφάπτονταν μόνο εν μέρει: οι άνδρες περνούσαν τον περισσότερο τους χρόνο με άλλους άνδρες, και οι γυναίκες με άλλες γυναίκες. Η συντριπτική πλειοψηφία των αρχαίων κειμένων έχουν γραφτεί από άνδρες, που είτε δεν ενδιαφέρονταν καθόλου για την παράλληλη σφαίρα των γυναικών, είτε γνώριζαν ελάχιστα για αυτήν. Δεν υπάρχει όμως αμφιβολία ότι οι σημαντικότερες στιγμές στη ζωή των γυναικών λάμβαναν χώρα στη δικιά τους παράλληλη σφαίρα και οι σημαντικότερες σχέσεις τους αφορούσαν συνήθως άλλες γυναίκες. Οι φιλίες ανάμεσα στις γυναίκες και τα δίκτυα που δημιουργούσαν έπαιζαν καθοριστικό ρόλο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και την εξεύρεση λύσεων. Ακόμα και οι μοιχαλίδες έπρεπε να στηριχτούν στο δίκτυο των γυναικών φίλων τους για να μπορέσουν να κρύψουν με επιτυχία τη σχέση τους και να αποφύγουν τις δρακόντειες συνέπειες του νόμου.

Χαρακτηριστική είναι από αυτή την

άποψη η περίπτωση των γυναικείων ομοερωτικών σχέσεων. Σε αντίθεση με τις ανδρικές ομοερωτικές σχέσεις, που λάμβαναν χώρα στη δημόσια σφαίρα και ήταν έτσι πολύ ορατές, οι γυναικείες ομοερωτικές σχέσεις ήταν συχνά γνωστές μόνο μεταξύ των γυναικών. Ξέρουμε ότι σε κάποιες πόλεις, όπως η Σπάρτη και η Μυτιλήνη, οι γυναικείες ομοερωτικές σχέσεις είχαν θεσμοποιημένο και δημόσιο χαρακτήρα, καθώς οι χοροί των νεαρών κοριτσιών που συμμετείχαν σε σημαντικές τελετές και εορτές των πόλεων τους εξέφραζαν τον ομοερωτικό θαυμασμό τους για την κορυφαία του χορού. Τα ποιήματα της Σαπφούς μας προσφέρουν ένα εξαιρετικό παράθυρο στην παράλληλη σφαίρα των γυναικών της Λέσβου και των ομοερωτικών σχέσεων που δημιουργούνταν μέσα σε αυτήν.

Από την άλλη πλευρά όμως, οι γυναίκες έπαιζαν πολύ σημαντικό ρόλο και στον κόσμο των ανδρών, κάτι που συχνά μένει αόρατο εξαιτίας του τρόπου που γράφουμε και αφηγούμαστε την ιστορία. Ο περισσότερος κόσμος θεωρεί ότι η αρχαία Σπάρτη ήταν μια έντονα ανδροκρατική και милитарιστική κοινωνία, όπου ο ρόλος των γυναικών ήταν μηδαμινός. Στην πραγματικότητα, ισχύει το ακριβώς αντίθετο. Στην Σπάρτη, το έθιμο ήταν οι άνδρες να κληρονομούν την περιουσία του πατέρα τους, και οι γυναίκες της μητέρας τους. Αυτό, σε συνδυασμό με τις μεγάλες προίκες, σήμαινε ότι ήδη τον 4ο αιώνα π.Χ. το 40% της γης ανήκε στις γυναίκες, ενώ στην ελληνιστική εποχή οι γυναίκες είχαν πια το μεγαλύτερο μέρος της γης στα χέρια τους. Όταν ο Άγης και ο Κλεομένης, οι μεταρρυθμιστές βασιλιάδες της ελληνιστικής Σπάρτης, προσπάθησαν να αναδιανεύουν την γη για να εξισώσουν τις ανισότητες και να αυξήσουν τον αριθμό των πολιτών, ήξεραν ότι για να έχουν την παραμικρή επιτυχία τα σχέδια τους, έπρεπε πρώτα να πείσουν τις γυναίκες και τις μανάδες τους να τα υιοθετήσουν και να κινητοποιήσουν τα δίκτυα φίλων και υποτακτικών που είχαν υπέρ τους.

Για να πετύχουν τα σχέδια των ανδρών βασιλιάδων στη Σπάρτη, έπρεπε οι γυναίκες να συνταχτούν μαζί τους. Η μελέτη της ιστορίας των γυναικών αναδεικνύει μια πολύ διαφορετική εικόνα της Σπάρτης από αυτή που δίνουν οι ιστορικοί που ασχολούνται αποκλειστικά με τους άνδρες.

Η ιστορία των γυναικών αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ιστορίας της αρχαιότητας. Η πατριαρχία αποτελούσε αναμφίβολα δομικό στοιχείο των αρχαίων κοινωνιών. Αλλά όπως προσπάθησα να δείξω, η πατριαρχία δεν είναι αποτέλεσμα της βιολογίας ή της ανθρωπίνης φύσης, αλλά αποτέλεσμα των βασικών χαρακτηριστικών μιας προβιομηχανικής κοινωνίας με έντονες οικονομικές ανισότητες. Ο κόσμος μας έχει προ πολλού δημιουργήσει τις υλικές και κοινωνικές συνθήκες που θα επέτρεπαν να απαλλαγούμε από την γυναικεία καταπίεση, αλλά οι ανισότητες του καπιταλισμού διατηρούν αυτή την κατάσταση. Η ιστορία των γυναικών στην αρχαιότητα δεν αναδεικνύει απλά μια άλλη όψη της αρχαιότητας· ταυτόχρονα τονίζει την ανάγκη να αγωνιστούμε ώστε να γίνει η γυναικεία καταπίεση μουσειακό έκθεμα. ■

Σημειώσεις

1. S. Georgoudi κ.α., Αρχαία Ελλάδα γένους θηλυκού, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2006.
2. Ηρόδοτος, 5.51.
3. Ηρόδοτος, 7.204-5.
4. Ηρόδοτος, 7.239.
5. Φ. Ένγκελς, Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 2013.
6. Δες την αποτίμηση στο αφιέρωμα στο τεύχος 65 του 1994 του περιοδικού International Socialism Journal: <https://www.marxists.org/archive/harman/1994/xx/engels.htm>.
7. S. B. Pomeroy, Θεές, πόρνες, σύζυγοι και δούλες: οι γυναίκες στην κλασική αρχαιότητα, Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 2008.
8. Για τη ζωή των γυναικών δούλων, δες την ανθολογία αρχαίων πηγών Κ. Βλασόπουλος – Ε. Μπαθρέλλου, Η ζωή μου όλη: καθημερινές ιστορίες δούλων από την αρχαιότητα, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2020.
9. Πausanias, Ελλάδος περιήγησις, 7.21.14.
10. Πλίνιος ο Νεώτερος, Φυσική ιστορία, 35.40.

Κύπρος πριν το 1974 Ιστορία πογκρόμ κατά των Τουρκοκυπρίων

Φέτος γιορτάζουμε τα πενήντα χρόνια από την πώση της Χούντας στην Ελλάδα. Τόσα χρόνια έχουν περάσει από το πραξικόπημα και τον ελληνοτουρκικό πόλεμο στην Κύπρο. Τα δημοσιεύματα και η κυρίαρχη ιστορική αφήγηση μιλάνε για τη “βάρβαρη εισβολή της Τουρκίας” στις 20 Ιούλη του 1974 που ακολούθησε το “προδοτικό” ή “χουντικό-αμερικανοκίνητο” πραξικόπημα στις 15 Ιούλη του 1974. Είναι μία μονόπλευρη και διαστρεβλωμένη αφήγηση που έχει σαν σκοπό να αποκρύψει τις ευθύνες της ελληνικής και ελληνοκυπριακής άρχουσας τάξης στον πόλεμο αυτό. Σήμερα, με την απειλή του πολέμου να κλιμακώνεται σε όλη την περιοχή, τις κυβερνήσεις σε Αθήνα και Λευκωσία να στηρίζουν το Ισραήλ

Η πρώτη Πράσινη Γραμμή στην Κύπρο χαράχτηκε το 1963. Η Αργυρή Ερωτοκρίτου θυμίζει τις επιθέσεις της ΕΟΚΑ Β' και επιμένει ότι η λύση είναι οι κοιντοί αγώνες ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων εργατών.

στη γενοκτονία απέναντι στους Παλαιστίνιους και να εντείνεται ο ανταγωνισμός με την Τουρκία, έχουμε κάθε λόγο να απαντήσουμε σε αυτά τα αφηγήματα που αναπαράγονται και σήμερα, από τη σκοπιά των συμφερόντων της εργατικής τάξης.

Σκοπύμως η απαρχή των γεγονότων τοποθετείται τον Ιούλιο του '74 προσπαθώντας να διαγράψει τα συστηματικά εγκλήματα κατά των Τουρκοκυπρίων ακόμα από το 1958 στο νησί είτε από φασιστικές παραστρατιωτικές ομάδες, είτε από το επίσημο κυπριακό κρά-

τος που προέκυψε με τις συμφωνίες Ζυρίχης του 1960 είτε από τον ελληνικό στρατό που είχε παρουσία στο νησί.

Η πράσινη γραμμή δεν χαράχτηκε με τον πόλεμο του 1974 αλλά δέκα χρόνια νωρίτερα μετά τα “ματωμένα Χριστούγεννα” του Δεκέμβρη του 1963 και το πογκρόμ που οργάνωσαν ακροδεξιές ελληνοκυπριακές ομάδες στην Ομορφίτα της Λευκωσίας απέναντι σε Τουρκοκύπριους.

Για να καταλάβουμε όμως τις αιτίες των γεγονότων αυτής της περιόδου χρειάζεται να ξεκινήσουμε από την αφε-

τηρία του πλαισίου μέσα στο οποίο συνέβαιναν και να δούμε πιο συγκεκριμένα τις σχέσεις και τους ανταγωνισμούς στο τρίγωνο Αθήνας - Άγκυρας - Λευκωσίας.

Η δεκαετία του '60 χαρακτηριζόταν από μεγάλες ανακατατάξεις στην περιοχή και αστάθεια. Η Αγγλία είχε αναγκαστεί να αποχωρήσει από μια σειρά παλιές αποικιακές της κτήσεις κάτω από τις νίκες των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων. Ο Νάσερ στην Αίγυπτο είχε εθνικοποιήσει τη διώρυγα του Σουέζ το 1955 και μαζί Αγγλία και Γαλλία χάνουν τον έλεγχο της. Οι ΗΠΑ έπαιζαν πρωταγωνιστικό ρόλο αλλά ο ψυχρός πόλεμος με την ΕΣΣΔ μαινόταν. Ταυτόχρονα άνοιγε η δυνατότητα στην περιοχή και σε μικρότερους τοπικούς παίκτες να διεκδικήσουν μερίδιο από την αγορά. Ελλάδα και Τουρκία συναποτελούν τη νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO στην περιοχή, από το 1953, και μπαίνουν σε μια κούρσα σκληρών ανταγωνισμών για το ποια από τις δύο θα είναι το κεφαλοχώρι.

Το 1873 ήταν η περίοδος που ανακαλύφθηκαν τα πετρέλαια στο Αιγαίο, στον Πρίνο ταυτόχρονα με τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο και το αραβικό εμπόριο στα πετρέλαια της Δύσης. Η "πετρελαϊκή κρίση" όπως ονομάστηκε τότε, μετέτρεψε κοιτάσματα σαν αυτό του Πρίνου από ασύμφορα σε μεγάλες ευκαιρίες. Παράλληλα η Ελλάδα διεκδικούσε την κήρυξη του Αιγαίου σε κλειστή θάλασσα-«αρχιπέλαγος»- και την αναγνώριση της υφαλοκρηπίδας των νησιών του Αιγαίου με την επακόλουθη αποκλειστικότητα στο δικαίωμα εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων του αλλά και τον έλεγχο στα θαλάσσια περάσματα. Τα διεθνή ύδατα θα περιορίζονταν στο 19% στο Αιγαίο από 49%, ενώ η Ελλάδα θα έλεγχε το 71.5% από το 43%, αφήνοντας επί της ουσίας την Τουρκία αποκλεισμένη. Κινήσεις καθόλου αμυντικές από την πλευρά του ελληνικού καπιταλισμού αλλά άκρως επιθετικές.

Οι σχέσεις Αθήνας - Άγκυρας περνούσαν, όπως και σήμερα, διαδοχικές φάσεις συνομιλιών, κούρσας εξοπλισμών

και αντιπαραθέσεων που έφταναν ακόμα και σε θερμά επεισόδια ή και πόλεμο το 1974.

Η σχέση Αθήνας - Λευκωσίας δεν ήταν επίσης ευθύγραμμη. Η κυβέρνηση του Μακαρίου βρέθηκε αρκετές φορές σε σύγκρουση με τη μητέρα πατρίδα. Ο λόγος ήταν τα ξεχωριστά συμφέροντα μιας αναδυόμενης αστικής ελληνοκυπριακής τάξης στο νησί που κληρονόμησε ένα κράτος μετά την αποχώρηση των Βρετανών που μπορούσε να πολλαπλασιάσει την οικονομική της δύναμη στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Όταν η Λευκωσία θεωρούσε ότι η Αθήνα διαπραγματευόταν για λογαριασμό της χωρίς να λαμβάνει αυτά τα συμφέροντα υπόψιν ερχόταν η ρήξη.

Τα εγκλήματα κατά των Τουρκοκυπρίων

Η επιδίωξη για αποκλεισμό των Τουρκοκυπρίων ξεκινά από πολύ παλιά στο νησί. Κατά τη διάρκεια του ανταποικιακού αγώνα η ΕΟΚΑ του χίτη Γρίβα, δολοφόνησε περισσότερους "εσωτερικούς εχθρούς" παρά Βρετανούς. Στην περίοδο 1955- 1959 σκοτώθηκαν 504 άνθρωποι, οι 142 Βρετανοί, οι 64 Τουρκοκύπριοι και οι 278 Ελληνοκύπριοι αριστεροί. Είναι μια παγκόσμια πρωτοτυπία για μια οργάνωση που διεκδικούσε για τον εαυτό της την ηγεσία του αγώνα απέναντι στους Βρετανούς, να έχει σκοτώσει πολύ περισσότερους ντόπιους παρά αποικιοκράτες. Αυτός ο εθνικιστικός προσανατολισμός αποκαλύφθηκε και στα επόμενα χρόνια με την ίδρυση από τον Γρίβα πάλι της ΕΟΚΑ-Β που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο πραξικόπημα του '74 αλλά και στη βία και τις θηριωδίες απέναντι σε Τουρκοκύπριους και αριστερούς. Χαρακτηριστικά, ο Γρίβας απαντώντας σε μια επιστολή του Μητροπολίτη Άνθιμου ο οποίος του ζητούσε να σταματήσει τις δολοφονίες των αριστερών το 1958, έγραφε: «οι κομμουνιστάι είναι αντιπαλοί μας, είτε το θέλουμε είτε όχι. Ενδείκνυται να τους εξοντώσουμε ως πολιτική οντότητα ώστε να μην είναι υπολογισμός, δυνάμενη δια αποφά-

σεων της να επηρεάζει το εθνικό ζήτημα όπως συνέβαινε μέχρι τούδε».

Η επιθετικότητα απέναντι στους Τουρκοκύπριους δεν εκφραζόταν μόνο από την ακροδεξιά. Πρώτα από όλα ξεκινούσε από την ελληνοκυπριακή άρχουσα τάξη με οικονομικούς όρους και εν συνεχεία όπου "χρειάζονταν" και με στρατιωτικούς.

Η ελληνοκυπριακή άρχουσα τάξη ήταν η κυρίαρχη οικονομική δύναμη στο νησί μεταξύ των δύο κοινοτήτων δεκαετίες ολόκληρες αν όχι και περισσότερο. Ενώ οι Τουρκοκύπριοι αποτελούσαν το 20% του πληθυσμού η συμμετοχή τους στις οικονομικές δραστηριότητες είναι κατά πολύ αναντίστοιχη και αποκαλυπτική αυτού του αποκλεισμού. Το 1963 οι τ/κ συμμετέχουν στο 6.1% των εισαγωγών και στο μόλις 0.5% των εξαγωγών. Η εκκλησία της Κύπρου απέκλειε τους τουρκοκύπριους από την ενοικίαση γης και οι ελληνοκύπριοι καπιταλιστές από τις επιχειρήσεις τους. Έφταναν στο σημείο το ίδιο το κράτος να μπλοκάρει αγορές μέσω παραγωγής από Τουρκοκύπριους. Το υπουργείο Εμπορίας αρνούνταν τη νομιμοποίηση αυτών των αγορών.

Το Νοέμβριο του 1963 ο πρόεδρος Μακάριος ανακοίνωσε την περιβόητη "κατάργηση των 13 σημείων" του Συντάγματος της κυπριακής Δημοκρατίας. Παρουσίασε αυτή του την κίνηση ως "εθνικό σχέδιο" για την "αποκατάσταση" του κυπριακού λαού. Η κατάργηση των 13 σημείων είχε σκοπό τον εξαναγκασμό των Τουρκοκυπρίων σε αποδοχή ακύρωσης των συμφωνιών της ίδρυσης του κυπριακού κράτους και την παραίτηση τους από κάθε πολιτικό τους πρόνομιό.

Οι Τουρκοκύπριοι αντέδρασαν και αυτό που ακολούθησε ήταν πογκρόμ απέναντι τους. Ήταν μια μετατροπή της ανοιχτής συγκρούσης που άνοιξε ο Μακάριος σε δολοφονίες, βιασμούς, ξυλοδαρμούς από στελέχη παραστρατιωτικών ομάδων που κάποιες λειτουργούσαν και κάτω από την ανοχή του ίδιου του Μακαρίου. Δεν θα ήταν η τελευταία φορά.

Μετά από τα γεγονότα του 1963 ο μισός τουρκοκυπριακός πληθυσμός εξαναγκάστηκε σε εσωτερική μετανάστευση σε έξι περιοχές που κάλυπταν μόλις το 4,8% του εδάφους της Κύπρου, στους θύλακες.

Η κυρίαρχη αφήγηση θέλει να παρουσιάζει αυτή την προσφυγοποίηση των Τουρκοκυπρίων σαν «οικειοθελή» πράξη κάτω από τις επιταγές της τουρκοκυπριακής εθνικιστικής οργάνωσης, της ΤΜΤ. Πρόκειται για γελοιότητες. Οι Τουρκοκύπριοι βρέθηκαν κάτω από σκληρό μποϊκοτάζ από το κυπριακό κράτος. Από την απαγόρευση εισόδου σε αυτούς τους θύλακες προϊόντων ζωτικών για την επιβίωση τους μέχρι και απαγόρευση μετακίνησης στο υπόλοιπο νησί. Ο Μακάριος ανά περιόδους χαλάρωνε τα ασφυκτικά αυτά μέτρα μόνο και μόνο για να τα χρησιμοποιήσει ως διαπραγματευτικό χαρτί. Όπως και να έχει, οι πρώτοι πρόσφυγες στο νησί ήταν τουρκοκύπριοι.

Ακολούθησαν εγκλήματα όπως αυτά του 1967 στα χωριά Κοφίνου και Άγιοι Θεόδωροι. Σφαγιάστηκαν 24 Τουρκοκύπριοι από τον ελληνοκυπριακό στρατό, την Εθνική Φρουρά, τις ημέρες που η χουντική κυβέρνηση διαπραγματευόταν με την Τουρκία στον Έβρο. Ήταν ένα επεισόδιο που οργανώθηκε από τον Μακάριο σε κόντρα με την ΕΟΚΑ-Β και τη Χούντα θέλοντας να αποδείξει την υπέροχη του στις εξελίξεις και να σαμποτάρει τις διαπραγματεύσεις. Ολόκληρη αυτή η περίοδος ήταν γεμάτη από τέτοια εγκλήματα που είχαν σαν στόχο την ουσιαστική εξαφάνιση των τ/κ από κρατικούς θεσμούς, την οικονομία και κάθε δραστηριότητα κάτω από το πρίσμα των σκληρών ανταγωνισμών.

Το 1968 ο Μακάριος έλεγε στη Χούντα σχετικά με τις διαπραγματεύσεις για το κυπριακό: «Πάντως από μια κακή λύσιν προτιμώ τη σημερινή κατάσταση, εφόσον βεβαίως θα διατηρηθεί η ειρήνη. Έχουμε ήδη μια καθαρώς ελληνική κυβέρνηση εις την Νήσον. Οι Τούρκοι δεν μετέχουν της κυβερνήσεως. Δια τούτο φρονώ ότι δεν πρέπει να σπεύσομεν».

Ένα άλλο επιχείρημα που χρησιμο-

Μέλη της ΕΟΚΑ Β' οδηγούνται στα δικαστήρια στη Λευκωσία. Δικηγόρος τους ο Νίκος Αναστασιάδης (διακρίνεται στο βάθος).

ποιείται κατά κόρον για τον πόλεμο του 1974 είναι ότι οι δύο μητέρες πατρίδες προστάτευαν τα αδέλφια τους στο νησί. Πρόκειται για αλακαρτ προστασία. Η ελληνική άρχουσα τάξη όπως και η τουρκική κανένα ενδιαφέρον δεν είχαν για τις «αδερφές» κοινότητες τους στο νησί. Το μαρτυρούν άλλωστε μέσα από διαλόγους της περιόδου όπως τους παρακάτω: σε μια συνομιλία που είχε ο Ιωαννίδης της Χούντας με τον επιτελάρχη της Εθνικής Φρουράς της Κύπρου, Παύλο Παπαδάκη, τον Μάρτιο του 1974, προσπαθώντας υποτίθεται να συνετίσει την Εθνική Φρουρά από σχέδια για πραξικοπηματική ανατροπή της κυβέρνησης του Μακαρίου. Λέει ο Ιωαννίδης «Κοιτάξτε, τώρα τα προβλήματα μας είναι πολύ πιο σοβαρά σε άλλους τομείς όπως βλέπετε. Να έχεις υπόψη σου Παύλο ότι το πετρέλαιο είναι πολύ ανώτερο από ό,τι υπολογίζαμε. Είναι πάρα πολύ και εν πάσει περιπτώσει θα την αγοράσουμε οχτώ φορές στην Κύπρο». Το δεύτερο παράδειγμα έρχεται στις 15 Ιουλίου του 1974, ημέρα του πραξικοπήματος απέναντι στην κυβέρνηση του Μακαρίου στην Κύπρο, συνεδριάζει το

Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας της Τουρκίας. Ο υπουργός Οικονομικών, ο Μπαϊκάλ, λέει «Δεν μας απασχολεί αν θα γίνει πραξικόπημα ή όχι. Αν ανατράπηκε ο Μακάριος ή όχι. Το σημαντικό είναι ότι η Ελλάδα επίσημα θα μας κυκλώσει από τον Νότο. Θα είναι σε θέση να ελέγχει την κεντρώα και την ανατολική Μικρασία και να δεσπόζει στην Ανατολική Μεσόγειο. Γιατί το φλέγον ζήτημα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις αναφέρεται στο Αιγαίο. Έχει σχέση με την υφαλοκρηπίδα. Το πρόβλημα προέκυψε όταν η Ελλάδα ανακάλυψε τα πετρέλαια». Άλλωστε είχαν αδιαφορήσει στο παρελθόν για τουρκικές μειονότητες όπως αυτή στη Ρόδο όταν τα Δωδεκάνησα ενώθηκαν με την Ελλάδα.

Η κατάρρευση της Χούντας

Η Χούντα είχε κλονιστεί από την εξέγερση του Πολυτεχνείου λίγους μήνες νωρίτερα από τον Ιούλιο του 1974. Προχώρησε να κάνει πραξικόπημα στην Κύπρο διότι είχε να λύσει και δικές της εσωτερικές αντιφάσεις. Υπήρχαν τρεις ομάδες στο εσωτερικό της, του Ιωαννίδη, του Παπαδόπουλου και αυτοί οι οποίοι

Ο Σαμψών με την ελληνική σημαία στην Ομορφίτα

ήθελαν να κάνουν το άνοιγμα στους πολιτικούς. Η εξόρμηση της Χούντας προς την Κύπρο είχε πολλούς σκοπούς. Αυτό που ήθελαν να κάνουν ήταν μια πετυχημένη επέμβαση στην Κύπρο, γρήγορη, να κερδίσουν και να αποκτήσουν λαϊκό έρεισμα. Να απαλλαγούν από τον Μακάριο ο οποίος εξέφραζε την ελληνοκυπριακή άρχουσα τάξη της οποίας τα συμφέροντα δεν ταυτίζονταν πάντα με τις επιδιώξεις της Αθήνας. Και βέβαια από την άλλη ήθελαν να πάρουν το πάνω χέρι στους ανταγωνισμούς της περιόδου.

Τίποτε από όλα αυτά δεν κατάφεραν.

Στις 20 Ιούλη, όταν έγινε η τουρκική εισβολή, η Χούντα κάλεσε σε επιστράτευση. Αποδείχτηκε ένα πραγματικό φιάσκο. Οι φαντάροι που καλούσαν να μπουν στους στρατώνες ήταν κόσμος ο οποίος ήξερε ότι αυτοί που τους καλούν να πολεμήσουν είναι οι μακελάρηδες του Πολυτεχνείου. Υπήρχε ένα γνήσιο ταξικό ένστικτο που έλεγε ότι ο εχθρός μας είναι εδώ και δεν είναι στην Κύπρο. Ακόμα και οι ειδήσεις στις τηλεοράσεις της εποχής περιγράφουν ότι στους στρατώνες έφτανε ο κόσμος με σαγιο-

νάρες. Σε αυτούς δεν μπορούσε με τίποτα να επιβληθεί η πειθαρχία. Οι αξιωματικοί δίσταζαν να μοιράσουν όπλα ή ακόμα και να δώσουν βασικά παραγγέλματα. Αυτή ήταν η "Επιστράτευση της Σαγιονάρας" και κάτω από αυτή τη διαδικασία κατέρρευσε η Χούντα.

Στην Κύπρο το πραξικόπημα που έγινε από την ΕΟΚΑ-Β και κομμάτια του στρατού σε συνεννόηση με τη Χούντα δεν εξελίχθηκε όπως το υπολόγιζαν. Ο Μακάριος διέφυγε και οι πραξικοπηματίες αντιμετώπισαν αντίσταση σε μια σειρά από πόλεις και γειτονιές. Υπήρχε αντίσταση και στο ίδιο το Προεδρικό Μέγαρο, και στις γειτονιές της Λευκωσίας και στην Αρχιεπισκοπή και πολύ περισσότερο στην Πάφο. Υπήρχε κόσμος ο οποίος πραγματικά βρήκε όπλα, έστησε οδοφράγματα. Κι αυτά ήταν εντελώς ανοργάνωτα ακόμα και από την αριστερά - το ΑΚΕΛ.

Όρισαν για πρόεδρο της πραξικοπηματικής κυβέρνησης τον Νίκο Σαμψών, ο οποίος είχε πρωτοστατήσει στις σφαγές του 1963. Αν δηλαδή κέρδιζε το πραξικόπημα αυτό που θα ακολουθού-

σε θα ήταν σφαγές αριστερών Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.

Ακόμα και στον ίδιο τον πόλεμο του 1974 οι θηριωδίες και τα εγκλήματα της δικής μας πλευράς αποσιωπούνται. Μια από τις πιο μαύρες σελίδες αυτής της ιστορίας γράφτηκε στις 14/8/1974. Στα χωριά έξω από την Αμμόχωστο, Αλόα, Μάραθα, Σανταλάρι, που ήταν και τα τρία Τουρκοκυπριακά, συντελέστηκε μία σφαγή, ένα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας κατά τον ΟΗΕ. Ελληνοκύπριοι ΕΟΚΑ Βητατζίδες, βίασαν, εκτέλεσαν, έκαψαν 126 άτομα. Το νεότερο ήταν 16 ημερών. Μαρτυρίες λένε πως έπιαναν τα μωρά και τα πετούσαν στον αέρα και ενώ ήταν στον αέρα τα πυροβολούσαν.

Ο πόλεμος του '74 στην Κύπρο άφησε δολοφονημένους, βιασμένες γυναίκες, αγνοούμενους, πρόσφυγες και στις δύο πλευρές.

Ουδέποτε όμως καταδικαστηκε κάποιος ούτε για το πραξικόπημα ούτε για τις δολοφονίες. Ο ίδιος ο Μακάριος το Δεκέμβριο του 1974 απέδωσε "κλάδο ελαίας" δηλαδή χάρη στους πραξικοπηματίες. Ακόμα και ο Σαμψών που καταδικάστηκε σε εικοσαετή φυλάκιση εξέτησε λίγους μήνες από αυτήν. Την ίδια πολιτική συνέχισαν όλες οι δεξιές κυβερνήσεις τα επόμενα χρόνια.

Άρα το τι έγινε το 1974 στην Κύπρο δεν είναι τίποτα άλλο από τη σύγκρουση δύο υποϊμπεριαλιστικών δυνάμεων, της Ελλάδας και της Τουρκίας, που έφτασε σε πολεμικό επίπεδο. Σίγουρα η ελληνική και η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν μπορούν να εμφανίζονται ως θύματα αυτού του πολέμου έχοντας πίσω τους αυτή την προϊστορία απέναντι στους Τουρκοκύπριους. Καμιά άρχουσα τάξη είτε στην Αθήνα είτε στην Άγκυρα δεν μπορούν να υποκρίνονται ότι νοιάζονται για τα "αδέλφια" τους στο νησί. Οι σφαγές, ο ξεριζωμός, οι βιασμοί, οι αγνοούμενοι είναι και στις δύο πλευρές. Ο δρόμος για να μην επαναληφθούν αυτά τα εγκλήματα είναι μπροστά μας. Οι επιλογές της Αριστεράς είναι κρίσιμες για αυτές τις εξελίξεις.

Η στάση του ΑΚΕΛ

«Μερικοί βιάζονται και θέλουν να πα-
ραγνωρίσουν το στάδιο του αγώνα που
περνάμε και να το ρίξουν στον ταξικό
αγώνα. Αν όμως διαπράτταμε τέτοιο λά-
θος το αποτέλεσμα δε θα ήταν η κατά-
κτηση της εξουσίας από την εργατική τά-
ξη αλλά η κατάκτηση της Κύπρου από τα
τουρκικά στρατεύματα κατοχής και τους
ιμπεριαλιστές. Γιατί η όξυνση του ταξι-
κού αγώνα θα εξασθενούσε το εσωτε-
ρικό μέτωπο αντίστασης του λαού». Αυ-
τά έλεγε το 1978 στο 14ο συνέδριο του
ΑΚΕΛ, ο Εζεκίας Παπαϊωάννου, γενικός
γραμματέας του κόμματος. Ο πατριωτι-
σμός των ρεφορμιστικών κομμάτων, ιδι-
αίτερα των σταλινικών, είναι στην πραγ-
ματικότητα η εθνική ενότητα πασπα-
λισμένη με αντιιμπεριαλισμό. Αλλά αυ-
τή δεν είναι μια στάση νέα για το ΑΚΕΛ
εκείνη την περίοδο. Από το 1963 στήρι-
ξε τις κινήσεις του Μακαρίου για μονο-
μερή κατάργηση των 13 σημείων του
Συντάγματος που καταργούσαν βασικές
ελευθερίες των Τουρκοκυπρίων. Στήριζε
την ελληνοκυπριακή άρχουσα τάξη και
στα γεγονότα του Δεκέμβρη του 1963
καταγγέλλοντας την Τουρκία, ενώ ε/κ
ακροδεξιοί σφαγίασαν τ/κ εργάτες.

Όταν η ακροδεξιά τουρκοκυπριακή
οργάνωση η TMT καλούσε τους Τουρ-
κοκύπριους εργάτες να αυτο-διαγρα-
φονται από το μεγαλύτερο δικοινοτικό
συνδικάτο, την ΠΕΟ, το ΑΚΕΛ που είχε
την πλειοψηφία στην ΠΕΟ, “διευκόλυ-
νε” τους τ/κ εργάτες βοηθώντας τους αν
ήθελαν να φύγουν ακόμα και στο εξω-
τερικό. Η στρατηγική αυτή είχε ολέθρια
αποτελέσματα.

Το αντίδοτο στους εθνικισμούς είναι
ο διεθνισμός. Επιλογές που ρίχνουν γέ-
φυρες αλληλεγγύης με τις υπόλοιπες ερ-
γατικές τάξεις και όχι διαχωριστικά τεί-
χη. Η ενότητα της εργατικής τάξης είναι
απαραίτητη προϋπόθεση για τον τερμα-
τισμό των εθνικισμών, των πολέμων.

Υπήρχε παράδοση σε κοινούς αγώ-
νες τις προηγούμενες δεκαετίες αλλά το
ΑΚΕΛ προτίμησε να προσδεθεί στα συμ-
φέροντα της ελληνοκυπριακής άρχου-
σας τάξης. Έφτασε στο σημείο να δια-

γράφει τις διεθνιστικές παραδόσεις του
ΚΚ Κύπρου από το οποίο προήλθε. Από
τη δεκαετία του 1920 το νεαρό ΚΚ έβαζε
θέμα κοινού αντιιμπεριαλιστικού αγώνα Ελ-
λήνων και Τούρκων της Κύπρου με προ-
οπτική την «απελευθέρωση της Κύπρου
από τα χέρια της καπιταλιστικής και ιμπε-
ριαλιστικής Αγγλίας» και τη δημιουργία
της «Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Δημοκρα-
τίας της Κύπρου». Το ΑΚΕΛ κατέληξε να
συντάσσεται με το μέτωπο για ένωση με
την Ελλάδα αδιαφορώντας για τις τύχες
της τουρκοκυπριακής εργατικής τάξης.

Η Αριστερά σήμερα χρειάζεται να
πιάσει το νήμα του διεθνισμού. Σε Άγκυ-
ρα, Αθήνα και Λευκωσία ο εχθρός μας
παραμένει το κεφάλαιο και η στρατο-
κρατία. Κάθε πολεμική δαπάνη κοστίζει
τη δημόσια Υγεία και Παιδεία μας, την
προστασία του περιβάλλοντος και τη
δασοπροσβεση, τους μισθούς μας. Η
σύγκρουση με τις κούρσες εξοπλισμών,
τον καθορισμό των ΑΟΖ και με τη συμ-
μετοχή των χωρών μας σε αντιδραστι-
κούς πολέμους είναι μια πολύ χειροπια-
στή αφετηρία. Οι φρεγάτες στην Ερυ-
θρά στο πλευρό του κρατους- δολοφό-
νου του Ισραήλ, οι αγορές φρεγατών και
F35 δεν εξασφαλίζουν “ασφάλεια” από
την “επιθετικότητα” της Τουρκίας. Ούτε
οι άζονες που στήνονται με Κύπρο - Ισ-
ραήλ - Αίγυπτο για το φυσικό αέριο εξ-
ασφαλίζουν ειρήνη και ευημερία.

Ταυτόχρονα, χρειάζεται η εναντίωση
μας στις πολιτικές των κλειστών συνό-
ρων. Είτε αυτό αφορά το φράχτη στον
Έβρο ή τις δολοφονικές επαναπροωθή-
σεις στη Μεσόγειο είτε τα στρατόπεδα
συγκέντρωσης που στήνονται και στις
τρεις χώρες. Ο εθνικισμός και ο ρασι-
σμός πάνε χέρι χέρι για τους από πάνω.

Καθήκον της Αριστεράς είναι η ανά-
πτυξη δεσμών φιλίας και εμπιστοσύνης.
Στην Κύπρο οι δικοινοτικές εκδηλώσεις,
διαδηλώσεις μεταξύ ελληνοκυπριακών
και τουρκοκυπριακών συνδικάτων, κομ-
μάτων της Αριστεράς, έχουν πολλαπλα-
σιαστεί τις τελευταίες δεκαετίες. Από τα
κοινά μνημόσυνα αγνοουμένων του πο-
λέμου του '74 και των δύο πλευρών με-
τά τις εκταφές και τις ταυτοποιήσεις που

έγιναν σε ομαδικούς τάφους, ως τα κοι-
νά συλλαλητήρια κάθε Πρωτομαγιά. Αλ-
λά δεν σταμάτησαν εκεί. Φτάσαμε σε
κοινές απεργίες εκπαιδευτικών και αντι-
φασιστικές διαδηλώσεις απέναντι στις
προκλήσεις των φασιστικών ομάδων
του σήμερα. Κάθε οργανωμένη εναντίω-
ση σε ρατσιστικά μέτρα των κυβερνήσε-
ων ή φασιστικές εκδηλώσεις, όπως πρό-
σφατα έγινε μετά τα πογκρόμ που ορ-
γάνωσε η Χρυσή Αυγή της Κύπρου, το
ΕΛΑΜ, γεννά αλληλεγγύη στην τουρκο-
κυπριακή εργατική τάξη.

Η αναγνώριση των ευθυνών της δικής
μας άρχουσας τάξης μέσα σε αυτή τη
σύγκρουση απλώνει δεσμούς εμπιστο-
σύνης στην εργατική τάξη της Τουρκίας
και των Τουρκοκυπρίων. Γιατί, για να κα-
ταφέρουμε την ενότητα των από τα κά-
τω που θα φέρει την ειρήνη στην περιο-
χή χρειάζεται σε κάθε βήμα που κάνουν
οι δικές μας άρχουσες τάξεις να μας βρί-
σκουν απέναντι τους. Ούτε η Ευρωπαϊ-
κή Ένωση ούτε ο ΟΗΕ δεν μπορούν να
εξασφαλίσουν “δίκαιη” λύση.

Από αυτή την άποψη, το δικαίωμα
στη αυτοδιάθεση των Τουρκοκυπρίων
είναι κρίσιμο στην πορεία αυτή. Χρει-
άζεται να στείλουμε ξεκάθαρο μήνυμα
ότι, αν αποφασίσουν μια ενωμένη Κύ-
προ, αυτή τη φορά δεν θα βρεθούν ξα-
νά κάτω από εθνική, θρησκευτική και
οικονομική πολιορκία αλλά έχουν το δι-
καίωμα να αποφασίσουν τους όρους με
τους οποίους θα ζούμε μαζί στο νησί.

Με τέτοιες επιλογές και πρωτοβουλί-
ες μπορούμε να τερματίσουμε τους θα-
νατερούς ανταγωνισμούς των από τα
πάνω και να ανοίξουμε το δρόμο για
μια κοινωνία όπου θα ζούμε ειρηνικά
και στις δύο πλευρές του Αιγαίου και σε
ολόκληρο το νησί της Κύπρου. ■

Βιβλιογραφία

1. Φεστιβάλ Μαρξισμός 2024, “Η επιστράτευση της
σαγιονάρας”
2. Ελλάδα- Τουρκία, η σύγκρουση των υποίμπερια-
λισμών, εκδ. Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο
3. ΕΟΚΑ Β και ΣΙΑ, Μακάριος Δρουσιώτης, εκδ. Αλ-
φάδι 2002
4. Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των
Ελληνοκυπρίων επαναστατών, εκδ. “Εργατική
Δημοκρατία” 1989
5. <https://youtu.be/FEdv6cErino?si=s5PhWPuU8U5ZHiMR>
voice of blood 1

Βιβλιοκριτική

Η νέα Εποχή της Καταστροφής

Άλεξ Καλλίνικος

288 σελίδες, 25€

Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

Το βιβλίο του Άλεξ Καλλίνικος που εκδόθηκε στα ελληνικά από το Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο μέσα στο καλοκαίρι, είχε κυκλοφορήσει στα αγγλικά την περασμένη χρονιά. Από τότε, δεν περνάει μήνας χωρίς άλλη μια δραματική επιβεβαίωση ότι ζούμε σε εποχή καταστροφών. Όσο για την ελληνική έκδοση, ο Αύγουστος την υποδέχθηκε με φωτιές, πολεμική κλιμάκωση και πανικό στις χρηματαγορές.

Κι όμως, οι απόψεις και οι θεωρίες, ότι όλα αυτά είναι ξεχωριστά αναμεταξύ τους, επιμένουν. Είτε πρόκειται για γελοιότητες του Γεωργιάδη ότι οι διαμαρτυρίες των πυρόπληκτων έχουν πιο πολύ σχέση με τη ...Γροιλανδία, είτε για βαρύγδουπες αναλύσεις ότι η οικονομία ταλαιπωρείται από εξωτερικά «σοκ», το κοινό μοτίβο είναι ο κατακερματισμός και η τυχασιότητα.

Σε αυτή την πρόκληση ανταποκρίνεται ο Καλλίνικος, αναδεικνύοντας τις συστημικές ρίζες και συνδέσεις των καταστροφικών κρίσεων με τον παγκόσμιο καπιταλισμό.

Πρώτα απ' όλα, με εμπεριστατωμένη καταγραφή των γεγονότων που στοιχειοθετούν όλες τις πλευρές της «πολυκρίσης». Στις σελίδες του βιβλίου βρίσκουμε παρουσίαση της έρευνας και της μελέτης που έχει γίνει για την άνοδο της θερμοκρασίας στην ατμόσφαιρα, τη σχέση της Πανδημίας με την καταστροφή του περιβάλλοντος, τα αδιέξοδα του νεοφιλελευθερισμού στην οικονομία και την αδυναμία ενός νέου «ιδιωτικοποιημένου»

Κεϋνσιανισμού να τα ξεπεράσει, το ρόλο των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών στην επιδείνωση των προβλημάτων και στην οικονομία και στο περιβάλλον και βέβαια των πολεμικών καταστροφών.

Η στοιχειοθέτηση είναι εντυπωσιακή. Δεν υπάρχει ερευνητής με μικρότερη ή μεγαλύτερη συμβολή που να μην βρίσκει τη θέση του στις σελίδες του βιβλίου.

Το κεφάλαιο για την Καταστροφή της Φύσης ξεκινάει με τις μελέτες για την Μεγάλη Επιτάχυνση της συγκέντρωσης διοξειδίου του άνθρακα από τη δεκαετία του 1950 και φτάνει στα στοιχεία που δείχνουν ότι «ο καπιταλισμός σήμερα εξακολουθεί να έχει επενδύσει βαριά στις βιομηχανίες ορυκτών καυσίμων». Παρουσιάζει το έργο του Rob Wallace για τον Κόβιντ, το ρόλο της βιομηχανοποιημένης κτηνοτροφίας, αλλά και τη σχέση της πολεμικής βιομηχανίας και της φαρμακοβιομηχανίας των ΗΠΑ με την ανάπτυξη και τη διαχείριση των εμβολίων.

Το κεφάλαιο για την Οικονομική Στασιμότητα καταγράφει τις διασυνδέσεις ανάμεσα στα χρηματοπιστωτικά συστήματα των ΗΠΑ και της ΕΕ σε βαθμό που να έχουν μετατραπεί σε παγκόσμιο hedge fund, το οποίο τροφοδοτεί τη διεθνή οικονομική αστάθεια. Ο Καλλίνικος αξιοποιεί τις μελέτες του Adam Tooze, εντάσσει την Κίνα στο ευρύτερο πλαίσιο, και κλείνει το κεφάλαιο αυτό γράφοντας για τη σημασία του απεργιακού κινήματος.

Το κεφάλαιο με τίτλο Παρακμή της Ηγεμονίας και Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός συγκεντρώνει τις συγκρούσεις του σύγχρονου ιμπεριαλισμού. Μας θυμίζει ότι στην περιοχή του Ινδο-Ειρηνικού βρίσκεται σήμερα συ-

γκεντρωμένο το 40% του παγκόσμιου Ακαθάριστου Προϊόντος, παρουσιάζει τα «δυνατά σημεία» του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού, αλλά και την κρίση της ηγεμονίας του απέναντι στην ανερχόμενη δύναμη της Κίνας και το ρόλο της Ρωσίας.

Παρά τον εντυπωσιακό πλούτο των στοιχείων που παραθέτει, ο Καλλίνικος δεν περιορίζεται σε απλή καταγραφή όλων των πλευρών των καταστροφικών κρίσεων. Γυρίζει και στην ιστορική διαδρομή με την οποία το σύστημα έχει φτάσει ως εδώ, αλλά και συνολικεύει την εικόνα της νέας Εποχής της Καταστροφής.

Όπως φαίνεται και από τον τίτλο του βιβλίου, ο συγγραφέας αναφέρεται στο έργο του ιστορικού Έρικ Χόμπσμπομ και γυρίζει πίσω στην ιστορία του Μεσοπολέμου, της προηγούμενης «Εποχής της Καταστροφής». Αυτή η ιστορική αναδρομή είναι από μόνη της πολύτιμη. Αν υπήρχε η παραμικρή αμφιβολία γι' αυτό, ήρθαν οι εξελίξεις στη Γαλλία και η δημιουργία του Νέου Λαϊκού Μετώπου για να αναδείξουν τη σημασία της ιστορικής μελέτης, και για να κατανοούμε πώς οι κρίσεις έχουν τις ρίζες τους στο σύστημα αλλά και για να αποφεύγουμε τα λάθη του παρελθόντος.

Ο Καλλίνικος παρουσιάζει τους αγώνες της δεκαετίας του 1930 και τα αδιέξοδα του «ορίτζιναλ» Λαϊκού Μετώπου. Θυμίζει, ανάμεσα στα άλλα, την τοποθέτηση του Αλτουσέρ ότι:

«Τα Λαϊκά Μέτωπα, όπως και (παρά τις σημαντικές διαφορές) το New Deal του Ρούσβελτ, λειτούργησαν ως όργανα στην πιο γιγαντιαία διαδικασία μονοπωλιακής συγκέντρωσης στην ιστορία- ακούσια φυσικά».(σελ.46)

Τα ζητήματα της ανόδου της ακρο-

δεξιάς και της φασιστικής απειλής σήμερα αποτελούν ξεχωριστό κεφάλαιο με τίτλο Εξέγερση και Αντίδραση, επικεντρώνοντας ιδιαίτερα στις ΗΠΑ και το ρόλο του Τραμπ.

Ο πλούτος των ιστορικών αναδρομών δεν περιορίζεται στον Μεσοπόλεμο. Σε άλλα σημεία, γυρίζοντας στον 19ο αιώνα, ο συγγραφέας προβάλλει τις αντιφάσεις της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων θυμίζοντας τι σήμαινε το πέρασμα από την αξιοποίηση του νερού στην αξιοποίηση του ατμού στη βιομηχανία: πλήγμα στο περιβάλλον αλλά και στη διαπραγματευτική δύναμη της εργατικής τάξης (σελ.56).

Γυρίζοντας ακόμη πιο πίσω, τονίζει ότι «κλιματικοί πρόσφυγες» έχουν υπάρξει και στο παρελθόν. Αναφέρει ότι ο ιστορικός Κάιλ Χάρπερ είχε χαρακτηρίσει τους Ούνους νομάδες που εισέβαλαν στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία ως «ένοπλους κλιματικούς πρόσφυγες καβάλα σε άλογα» (σελ.66). Αλλά χρησιμοποιεί τις ιστορικές αναδρομές για να εξηγήσει ότι ο καπιταλιστικός ιμπεριαλισμός δεν είναι το ίδιο με τις αυτοκρατορίες της αρχαιότητας.

Στην προσπάθεια αυτή, ο Καλλίνικος ανατρέπει συστηματικά στη μαρξιστική παράδοση. Δεν υπάρχει πλευρά της «πολυκρίσης» του συστήματος που να μην έχει αναδειχθεί από αυτή την παράδοση. Ο συγγραφέας μάς θυμίζει ότι ο Μαρξ είχε γράψει για την «αηδία» του για τη βιομηχανική κτηνοτροφία ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1860: «Σε αυτές τις φυλακές γεννιούνται ζώα και παραμένουν εκεί μέχρι να θανατωθούν (...αυτό) θα οδηγήσει τελικά σε σοβαρή υποβάθμιση της ζωτικής δύναμης»(σελ.67). Οι αναφορές στον Μαρξ, στον Ένγκελς, στον Λένιν, στη Ρόζα Λούξεμπουργκ, στον Τρότσκι και στον Γκράμσι δίνουν τη δυνατότητα στον Καλλίνικο να χτίζει τις συστηματικές συνδέσεις ανάμεσα στο χτες και στο σήμερα, ανάμεσα στην οικονομία και την κλιματική αλλαγή, ανάμεσα στον πόλεμο και την πολιτική αποσταθεροποίηση.

Προφανώς, αυτή η παράδοση εί-

ναι που επιτρέπει στον συγγραφέα να κλείνει το βιβλίο με το ρόλο της εργατικής τάξης ως της δύναμης που μπορεί να «τραβήξει το φρένο έκτακτης ανάγκης». Σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο υπάρχει συγκεντρωμένη η εικόνα για το εργατικό κίνημα και τις απεργίες, για τους αγώνες των γυναικών, για το αντιρατσιστικό κίνημα, για την ενότητα και τον αντικαπιταλισμό που μπορεί να ανεβάσει αυτή τη δύναμη σε άλλο επίπεδο ώστε να αποτελέσει εναλλακτική λύση:

«Η αντικαπιταλιστική Αριστερά πρέπει να διασφαλίσει ότι παλεύει με συνέπεια για τη συνολική χειραφέτηση με προοπτική να σαρώσει όχι μόνο την οικονομική εκμετάλλευση αλλά και τις μυριάδες μορφές καταπίεσης στις οποίες υπόκεινται οι άνθρωποι»(σελ.208). «Με απροσδόκητους τρόπους, η παγκόσμια εργατική τάξη, στην οποία ο Μαρξ και ο Ένγκελς απευθύνονται στο τέλος του Κομμουνιστικού Μανιφέστου θα μπορούσε έτσι να αρχίσει να αναδύεται ως συλλογικό υποκείμενο σε αυτή την εποχή της καταστροφής»(σελ.216).

Έχουμε να κάνουμε, λοιπόν, με ένα βιβλίο που συνολικεύει την ανάλυση της κρίσης του καπιταλισμού και την αναζήτηση της εναλλακτικής. Μεγάλο ρόλο σε αυτό παίζει η μεθοδολογία, στην οποία ο Καλλίνικος δίνει ξεχωρι-

στή έμφαση. «Ο τρόπος που προχωράμε στην ολοποίηση έχει σημασία», γράφει (σελ.22).

Ο Μαρξ και ο Ένγκελς βρίσκονται στην αφετηρία αυτής της μεθοδολογίας. Από την εμπειρική παρατήρηση προχωράμε στην αφαίρεση με τη δημιουργία εννοιών και επανασυνδέουμε τα επιμέρους σε σύνολο για να φτάσουμε σε κατανόηση της πραγματικότητας στην εξέλιξη της. Αυτό ισχύει και για τις φυσικές και για τις κοινωνικές επιστήμες. Γράφει ο Ένγκελς:

«Η ανάλυση της φύσης στα επιμέρους τμήματά της, η ομαδοποίηση των διαφόρων φυσικών διαδικασιών και αντικειμένων σε συγκεκριμένες κατηγορίες, αυτά είναι θεμελιώδεις όροι για τα γιγάντια βήματα στις γνώσεις μας για τη φύση». Και παρακάτω: «Τα πράγματα και οι απεικονίσεις τους, οι ιδέες, [πρέπει να αντιμετωπίζονται διαλεκτικά] με τις ουσιαστικές συνδέσεις, την κίνηση και τον τερματισμό τους. (...) Οι αλληλοσυνδέσεις δεν επιβάλλονται στα γεγονότα, αλλά πρέπει να ανακαλύπτονται μέσα από αυτά, και μετά την ανακάλυψή τους να επιβεβαιώνονται, όσο είναι δυνατόν, πειραματικά».¹

Από τη ρίζα της αυτή η παράδοση απορρίπτει και τον κατακερματισμό σε άσχετα αναμεταξύ τους «δεδομένα», αλλά και τις δογματικές αφηρημένες συνδέσεις. Κι όμως, οι αντιπαράθεσεις συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Ο Καλλίνικος δέχθηκε συντροφική κριτική ότι θεωρεί «τη διαλεκτική αντίφαση μεταξύ των παραγωγικών δυνάμεων και των σχέσεων παραγωγής αφηρημένη».²

Στην απάντησή του ο Καλλίνικος γράφει ότι «δεν υπάρχει κάτι αναγκαστικά λάθος με την αφαίρεση. Ο Μαρξ έκανε κριτική στον Ρικάρντο ότι δεν ήταν αρκετά αφαιρετικός. Και σε ένα διάσημο σημείο του αναφέρει: 'η μέθοδος της ανόδου από το αφηρημένο στο συγκεκριμένο είναι ο μόνος τρόπος με τον οποίο η σκέψη οικειοποιείται το συγκεκριμένο'». Και παίρνει αποστάσεις από τον Άλτουσερ δηλώνοντας «απορρίπτω την απαξίωση από μέ-

ρους του Αλτουσέρ του Προλόγου του Μαρξ στη Συμβολή στην Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας ως «εξελικτικού» και «ντετερμινιστικού».³

Έχουμε, λοιπόν, και συμβολή του βιβλίου σε αυτή τη συζήτηση.

Υπάρχουν αδυναμίες; Ένα προφανές σημείο είναι η επιλογή του συγγραφέα να μην μιλήσει για τα προβλήματα της Αριστεράς. «Η ευρύτερη αποτυχία της ριζοσπαστικής αριστεράς είναι ένα σημαντικό θέμα που δεν μπορώ να εξετάσω εδώ» (σελ.266).

Αυτή η επιλογή λειτουργεί περιοριστικά για την ανάδειξη του ρόλου της εργατικής τάξης και της επαναστατικής αντικαπιταλιστικής αριστεράς, καθώς η βασική αποτυχία της ρεφορμιστικής αριστεράς βρίσκεται ακριβώς στην υποτίμηση της τάξης και της ανατρεπτικής στρατηγικής. Ένα άνοιγμα του βιβλίου σε αυτά τα ζητήματα θα ήταν βοηθητικό. Όχι μόνο για την εμπειρία του ΣΥΡΙΖΑ και πώς κατέστρεψε το κίνημα αντίστασης στα Μνημόνια στην Ελλάδα. Αλλά και για τις εξελίξεις που τρέχουν. Η απειλή της ακροδεξιάς ξεσηκώνει μαζικές αντιστάσεις και στη Γαλλία και στις ΗΠΑ και στη Βρετανία. Η εργατική τάξη πρωταγωνιστεί και έχει επείγουσα ανάγκη την επαναστατική αριστερά που θα υπερβεί τις αποτυχίες του παρελθόντος. Η επόμενη έκδοση αυτού του βιβλίου έχει πλούσιο υλικό να συμπληρώσει.

Πάνος Γκαργκάνας

Σημειώσεις

1. Αναφορές στο άρθρο του Paul McGarr, Engels and natural science, International Socialism Journal 65, December 1994, Special issue.
2. Donny Gluckstein, "Capitalism's New Catastrophes", International Socialism 181 (winter), <https://isj.org.uk/capitalisms-new-catastrophes>
3. Alex Callinicos, History won't save us, International Socialism Journal 192, <http://isj.org.uk/history-wont-save-us/To γκρίζο κύμα>.

Η νέα ακροδεξιά και οι συνεργοί της

Πέτρος Παπακωνσταντίνου

286 σελίδες,

Εκδόσεις Τόπος

Το βιβλίο του Πέτρου Παπακωνσταντίνου έρχεται σε μια περίοδο όπου η συζήτηση για το τι φταίει για την άνοδο της άκρας δεξιάς και τη φασιστική απειλή και το πώς μπορεί να μπει φρένο στην πορεία αυτή απασχολούν τον κόσμο του κινήματος και της Αριστεράς μετά τα αποτελέσματα των φετινών ευρωεκλογών, τις εξελίξεις στη Γαλλία και τη Βρετανία.

Το «γκρίζο κύμα» είναι ο όρος που αποδίδει στην γενικευμένη άνοδο της ακροδεξιάς από την περίοδο μετά το 2015, όταν εκτιμά ότι η δραματική ήττα της ριζοσπαστικής Αριστεράς με την συνθηκολόγηση και τους συμβιβασμούς του ΣΥΡΙΖΑ, των Podemos στην Ισπανία, του Μπλόκου της Αριστεράς στην Πορτογαλία διέψευσαν την ελπίδα για αλλαγή και άνοιξαν τον δρόμο για την κάλυψη από ακροδεξιές δυνάμεις του κενού της έκφρασης της διαμαρτυρίας του κόσμου που υπέφερε από τις πολιτικές της λιτότητας για την διαχείριση της κρίσης που ξεδιπλώθηκε μετά το 2007.

Προσεγγίζει ιστορικά την πορεία από την πρώτη φάση της συντριβής του ναζισμού και του φασισμού με το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τις μέρες μας. Υποστηρίζει ότι στις δύο πρώτες δεκαετίες μεταπολεμικά η ακροδεξιά επιβιώνει καθώς η αμερικανική πολιτική και οι άρχουσες τάξεις «διασώζουν και επιστρατεύουν Ναζί, Μουσολινικούς και δωσιλογους για τις ανάγκες του ψυχρού πολέμου με την ΕΣΣΔ» σελ.46.

Η μεταπολεμική ανάπτυξη τους έβαλε στο περιθώριο και μόνο στην επόμενη περίοδο «των ισχνών αγελάδων» βρήκαν περιθώρια ανάπτυξης. Είναι η εποχή της εμφάνισης της κρίσης, με τους φασίστες να συγκροτούνται στο Εθνικό Κόμμα του Λεπέν και στο Ιταλικό Κοινωνικό κίνημα του Αλμιράντε. Οι φασίστες κρατάνε τις ανα-

φορές στο παρελθόν και συγκροτούνται ως δύναμη κατά της νέας Αριστεράς και του εργατικού κινήματος εκείνης της περιόδου, με τη στήριξη της στους αγώνες για την Απελευθέρωση της Αλγερίας κόντρα στην αποικιοκρατία.

Η τρίτη περίοδος αρχίζει με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ και την ακροδεξιά να εμφανίζεται με τις σημαίες του εθνικισμού, του λαϊκισμού αλλά και πιο ξεκάθαρα του ρατσισμού. Στην πίεση που δέχονται στρώματα από τις νεοφιλελεύθερες επιθέσεις απαντάνε με απαιτήσεις περικοπών στα επιδόματα για τους φτωχούς και τους μετανάστες για να σωθούν θέσεις εργασίας και κοινωνικές παροχές για τα μέλη της «εθνικής πλειοψηφίας». Στη Γαλλία, ο Λεπέν εδραιώνει την παρουσία του αλλά και στην Αυστρία ο Χάιντερ σοκάρει φτάνοντας το 1999 να μπαίνει στην κυβέρνηση σε περίοδο που η ΕΕ αντιδρά στη βάση της λογικής της «υγειονομικής ζώνης» απέναντι στους φασίστες.

Η τέταρτη περίοδος που φτάνει μέχρι τις μέρες μας είναι η περίοδος της ΕΕ του Μάαστριχτ, της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001, της κρίσης του 2007 και των χαμένων ευκαιριών της αριστεράς στην Ελλάδα του ΣΥΡΙΖΑ, στην Ευρώπη αλλά και την Λατινική Αμερική. Η ακροδεξιά σε αυτή τη φάση δυναμώνει.

Ο συγγραφέας εντοπίζει προσαρμογές της ακροδεξιάς με τις οποίες ολοκληρώνει το πέρασμα από τις παλιές φασιστικές και ναζιστικές επιλογές και πρακτικές του μεσοπολέμου στο σύγχρονο «μεταφασισμό», όρος που χρησιμοποιεί ο Εντσο Τραβέρσο. Ο ακτιβισμός των επιθέσεων των φασιστών και των ναζιστών αφήνεται στο πλάι για την συμμετοχή στις εκλογές και τις κυβερνήσεις. Η ισλαμοφοβία παίρνει τη θέση του αντισημιτισμού μετά την 11η Σεπτεμβρίου και η στήριξη των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων της «πολιτισμένης» Δύσης απέναντι στα «αυταρχικά» καθεστώτα. Η θεωρία της «Μεγάλης Αντικατάστασης» του λευκού χριστιανικού πληθυσμού της Δύ-

σης από την εισβολή των μουσουλμάνων μεταναστών γίνεται κυρίαρχη στην αφήγηση της ακροδεξιάς και απάντηση στα μεγάλα κινήματα αλληλεγγύης στους πρόσφυγες που διασχίζουν την Ευρώπη το 2015.

Στην τελευταία περίοδο επισημαίνει ότι τρεις πόλεμοι «ξέπλυναν» την άκρα δεξιά και την έκαναν αποδεκτή ως συνομιλητή και συνεργάτη στις κυβερνήσεις. Ο πόλεμος στην Ουκρανία, η γενοκτονία του Ισραήλ στη Γάζα και ο πόλεμος της ΕΕ κατά των προσφύγων με τις πολιτικές τύπου Πύλου και Λαμπεντούζας να νομιμοποιούνται στο νέο Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου της ΕΕ. Η ακροδεξιά αποβάλλει «βαρίδια του παρελθόντος», όπως ανοικτές αναφορές στην άρνηση του ολοκαυτώματος ακόμη και την αντι-ΕΕ στάση σε άλλες περιπτώσεις.

Σε αυτήν την προσπάθεια βρήκαν τη στήριξη του «ακραίου κέντρου» με τον Μακρόν να ψηφίζει νόμους για την αφαίρεση της ιθαγένειας των μεταναστών ενώ στην Βρετανία το Συντηρητικό Κόμμα πέραγε νόμο για απελάσεις στην Ρουάντα. Το ότι το «γκρίζο κύμα» αγκάλιασε και τις ΗΠΑ με τον Τραμπ και απλώθηκε στη Λ. Αμερική κάνει ακόμη πιο σοβαρή την απειλή της ακροδεξιάς.

Όμως η αντιπαράθεση με την ακροδεξιά και τον φασισμό δεν θα έρθει αυτόματα με το να έχουμε μια ορθή εικόνα τι ακριβώς πρεσβεύουν τα νέα ακροδεξιά κόμματα. Χρειαζόμαστε μια στρατηγική και μια τακτική που να μπορεί και να εξηγήει την άνοδο της ακροδεξιάς, αλλά και να εντοπίζει ποια είναι η δύναμη που μπορεί να την σταματήσει. Η παρουσία του εργατικού και του αντιφασιστικού κινήματος και οι μάχες του απουσιάζουν παντελώς από το βιβλίο.

Ούτε η θεωρία του «μεταφασισμού» βοηθάει καθώς η σχέση των λαϊκίστικων κομμάτων με το φασισμό δεν είναι παρελθόν οριστικό. Ακόμη και μέσα στα ίδια παλεύουν πτέρυγες διαφορετικές όπως στην περίπτωση της Εναλλακτικής για την Γερμανία ενώ το κόμμα του Φάρατζ λειτούργησε ως θερ-

μοκήπιο για τη φασιστική έκρηξη στη Βρετανία. Η ισλαμοφοβία είναι η πιο άγρια μορφή του ρατσισμού που υποτιμά ο ίδιος ο Έντσο Τραβέρσο.

Ο συγγραφέας δεν θεωρεί την άνοδο της ακροδεξιάς ένα «αποκλειστικά πολιτικό» πρόβλημα, οι ρίζες του οποίου θα βρίσκονται μόνο στις επιλογές, τα λάθη ή τις προδοσίες των τάδε η δείνα κομμάτων και ηγετών. Μιλάει για την «πολιτική συμπίκνωση μιας δυστοπικής κοινωνικής μεταβολής. Δεκαετίες προέλασης και εμπέδωσης ενός «ολοκληρωτικού» καπιταλισμού έχουν οδηγήσει στη δραματική εξασθένιση των εργατικών κομμάτων και συνδικάτων αλλά και κάθε άλλης μορφής σταθερής συλλογικής οργάνωσης. Η γενικευμένη επισφάλεια ωθεί τους μοναχικούς «ναυαγούς» σε ένα αγώνα όλων εναντίων όλων, με έπαθλο την απλή επιβίωση». σελ 24

Χρειαζόμαστε μια άλλη προσέγγιση που παίρνει υπόψη της την κρίση των από τα πάνω, την ταξική πάλη και ιδιαίτερα τον παράγοντα του εργατικού κινήματος, των ιδίων των εξεγέρσεων και των επαναστάσεων σε διεθνές επίπεδο, την δράση του αντιφασιστικού και του αντιρατσιστικού κινήματος κάτι που απουσιάζει από τον προσέγγιση του συγγραφέα. Αυτό κάνει εύστοχα ο Αλεξ Καλλίνικος στο βιβλίο του «Η νέα εποχή της Καταστροφής». Υπάρχει αναφορά στο σημαντικό ρόλο του

αντιφασιστικού κινήματος που ανάγκασε την κυβέρνηση Σαμαρά να προχωρήσει στη δίωξη της Χρυσής Αυγής. Ήταν αυτό τυχαίο; Ασφαλώς όχι! Χρειάστηκαν πολιτικές επιλογές και πρωτοβουλίες για να φτάσουμε σε αυτήν την κατάληξη αλλά αυτό έγινε κατορθωτό με την ενιαιομετωπική δράση, την απεργιακή δράση με κορύφωση την κινητοποίηση τις 7 Οκτώβρη του 2020 έξω από το Εφετείο.

Η πολιτική των ηγεσιών των κομμάτων προφανώς και παίζει ρόλο. Για παράδειγμα στην περίπτωση της Γαλλίας η άνοδος του Λεπέν έγινε την περίοδο της κοινής κυβέρνησης σοσιαλιστών-κομμουνιστών, με τους Δημάρχους της Αριστεράς να γκρεμίζουν με μπουλντόζες τις παραγκογειτονιές των μεταναστών. Η Αριστερά διαχρονικά υποτίμησε τη φασιστική απειλή του Εθνικού Μετώπου.

Η αποτυχία της Αριστεράς να ανοίξει το μέτωπο κατά της ισλαμοφοβίας στην Ευρώπη έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της ακροδεξιάς όταν η επίθεση στην Αριστερά την στιγμάτιζε ως «ισλαμοφασιστική» επειδή στρέφονταν κατά των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων στο Αφγανιστάν και το Ιράκ. Και σήμερα η πάλι για ανοιχτά σύνορα, να τιμωρηθούν οι δολοφόνοι της Πύλου είναι καθοριστικές επιλογές για να γίνει η αριστερά δύναμη αναχαίτισης της ακροδεξιάς.

Ασφαλώς και απαιτείται μια συνολική εναλλακτική απέναντι στη κρίση του συστήματος που η κυριαρχία των αγορών υπονομεύει παραπέρα τη δημοκρατία οδηγώντας σε καθεστώτα εκτάκτου ανάγκης και αντικατάστασης ακόμη και των εκλογών με διορισμούς Τραπεζιτών στη θέση αρχηγών κυβερνήσεων και ο συγγραφέας εναποθέτει τις ελπίδες του στην πολιτική της Ανυπότακτης Γαλλίας ως διέξοδο.

Η δυναμική της πάλης ενάντια στο φασισμό και το ρατσισμό είναι κεντρική για να βοηθήσουμε το εργατικό κίνημα να περάσει στην επίθεση και να αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη για την κοινωνική αλλαγή. Δεν αρκεί σε αυτό η πάλη ενάντια στο νεοφιλε-

λευθερισμό, χρειάζεται και η στήριξη όλων των αγώνων ενάντια στον ρατσισμό, τον σεξισμό, την ομοφοβία. Τα κινήματα που σάρωσαν τον Πλανήτη από το Black Lives Matter μέχρι το me too είναι πολύτιμα. Οι νέες κοινωνικές εκρήξεις, με πιο πρόσφατη αυτή στο Μπαγκλαντές, η τεράστια αλληλεγγύη στη Παλαιστίνη στις ΗΠΑ και παντού είναι μόνο η κορυφή του παγόβουνου ότι η εργατική τάξη δεν έχει μετατραπεί σε απελπισμένο πλήθος που αναζητά την ατομική επιβίωση.

Το βιβλίο του Πέτρου Παπακωνσταντίνου είναι μια σημαντική συμβολή στο να ανοίξει η συζήτηση για την άνοδο της ακροδεξιάς και να αναζητηθούν οι απαντήσεις στο πώς μπορεί η Αριστερά να την σταματήσει και για αυτό αξίζει να το καλωσορίσουμε.

Πέτρος Κωνσταντίνου

Μεταπολίτευση Ένα βολικό «τέρας»

Διονύσης Ελευθεράτος

460 σελίδες,

Εκδόσεις Τόπος

Το 4ο βιβλίο του Διονύση Ελευθεράτου “Μεταπολίτευση Ένα βολικό «τέρας»” κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Τόπος. Στις 460 σελίδες του βιβλίου ο συγγραφέας ιχνηλατεί τον ιστορικό κύκλο της Μεταπολίτευσης που φέτος συμπληρώνει μισό αιώνα.

Με αφετηρία τα χαράματα της 24ης Ιουλίου 1974, ημέρα που ορκίστηκε πρωθυπουργός ο Κωνσταντίνος Καραμανλής μετά την πτώση της χούντας, ο συγγραφέας διατρέχει την ιστορία, συνδέει τις πολιτικές με τις κοινωνικές αλλαγές και αναδεικνύει τις σημαντικότερες καμπές όπως η αποχουντοποίηση, οι δίκες της χούντας και του ΕΑΤ-ΕΣΑ, το απεργιακό κίνημα, ο νόμος 330 και η συγκρότηση των ΜΑΤ. Συνθέτει ένα καμβά στον οποίο συνυπάρχουν οι ορμητικές απεργίες, το κίνημα για τα δικαιώματα των LGBTQI ατόμων, ο κινηματογράφος του Γαβρά και του Μπερτολούτσι με την μουσι-

κή των Clash, των Talking Heads και των Depeche Mode που εμφανίστηκαν στο διήμερο φεστιβάλ Rock in Athens το 1985, κάτι σαν το ελληνικό Woodstock.

Ο συγγραφέας χαρίζει ανάγλυφα το κλίμα της περιόδου. Το σύνθημα “Δώστε τη χούντα στο λαό...” ενσάρκωνε το αίτημα της εξάλειψης των φιλοδικτατορικών ερεισμάτων και κυρίως ξεπρόβαλλε ως προϋπόθεση για την υπεράσπιση της όποιας δημοκρατίας θα ανέτειλλε. «Ο όρος “αποχουντοποίηση” συνόψιζε τρεις απαιτήσεις: α. Την εκκαθάριση του κρατικού μηχανισμού, της δικαιοσύνης, της εκπαίδευσης και των συνδικάτων από τους Απριλιανούς, β. Την επιβολή ποινών, την επάνοδο, στις θέσεις που κατείχαν προτού εξοβελιστούν, όσων είχαν εκδιωχθεί από το χουντικό καθεστώς».

Ένα μεγάλο κίνημα που ζητούσε “κάθαρωση” ξεδιπλωνόταν στην εργατική τάξη και στην νεολαία. Έως τα μέσα Ιανουαρίου του 1975 κανένας αξιωματούχος δεν είχε φυλακιστεί και ο Ιωαννίδης κυκλοφορούσε ελεύθερος όπως και τα υπόλοιπα στελέχη της Χούντας που συνέχιζαν ανενόχλητοι να συνωμοτούν. Η ασυλία που απολάμβαναν οι χουντικοί κατέληξε στο αποτυχημένο “πραξικόπημα της πιτζάμας”.

Στις 30 Απριλίου 1975 οι στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ αποχωρούν ηττημένες από το Βιετνάμ και στην Ελλάδα το Συμβούλιο Εφετών Αθηνών θα ανοίξει τον δρόμο για την δίκη των 104 χουντικών. Το δικαστήριο θα αποφασίσει να τιμωρήσει με την θανατική ποινή την κορυφαία τριανδρία της Χούντας, τους Παπαδόπουλο, Παττακό και Μακαρέζο και θα καταδικάσει σε ισόβια τους Ιωαννίδη, Σπαντιδάκη, Ζωιτάκη, Λαδά, Λέκκα, Ρουφογάλη, Μπαλόπουλο και Κ. Παπαδόπουλο. «Μία ώρα αφότου ανακοινώθηκαν οι ποινές, η κυβέρνηση γνωστοποίησε την πρόθεσή της να μετατρέψει “αυτεπαγγέλτως” το “εις θάνατον” σε ισόβια, κρίνοντας ότι αυτό ήταν απαραίτητο για “να πρωτανεύσει υψηλόν αίσημα πολιτικής ευθύνης».

Ο Ελευθεράτος τονίζει ότι η πολιτεία επέλεξε να ρίξει στα μαλακά, εκτός από την ηγεσία της Χούντας, και τους βασανιστές. Το αστικό κράτος είχε φτιάξει ένα κουκούλι για να τυλίξει μέσα τους βασανιστές του λαού. Αυτό το περιβάλλον θα λειτουργούσε σαν θερμοκήπιο για τις νεοφασιστικές ομάδες. Στις 31 Ιουλίου 1978 ανακοινώνεται η σύλληψη εννέα “εθνοσοσιαλιστών” που κατηγορούνται για αρπαγή εκρηκτικών μηχανισμών από στρατιωτική μονάδα, μηχανισμών που χρησιμοποιήθηκαν σε βομβιστικές επιθέσεις. Ανάμεσα στους συλληφθέντες ήταν ένας έφεδρος αξιωματικός, ο μετέπειτα αρχηγός της Χρυσής Αυγής Νίκος Μιχαλολιάκος, γνωστός από την συμμετοχή του στους ξυλοδαρμούς δημοσιογράφων στην κηδεία του βασανιστή Μάλλιου.

Το κίνημα που ζητούσε το ξήλωμα των χουντικών θα πάρει έκφραση στους φοιτητές και τα πανεπιστήμια. Από το φθινόπωρο του 1974 οι Γενικές Συνελεύσεις των φοιτητικών συλλόγων αρχίζουν να εκλέγουν επιτροπές αποχουντοποίησης σε κάθε σχολή. «Σπουδαστές της Ζαριφείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αλεξανδρούπολης απείχαν από τα μαθήματα και φοιτητές της Ιατρικής Σχολής Θεσσαλονίκης έκαναν κατάληψη στο κτίριο της σχολής τους, ζητώντας την απομάκρυνση δύο καθηγητών τους οποίους θεωρούσαν ακραιφνείς χουντικούς». Με γρήγορο ρυθμό ανάλογες κινητοποιήσεις απλώθηκαν στα Πανεπιστήμια της Πάτρας και Αθήνας, στο ΕΜΠ και αλλού.

Ιδιαίτερη μνεία κάνει ο συγγραφέας στην προσπάθεια του Καραμανλή να ταυτίσει την Αριστερά με τους νοσταλγούς της Χούντας και τους νεοφασίστες με την χρήση του όρου “Αριστεροχουντισμός”, μίας πρώιμης παραλλαγής της θεωρίας των δύο άκρων. Η ρεφορμιστική αριστερά δεν απέφυγε την παγίδα. Το ΚΚΕ και το ΚΚΕ εσωτερικού επέκριναν ορισμένες θέσεις της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς με το σκεπτικό ότι θα μπορούσαν να θρέψουν ιδεολογήματα όπως ο αριστεροχουντισμός. Όπως γράφει «Ει-

σε στίχους Φώντα Λάδη». Η λογοκρισία απλώθηκε σε όλες τις μορφές τέχνης. Στον κινηματογράφο από το Χάπι Ντέι του Παντελή Βούλγαρη και το 1922 του Νίκου Κούνδουρου μέχρι το Ice του Ρόμπερτ Κράμερ και το Todo modo του Έλιο Πέτρι. «Το πρώτο μεταπολιτευτικό χτύπημα της λογοκρισίας σε βάρος θεατρικού έργου στόχευσε την αφήσα της παράστασης του Γιώργου Μιχαηλίδη *Η μάχη της Αθήνας* (Δεκέμβρης 1944)» ενώ «Αστυνομία και Χωροφυλακή απαγόρευαν ή διέκοπταν παραστάσεις έργων, όπως το *Παραμύθι χωρίς όνομα* του Ιάκωβου Καμπανέλλη».

Η ακτινογράφιση του συγγραφέα στην Μεταπολίτευση εκτείνεται στον τύπο, τον αθλητισμό και την μουσική. «Ακόμα και οι στριπτιζέζ τραγουδούσαν: «Όταν σφίγγουν το χέρι» θυμήθηκε κάποτε ο Μίκης Θεοδωράκης, για τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια. Από την πτώση της χούντας και ως την χαραυγή της δεκαετίας του 1980 το πολιτικό τραγούδι κυριάρχησε καταλυτικά. Αυτό, τα αντάρτικα και τα ρεμπέτικα συνέθεσαν το ακλόνητο soundtrack της εποχής. Η ροκ θα εισβάλει αργότερα στο μουσικό προσκήνιο ανάμεσα στην νεολαία και τα φεστιβάλ της Αριστεράς. Ο κινηματογράφος γνώρισε μία μεγάλη άνθηση μέσα από την οποία εκφράστηκε η ριζοσπαστικοποίηση της μεταπολίτευσης και η δίψα του κόσμου για ταινίες με προοδευτικό πολιτικό-ιδεολογικό πρόσημο. Γαβράς, Αγγελόπουλος αλλά και Μάρκο Φερέρι και Στάνλεϊ Κιούμπρικ σημείωσαν μεγάλη επιτυχία στις αίθουσες.

Ο Διονύσης καταφέρνει να πλέξει την ιστορία της Μεταπολίτευσης κρατώντας το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Πενήντα χρόνια μετά από «την έφοδο στον ουρανό» της εργατικής τάξης, η εμπειρία είναι πολύτιμη σήμερα για την επαναστατική αριστερά που είναι μεγαλύτερη και με πιο βαθιές ρίζες στους εργατικούς χώρους έτσι ώστε αυτήν την φορά οι αγώνες να φτάσουν μέχρι το τέλος του δρόμου.

Κώστας Πολύδωρος

**μαρξιστικό
βιβλιοπωλείο**

Φειδίου 14-16 Αθήνα,
πίσω από Τιτάνια-Ρεξ
Τ 210 5247584

www.marxistiko.gr